DISS. B 1185

II.

A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRA ÉS PROLETÁR NEMZETKÖZISÉGRE NEVELÉS PEDAGÓGIAI PROBLÉMÁI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA FELSŐ OSZTÁLYAIBAN

- Doktori értekezés -

Drien Károlyné Movik Angéla

1975

József Attila Tudományegyetem Könyvtár
SZEGED

DRIEN KÁROLYNÉ MOVIK ANGÉLA

DOKTORI ÉRTEKEZÉSE

A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRA ÉS PROLETÁR NEMZETKÖZISÉGRE NEVELÉS PEDAGÓGIAI PROBLÉMÁI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA FELSŐ OSZTÁLYAIBAN

" A szocialista hazafiság és internacionalizmus kölcsönhatásban van a társadalmi, ideológiai élet jelenségeivel; általában nem önmagukban, hanem ezekhez a kérdésekhez kapcsolódva nyilatkoznak meg ... "

/ A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus időszerű kérdései
A MSZMP KB mellett működő Kultúrpolitikai Munkaközösség állásfoglalása 1974/

T A R T A L O M

oldal

I. B E V E Z E T É S 1

II. A K U T A T Á S

- célja. 4
- tartalma 5
- módszere 6
- terjedelme 8
- értékelési szempontjai 10

III. AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓKKAL VÉGZETT FELMÉRÉSEK ELEMZŐ ÉRTÉKELÉSE . . . . . .

A/ A hazafiság gondolati tartalmának vizsgálata 12

B/ Az internacionalista tudat vizsgálata 27

C/ A szocialista és a kapitalista társadalmi rendszer összehasonlításának vizsgálata 34

D/ Az aktív hazaszeretet kérdésének vizsgálata 41

IV. A VIZSGÁLATOKKAL KAPCSOLATOS MEGÁLLAPITÁSOK 46

- Negatívumok a tanulók szemléletében, magatartásában 62
- Gondok, problémák a hazafias nevelésben 64

V. A TANTERVVEL, A TANKÖNYVVEL, A NEVELÉSI TERVVEL KAPCSOLATBAN VÉGZETT ELEMZÉSEK ÖSSZEGEZÉSE

a/ Magyar tantervek és tankönyvek 76

oldal

b/ Történelem tankönyvek és tantervek. . . 81
c/ Földrajz tantervek és tankönyvek. . . . 89
d/ Élővilág tanterve és tankönyvei 96
e/ Észrevételek a Nevelési Tervvel kapcsolatban. 100

VI. A NEVELŐK KÖRÉBEN SZERZETT TAPASZTALATOK . 105

a/ A magyar szakos nevelők megállapításai. 108
b/ A történelem és földrajz szakos nevelők megállapításai. 116
A nevelők tapasztalatainak összegezése 122

VII. JAVASLATOK A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRA ÉS A PROLETÁR NEMZETKÖZISÉGRE NEVELÉS HATÉKONYSÁGÁNAK FOKOZÁSÁRA. 141

VIII. ZÁRSZÓ. 145

IX. BIBLIOGRÁFIA

1/ Felhasznált irodalom 149
2/ Javasolt irodalom. 162

X. FÜGGELÉK

A felméréssel,valamint az egyéni beszélgetésekkel kapcsolatban felhasznált kérdőívek I-VIII.

B E V E Z E T É S

Korunk ideológiai harcainak egyik legfontosabb és legizgalmasabb területe a nemzeti viszonyok szférája, a hazafiság és az internacionalizmus problematikája. Évek óta szélesedik és gazdagodik a hazafiság és a nacionalizmus kérdésében kibontakozott tudományos és sajtóvita. A vita központi kérdéseként a nemzeti büszkeséghez való viszony, s ezen keresztül a nemzeti sajátosság, nemzeti öntudat konkrét tartalmának pozitiv vagy negativ megitélésének kérdései kerültek előtérbe. Mindez tükröződik nevelőink megnyilatkozásaiban a szakmai-módszertani továbbképzési nap felszólalásai alkalmával, a nevelőkkel történő egyéni beszélgetés, óraelemzés során. Általában megállapitható, hogy kétféle álláspont ütközik egymással. Az egyik szerint a magyarsághoz való tartozás nem ok, hogy arra büszkék legyünk. A másik szerint a hazafias büszkeség akár Petőfi, akár Lenin hazafiságára gondolunk, része a hazafiságnak. Hazafias büszkeség népünk értékeinek, haladásért vivott küzdelmeinek, e küzdelem képviselőinek és elért eredményeinek megbecsülése, ezek példaként való elismerése nélkül nincs igazi hazaszeretet. Az is igaz, hogy a hazafias büszkeség önmagában nagyon különböző tartalmakat képviselhet, lehet nacionalizmus is az alapja. Önmagában a hazafias büszkeség azonban nem azonositható az igazi hazafiság egészével, mert a hazafias büszkeség, mint a hazához való, a néphez tartozás melletti szavazat, csak

előfeltétele, csak része, csak eleme az igazi hazafiság teljességének. A hazafias büszkeség tehát még nem igazi és nem szocialista hazafiság, hanem mint nemzeti érzés, mint az országhoz és annak érdekeihez, eszményeihez való pozitiv kapcsolódás, csupán előfeltétele a tudatos, a szocialista hazafiságnak.

A nemzeti büszkeség érzését Lenin nem tartotta idegennek az öntudatos proletárforradalmártól. Ennek az érzésnek azonban az anyanyelv és a szülőföld szeretetén kivül határozott szociális és politikai tartalmat adott, szorosan összekapcsolta a dolgozó osztályok forradalmi harcával, a társadalmi haladással, konkrétan a szocialista forradalommal. A lenini értelemben felfogott nemzeti büszkeség magában foglalja a saját szolgai mult kiméletlenül őszinte birálatát, továbbá más népek teljes egyenjoguságának feltétlen elismerését. Az ilyenfajta nemzeti büszkeség nem irányul más népek ellen, és nem tart igényt semmiféle nemzeti magasabbrendüségre. Van-e ma alapunk ilyenfajta, lenini módon értelmezett nemzeti büszkeségre? Feltétlenül! Alapul szolgál ehhez a magyar nép története, amely bővelkedett forradalmi megmozdulásokban és szabadságharcokban. De ehhez az is elengedhetetlen, hogy történetszemléletünk szabaduljon meg a hamis illuzióktól, saját multunk megszépitésétől és más népekkel szembeni előitéletektől. Alapul szolgál jelenünk, azok a történelmi változások, amelyek ma végbemennek a magyar nép életében,

és amelyeknek mi is aktiv részesei vagyunk. /Ez utóbbi terület az, amely nem nyert kellő hangsulyozást nevelésünkben. Még elég sokan a nemzeti érzést, a hazafiságot népünk multjához kötik csupán./ Nincs szükségünk szépitéshez, ahhoz, hogy ezek a változások, a szocialista forradalomban eddig megtett ut és a ma napirenden lévő feladatok egy ujfajta nemzeti büszkeség, a szocialista hazafiság forrásai legyenek. Nem nacionalista értelemben, tehát nem valamiféle nemzeti magasabbrendüség értelmében és nem más népek rovására, hanem egyszerüen mint a nemzeti keretekben végbemenő szocialista fejlődés öntudata, amelynek során a szocialista hazaszeretet érzelme egyre átfogóbbá, egyre elvszerübbé válik, világnézeti jellegre tesz szert, hatékony érzelem lesz belőle, amely meghatározza az egyén magatartását és cselekedeteit.

A fentiekben emlitett ujfajta, lenini értelemben vett nemzeti büszkeség érzésének intellektuális és érzelmi megalapozása elsősorban az iskolák, a nevelők feladata. Mint minden feladat megoldásánál az adott helyzetből, a problémák elemző értékeléséből kell kiindulni. Ehhez kiván ez a dolgozat is szerény adalékot szolgáltatni.

II.

A KUTATÁS CÉLJA, TARTALMA, MÓDSZERE, TERJEDELME, AZ EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSÉNEK FŐBB SZEMPONTJAI

A kutatás célja

A MSZMP Központi Bizottsága a párt ifjuságpolitikájának kérdéseiről folyó vitában foglalkozott az ifjuság hazafias és internacionalista érzelmeivel, és megállapitotta, hogy:

"... a szocialista hazafiságra nevelés nem kap elég sulyt sem iskoláink, sem a társadalom életében. Megelégszünk általánosságok felületes ismételgetésével, de nem adunk mély hazafias érzéseket az ifjuságnak. A haza és a hazafi fogalma erősen a multhoz, főleg a XIX. századhoz kapcsolódik. Sok fiatal nem érti a hazafiság és az internacionalizmus kapcsolatát, a hazafiság és a nacionalizmus minőségi különbségét. Kevés az önállóan szerzett tapasztalat, a személyes élmény a szocialista országok életéből. Hazánk nagy szocialista alkotásait felületesen, hiányosan ismerik, a magyar népi hagyományok ismerete és ápolása nem kielégitő. A szocialista hazafiság szerves részét alkotó internacionalizmus eszméjének és gyakorlatának propagandája - különösen hazánknak és a Szovjetuniónak gyümölcsöző kapcsolatait illetően - nem elég elmélyült és bátor."

A kutatás célja annak megállapitása volt, hogy a Központi Bizottság ifjusággal kapcsolatos észrevételei milyen mértékben érintik az általános iskola felső tagozatának tanulóit, a szóban lévő korosztály

fiatalja hogyan vélekednek a szocialista hazafiságról és a proletár nemzetköziségről, milyen módszereket alkalmaznak a pedagógusok az ilyen irányu nevelőmunkában, melyek a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelés leghatékonyabb eljárásai és mi a teendő a felmerülő hiányosságok kiküszöbölésével kapcsolatban.

A kutatás tartalma

A komplex jellegü kutatás tartalmát tekintve azt vizsgálta, hogy a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelés célkitüzései milyen feltételek között valósulnak meg

a/ az általános iskolai tantervekben,
b/ az általános iskolai tankönyvekben,
c/ az általános iskolákban folyó oktató nevelő munka folyamatában.

Kiterjedt a felmérés az általános iskolai tanulók hazáról alkotott képének alakulására, hazafiságuk tartalmára, a hazafias és internacionalista neveléssel kapcsolatos fogalmaik vizsgálatára, a Nevelési Terv hazafias és internacionalista neveléssel kapcsolatos nézeteire.

3

A kutatás módszere

A vizsgálódás céljának megfelelően az alábbi módszerekkel kiséreltem meg a tartalmi részben felsorolt problémák elemző vizsgálatát:

a/ Az oktató nevelő munka megfigyelése /óralátogatás/ főleg társadalomtudományi jellegü tantárgyak óráin /magyar irodalom történelem, földrajz/. A megfigyelés első sorban arra irányult, hogy miként aktualizálódik a tananyag a hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelés során, hogyan érvényesülnek a regionális elemek az oktatás folyamatában, milyen módszereket alkalmaznak a nevelők és hogyan használják fel a különböző aktuális politikai eseményeket.

A vizsgálat széles körben terjedt ki annak megállapitására, hogy a tanulóknak milyen fogalmaik vannak a hazáról, az internacionalizmusról, az igazi hazafiságról és hogyan reagálnak a nevelők különböző ráhatásaira.

A vizsgált témával kapcsolatos beszélgetések ugyancsak jelentős mértékben járultak hozzá az egyes jelenségek minél több szempontu megvilágitásához, kiegészitéséhez, jobb megközelitéséhez. A beszélgetéseket előre megállapitott kérdések alapján folytattuk le.

Az óralátogatásokat és beszélgetéseket megfelelő

k é r d ő i v e k egészitették ki. Mint a szegedi Juhász

Gyula Tanárképző Főiskola 2. sz. Gyakorló Iskolájának helyettes igazgatója az egri, a nyiregyházi és a pécsi főiskolák gyakorló iskolai tanárainak bevonásával sikerült több megyére kiterjedő vizsgálatot végezni. Ugyancsak a kérdőívek segitségével vált lehetővé a vizsgálatok megfelelő szempontu kiszélesitése, a problémák viszonylag sokoldalu megközelitése és a kapott eredmények értékelő összesitése. A felmérés során 4 kérdőiv szerepelt: a K_1 kérdőivet a gyakorló pedagógusok, a K_2-t az általános iskola 5-8 osztályos tanulói, a K_3-at a magyar, a K_4-et pedig a történelem és földrajz szakos nevelők kapták.

A felmérés során a tanulóknak <u>i r á s b a n</u> kellett válaszolni a kérdésekre. Külön kérdőivet szerkesztettem az ötödik és külön a nyolcadik osztály számára. A feltett kérdések négy csoportba sorolhatók: az első kérdéscsoport a hazafiság gondolati tartalmával foglalkozott, a második az internacionalista tudat alapelemeit vizsgálta, a harmadik a két egymással szemben álló társadalmi rendszer összehasonlitását célozta, mig a negyedik csoportban a hazaszeretet fogalmára és a cselekvő hazaszeretetre vonatkozó kérdések szerepeltek.

A kérdőivek teljes szövege a "Függelékben" található.

A kutatás terjedelme

Felkért kollégáimmal együtt a "Függelékben" közölt K_1 Kérdőiv alapján a kimutatásban felsorolt iskolákban általában 5-6 személlyel/ igazgató, párttitkár, osztályfőnök, szaktanárok - főleg magyar, történelem, földrajz, élővilág/ folytattunk beszélgetést. Ez a megvizsgált iskolák számát tekintve kb. 7o beszélgetést jelent. A beszélgetések alkalmával kapott válaszokat irásban rögzitettük, összesitő feldolgozásukat az értekezés V. fejezete tartalmazza.

A tantervek, a Nevelési Terv, valamint a tankönyvek /magyar, történelem, földrajz, élővilág/ elemzése elsősorban a szaktanárok bevonásával készült. Feldolgozása az V. fejezetben található.

A "Függelékben" közölt K_2-es Kérdőiv felhasználásával 4 megye 14 általános iskolájának 1.448 tanulóját kérdeztük meg irásban. /L. III. fejezet/

Az iskolák megyék szerinti megoszlása a következő:

BARANYA MEGYE:	V. o.	VIII. o.	Összes:
Pécs: Petőfi Ált.Isk.	68	55	123
Bánki Donát Á.I.	35	66	101
Bicsérd:	49	22	56
Dunaszekcső:	39	29	68
	176	172	348

	V.o.	VIII.o.	Összes:
CSONGRÁD MEGYE:			
Szeged: Petőfi telep	77	71	148
I.sz.Gyak.Isk.	54	63	117
Kistelek	45	49	94
Tiszasziget-Ujszentiván	38	54	92
	214	237	451
HEVES MEGYE:			
Eger: 3. sz. ált. isk.	53	66	119
5. sz. ált. isk.	49	7o	119
Felnémet-Verpelét	114	99	213
	216	235	451
SZABOLCS SZATMÁR MEGYE:			
Nyiregyháza: Bem J. Ált.Isk.	52	77	129
Csenger		69	69
Ö s s z e s e n :	658	790	1448

Az általános iskolai tanulók óriási számát tekintve az ilyen méretü felmérés aligha minősithető reprezentativnak, mégis ugy vélem, hogy a vizsgálati anyag, ha csak főbb vonásokban is - tükrözi az általános iskolákban folyó

hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelés jelenlegi helyzetét, főbb problémáit, és alapul szolgálhat bizonyos konzekvenciák levonására.

A kutatás utján nyert adatok értékelésének főbb szempontjai

Tekintettel arra, hogy a hazafias és internacionalista nevelés tartalmát iskoláinkban elsősorban a tantervek, tankönyvek és a Nevelési Terv szabja meg, az értékelés során döntő volt annak tisztázása, hogy a hivatalos dokumentumokban kellően nyilatkozik-e meg a hazaszeretet és az internacionalizmus szelleme. Fontos volt annak megállapitása is, hogy teljes mértékben kihasználjuk-e a rendelkezésre álló lehetőségeket és eszközöket a hazafias és internacionalista nevelés céljaira.

A kérdőivek és a beszélgetések, valamint a hivatalos dokumentumok teljes problematikáját olyan alapvető tendenciák alapján kellett feldolgozni, amelyekből következtetni lehet a vizsgált személyiségeknek a hazához és más országokhoz való viszonyára. Az elemző értékelés az alábbi szempontok alapján készült:

- milyen mértékben érti meg, hogyan értelmezi az ifjuság a szocialista hazafiság, a nemzeti büszkeség, valamint a nemzetköziség fogalmát és lényegét,

- milyen a tanulók közvetlen tárgyi környezethez való viszonya /szülőföld, természet szépségei, stb./
- az ország népéhez való viszonya,
- a nemzeti hagyományokhoz való viszony,
- a szocialista épités eddigi eredményeinek méltányolása,
- a más országokhoz való tárgyi és személyi viszonyulás, különös tekintettel a Szovjetunióval való viszonyra.

A kapott jelentések és személyes tapasztalataim alapján kitértem annak vizsgálatára is, hogy milyen pedagógiai problémákat látnak a nevelők és az ifjuság a hazafias és az internacionalista neveléssel kapcsolatban és melyek azok a leghatékonyabb módszerek és eszközök, amelyeket a pedagógusok a legeredményesebbeknek itélnek az ilyenirányu nevelőmunkában.

A vizsgálati anyag feldolgozása során nem törekedtem a tanulók hazafias és internacionalista érzelmeinek százalékokban való merevitésére, inkább a kapott válaszok emocionális tartalmát vizsgáltam és olyan általános kép felvázolására törekedtem, amely az összegyüjtött adatok és tények alapján hitelt érdemlő módon tükrözheti a megkérdezett tanulók szocialista patriotizmusát és internacionalista érzelmeit.

III.

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓKKAL VÉGZETT FELMÉRÉSEK ELEMZŐ ÉRTÉKELÉSE

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓKKAL VÉGZETT FELMÉRÉSEK ELEMZŐ ÉRTÉKELÉSE

A felmérés során a tanulóknak a csatolt "Kérdőív" /külön az V. osztály K-5, és külön a 8. osztály részére/ kérdéseire írásban kellett válaszolniok. A feltett kérdések négy csoportba sorolhatók: az A./ kérdéscsoport a hazafiság gondolati tartalmát, a B./ az internacionalista tudat alapelemeit vizsgálja; a C./ kérdéscsoport a két társadalmi rendszer összehasonlítását célozza s végül a D./ a hazaszeretet fogalmára és a cselekvő hazaszeretetre vonatkozó kérdéseket tartalmaz.

A/ <u>A hazafiság gondolati tartalmának vizsgálata</u>

1. kérdés: "Mi a te hazád?" /5.o./

"Mi a te hazád és miért szereted?" /8.o./

A kettős kérdés a "hazatudat" legelemibb fogalmát, illetve az azzal kapcsolatos érzelmi motivációt vizsgálja.

Az 5. osztály tanulói által adott válaszok jelentős része /kb 85 %/ egyszavas, általános válasz: "Magyarország". A kérdés sem exponál többet, de a 10 éves gyermektől sem telik többre. A haza fogalmának ismérvei /társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális környezet/ ezen a fokon érthető okból még hiányzanak a válaszokból, azokat a későbbi szaktárgyi oktatás során sajátitják el.

A haza fogalma sok gyermek /főként falusi gyermek/ tudatában leszükül a szükebb pátria, a szülőföld, a közvetlen környék körére, a hazát azonositják szülővárosukkal vagy falujukkal /Magyarország vagyis Szeged", "Az Alföld", "Egy város", "Egy falu", "Határőrközség", "Borence", "Gádoros", stb./ Ez érthető: életük közvetlen szinterét vélik hazának. E szintér szük köréből még csak legfeljebb a szomszédos községek, falvak határáig léptek ki. A haza gondolata puszta egyedi földrajzi fogalomból később bővül majd általános fogalommá, amikor hozzásegiti őket a földrajzoktatás, az iskolai kirándulás, az országjárás stb.

Nehány esetben a kérdés-inspirálta módon a válaszok a haza társadalmi jellegét emlitik: "Magyar Szocialista Köztársaság", "Magyarország demokratikus ország". Tulajdonképpen ezek a helyes válaszok az adott kérdésre. Ezek csekély száma azonban arról árulkodik, hogy a többség gondolkodás helyett gépiesen reagált a kérdésre.

A válaszok <u>érzelmi motivációja</u> teljes egészében pozitivnak minősithető. Tágabb és szükebb értelmezésü hazájukat

egyaránt szeretik. Indokolásuk szubjektiv érzelmi viszonyulásról tanuskodik, amelynek elemei különfélék, mint pl. a <u>személyes érzelmi kötődés</u> /"szeretem hazám, mert itt laknak szüleim és rokonaim", "mert itt lakik barátom", "... mert itt születtem", "... mert másutt nem tudnék élni"/, <u>a tájszeretet esztétikai élménye</u> "... mert szép", "... szépek a tájak"/, szociális-<u>társadalmi-gazdasági vagy politikai motivum</u> /"itt az emberek együtt haladnak, becsületesen dolgoznak", "jó az életmód", "nincsenek tüntetések", "mert a mi hazánk szabad", "kincsei, hires gyárai miatt szeretem", stb./

A motivumok jelentős része pozitiv személyes viszonyulásról tanuskodik, amelynek kialakulásában szerepe van az alsótagozati környezetismereti órán folyó beszélgetésnek, továbbá a séta és kirándulás nevelő hatásának.

A 8. osztály tanulói kivétel nélkül Magyarországot jelölték meg hazájukként. Az 5. osztályos tanulókkal szemben itt már ritkán elégszenek meg az ország megnevezésével /Magyarország/. Ezen tulmenően már lényeges tartalmi jegyeket is felsorolnak. Legtöbb esetben a születés helye, a gyermekkori élmények szintere szerepel.

A haza szeretetének megindokolásai között - érthető módon - gyakran előfordul valamilyen formában a <u>védettségre</u> való utalás /Pl. nálunk béke van, a szocializmust

épitjük, az ország biztositja jólétünket, az itt élők egyenlő jogokkal rendelkeznek stb./.

A hazaszeretet indoklásában sok esetben a <u>társadalmi rendszer</u> szeretete is tükröződik. Ilyen tipusu válaszok pl.

- azért szeretem hazámat, mert szocialista ország,
- azért szeretem hazámat, mert ez a társadalom nekem mindent megad
- azért szeretem, mert megélhetést biztosit;
- azért szeretem, mert nincs zsarnoki elnyomás, egyenlőség van,
- azért szeretem, mert itt igazságos rend van.

A jogos <u>nemzeti büszkeség</u> is szerepel a megokolások között. Pl.:

- Szeretem hazámat, mert itt minden kő a magyar nép küzdelmeiről beszél.
- A magyaroknak sok régi emléke van itt még, ezért szeretem hazámat.
- Sokszor el akarták ezt az országot foglalni, de nem sikerült.

Az uttörő táborokban, az otthontól hosszabb ideig tartó távollét alkalmat adott a tanulóknak a honvágy átélésére. Érthető, ha az okok között ez is ott szerepel. Pl.:

- Ha el mennék innen, a honvágy mindig visszahozna.
- Ha távol vagyok, érzem, hogy szeretem szülőföldemet.

A tettekben megnyilatkozó hazafiság a legtöbb esetben reális formában szerepel a válaszokban. Szinte egyöntetüen a tanulásban jelölik meg a hazaszeretet igazolását a maguk területén. Általában a jól végzett munkát tekintik a hazaszeretet fokmérőjének. A felnőttek világával kapcsolatban is a munkához való viszonyban jelölik meg az igazi hazaszeretet gyakorlati megnyilvánulását.

A 8. osztályos tanulók válaszaiból egyöntetüen megállapitható: a haza fogalmának tartalmi jegyeit differenciáltabban jelölik, és a fogalom terjedelmét is árnyaltabban határozzák meg. A hazán nemcsak a szülőföldet, az ország területét, hanem azt a sokféle szálat is értik, amely őket ehhez a földhöz és az itt élő néphez köti. Mindebből az is kitünik, hogy a hazára vonatkozó ismeretkörük az általános iskolai tanulmányaik során jelentősen büvült, az pedig feltétlenül örvendetes; az ismereteknek már van kitapintható érzelmi kötésük is. Ehhez azt is hozzá kell tennünk: a kérdések természetéből következett, hogy a tanulók a hazával kapcsolatos ismereteiknek csak egy meghatározott részéről adhattak jelzéseket. Joggal lehet tehát arra következtetnünk, hogy ilyen vonatkozásu ismereteik jóval gazdagabbak annál, mint amit a kapott válaszok tükröznek.

A 8. osztályos tanulóknak már sokszor volt alkalmuk az ország nevesebb városait, tájegységeit megismerni.

A megnyilatkozások arra engednek következtetni, hogy a tanulmányi kirándulások, nyári táborozások alkalmával szerzett ismereteik a legtöbb esetben élményszerűek voltak. Arra a kérdésre ugyanis: a haza mely tájait néznéd meg szivesen, a legtöbb esetben azokat a korábban bejárt tájegységeket /Bükk, Mátra, Balaton, Dunántul stb./ említik meg, amelyekre valamilyen oknál fogva örömmel gondolnak.

A megnyilatkozásokból kitünik, hogy a tanulók zöme a hazafiság fogalmához az egy közösséghez tartozást döntőnek tekinti, még akkor is, ha ezt a körülményt pontosan nem is fogalmazza meg. A tágabb közösséghez /a szocialista táborba, a dolgozók nagy családjába/ tartozás csak nagyon elvétve jut kifejezésre, annak jeléül, hogy a szocialista hazafiság tudata nem kapcsolódik szükségszerüen a proletár internacionalizmushoz. Ez annak a jele, hogy a tanulóknak nem volt közvetlen személyes élményük, s mindaz, amit közvetett uton ismertek meg, az nem kapcsolódott erősebb szálakkal a hazára vonatkozó élményesitett ismeretekhez. Nem véletlen tehát, hogy pl. a szocialista országok egymás közötti kapcsolatában, avagy a gazdaságilag elmaradt országok támogatásában az áldozatvállalásnak semmiféle szerepet nem szánnak.

Csak nagyon elvétve olvashatunk olyan megnyilatkozásokról is, amelyekben a hazáért hozott áldozat a motiváló

tényező. Általában elmondhatjuk, hogy ebben a korban a tanulók a megokolásokban első helyre a haza nyujtotta védelmet, érvényesülést, lehetőséget teszik.

2. kérdés:"Tanultál, olvastál, hallottál nagy magyar hazafiakról. Sorold fel azokat, akik iránt a legnagyobb megbecsülést, szeretetet érzed. Választhatod őket bármely foglalkozási ágból és korból. Lehetnek tehát élők és holtak is."

Az értékelhető válaszok a "nagy magyar hazafiakként" felsorolt személyek rendkivül széles skáláját ölelik fel. Időbeliség és foglalkozás szerint ugy az ötödik, mint a nyolcadik osztályosoknál igy csoportosithatók:

1. a régebbi mult s ezen belül
   a/ politikusok, államférfiak, hadvezérek
   b/ irók, müvészek,
   c/ egyéb foglalkozásuak /tudósok, felfedezők, stb./,
2. a XX. században, tehát a közelmultban élt személyek,
3. a jelenben is élő hazafiak.

Ezen a csoportositáson belül szinte időtlenségben halmozódnak a nevek, a foglalkozások gazdag változataival.

1. a/ A politikusok közül a megkérdezett ötödik osztályos gyermekek szemében a legnagyobb hazafi Kossuth Lajos és Széchenyi István. A hadvezérek közül Hunyadi János, Dózsa György, Dobó István, Zrinyi Miklós, Rákóczi Ferenc, elszórtan

még Dugovics Titusz, Jurisics Miklós, Török Bálint,Bem apó, Budai Nagy Antal, Mátyás király, sőt Attila és János vitéz, Rózsa Sándor, Tisza Lajos és Horthy Miklós is.

b/ Az írók-költők-művészek sorában, de általában véve is Petőfi Sándor a legnagyobb hazafi. Jelentős még Móra, Gárdonyi, majd egyre csökkenő arányban Arany, Jókai, Mikszáth, Vörösmarty, Kölcsey, Erkel, Egressy Béni, Liszt Ferenc, Munkácsi Mihály, Eötvös József.

c/ Legkevesebbszer szerepel a tudósok megnevezése: Vikár Béla, Eötvös Lóránd.

2. A xx. századi kiemelkedő magyar hazafiak sorában politikusok, a munkásmozgalom hősei, jelentős írók, művészek nevét említik: pl. Ságvári Endre, Braun Éva, Martos Flóra, Hámán Kató, Zalka Máté, Kun Béla, Szamuelly Tibor, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Ady, Móricz, Bartók, Kodály, stb.

3. Viszonylag kevés a jelen kiemelkedő személyiségeinek megnevezése: pl. Kádár János, Kállai Gyula, Fock Jenő, Biszku Pál /?/ Czinege Lajos, Ortutay Gyula - Illyés Gyula, Szabó Magda, Járdányi Pál, Vass István, Fekete István, stb. - de nagy magyar hazafiaknak minősülnek a szovjet olvasmányok alakjai /Oleg Kosevoj, Zója/, a szovjet élet nagyjai /Gagarin, Tyereskova, Brezsnyev, Lenin/, sok esetben a családtagok, szülők, nagyszülők, a közélet terén tevékenykedő pedagógusok, sőt még a Grimm testvérek, Andersen, Johnson, Ruttkai Éva, Gábor Miklós és Zalatnai Sarolta sem

kerülik el sorsukat.

A válaszok mennyiségi és minőségi elemzéséből kitünik, hogy a felső tagozatba lépő tanulók fejletlen történelemszemléletében a nagy magyar hazafi fogalma erősen a multhoz tapad, eléggé egyoldalu és tisztázatlan. Ebben jelentős szerepe van a családon és a TV-n kivül az alsó tagozat tankönyveinek, amelyek a fentebb felsorolt személyiségekről egy-egy kis elvasmány, történet keretében vonzó képet rajzolnak és velük egy kalap alá veszik gyakran az olvasmányok szerzőit is /Móra, Fekete István, Gárdonyi, stb./. Az elszórtan jelentkező nevekben a családi légkör, az olvasmányok, TV-élmények, hirközlés, a sajátos gyermeki érdeklődés, stb. tükröződnek. A napokban a rádió pl. közölte a moszkvai táncdalfesztivál eredményét s kiemelte Zalatnay Sarolta nevét, akire sikerei miatt "büszkén tekintünk", ha már büszkén tekintünk rá, akkor bizonyosan megérdemli a nagy magyar hazafi - jelzőt - gondolja a gyermek - és igy vonul be Pantheonunkba Zalatnai Sarolta.

A hazafiság tartalma és a nagy magyar hazafiak köre a felső tagozaton a különböző tantárgyak és osztályfőnöki órák, uttörő- és szakköri foglalkozások során jelentékenyen bővül és fogalmilag is tisztul.

A politikusok közül a nyolcadikos gyermekek szemében Kossuth a legnagyobb hazafi. A szegedi, illetőleg Szeged környéki iskolák 237 tanulója közül pl. 101 /42,5 %/ vá-

lasztja eszményképül. A további sorrend: II. Rákóczi Ferenc /38,4 %/, Zrinyi Miklós /22,4 %/, Széchenyi István /14,5 %/, Dózsa György /13,5 %/.

A Pécs környéki tanulók is többségükben Kossuthot választották eszményképül /6o %-nál is többen/. II. Rákóczi Ferenc és Széchenyi István százalékosan csaknem ugyanannyi tanuló szemében /25-3o %/ nagy hazafi, mint ahogyan ezt a Szeged környéki tanulók esetében is tapasztalhattuk.

1. b/ Költők, írók, művészek sorában a nyolcadikosoknál is Petőfi áll az első helyen. A Szeged környéki tanulók 57 %-a, a Pécs környéki tanulók 70 %-a emliti őt nagy hazafiként. A hazafiak felsorolása széles skálát mutat. A Szeged környéki tanulók pl. 111 nevet sorolnak fel. Ezeknek 22,5 %-a iró, költő. Ebben a felsorolásban Petőfit Ady Endre követi /46 %/, majd Arany János /17,7 %/ és József Attila /16,9 %/. Figyelemre méltó és negative értékelendő jelenség, hogy pl. Szeged két iskolájának 134 tanulója közül csupán 9 /6,7 %/ emliti Juhász Gyulát a hazafiak között. Móra Ferenc csupán 5 tanuló /3,7 %/ szemében nagyra becsült hazafi. Ez annál is szembetünőbb, mert pl. a Pécs környéki tanulók 3o %-a Móra Ferencet kiemelten nagy hazafinak tünteti fel, jóllehet Szegeden mindkét irónak jeles helyen szobra és nagy kultusza van.

<u>A nagy tudósok, utazók</u> /Jelky András, Magyar László, Körösi Csoma Sándor/ <u>közül</u> sokak nevét megemlitik a tanulók

egy-egy tudós, vagy utazó azonban csak kevés számu tanulónál szerepel. Pl. Eötvös Lóránd /5 tanuló/, Bolyai Farkas, Bolyai János /2-2 tanuló/ Kandó Kálmán /1 tanuló/ stb.

A XX. század, a közelmult nagyjai közül Kun Béla a Szeged környéki tanulók 3o %-ánál. A Pécs környékieknél 15 %-ánál szerepel. Ságvári Endrét általában a tanulók 30 %-a választja eszményképéül. A munkásmozgalom hősei közül a legismertebbek szinte kivétel nélkül szerepelnek: igy Rózsa Ferenc, Martos Flóra, Hámán Kató, Kállai Éva, Braun Éva, Zalka Máté, Schönherz Zoltán, Mező Imre stb.

A jelenben élő hazafiak sorában szerepelnek politikusaink közül Kádár János /13,5 %/, Kállai Gyula, Biszku Béla, Fock Jenő. A jelen költői közül legtöbben Illyés Gyulát említik, a Nyiregyháza környéki tanulók pedig - volt országgyülési képviselőjüket, Váczi Mihályt.
Kétségtelenül megállapitható, hogy az eszményképek megválasztását jelentősen befolyásolják a helyi hatások. Gondolunk itt elsősorban a város adottságaira, a családi légkörre, a szakköri foglalkozásokra stb. Erőteljesen kifejezésre jut természetesen a tanulók érdeklődése is. Igy válik érthetővé, hogy pl. sok tanuló a jelen nagy hazafiai közé sorolja az öttusázókat /Dr. Török, Balczó, Móna/, Albert Flóriánt és Mátrai Sándort.

A felsoroltak között elég nagy számmal szerepel Lenin, Marx, Engels, Gagarin, Kennedy annak jeléül, hogy a hazafiak fo-

galmát indokolatlanul kitágitották, hiszen a kérdés csupán "magyar" hazafiakra vonatkozott.

3. kérdés: "Hazánk mely tájain jártál már és melyik részeit néznéd meg szivesen?"

A válaszok uralkodó többsége helységneveket közöl, szinte az egész ország területét felöleli, ezért rendkívül szerteágazó és tájegységekre kivetitve nehezen értékelhető. Általánosságban megállapitható, hogy a tanulók 2 %-a többé-kevésbé ismeri lakóhelye közvetlen környékét, szükebb pátriáját, járt a megye székhelyén, történelmi jelentőségü, idegenforgalmi vagy létesitmény szempontjából jelentős helyen. A mai gyermek világa kitágult, mozgási körlete bővült. A Pécs-T-környékiek távolsági zónája a Dunántulra terjed, a szegedi, nyirségi és Eger környékieké hasonló arányban saját nagyobb tájegységeik területére. Viszonylag elég sokan jártak Budapesten, a Balatonnál, a gyermeket leginkább vonzó helyeken. Akik még nem jártak ott, leginkább oda szeretnének eljutni vagy érthetően a saját tájaikkal ellentétes földrajzi adottságu helyekre: a dunántuliak az Alföldre, az Északi Középhegység vidékére és viszont. Talán legkevésbé mozgékonyak és tájélményben legszegényebbek a nyirségiek és a Szeged környéki falusi gyermekek, a városi és ipari településbeliek mozgáslehetőségei kevezőbbek szülők anyagi helyzete, foglalkozása, a szervezettebb iskolai kirándulások révén.

A nyolcadikos tanulók válaszainak sokrétü variációiból Budapestet, a Balatont, a Mátra vidékét emelhetjük ki. A tanulók többsége ezeket a helyeket ismételten is szivesen felkeresné. A felsorolásból megállapitható, hogy a tanulók azért vágyódnak a már egyszer megismert hazai táj, vagy város ismételt felkeresésére, mert az élmények erősen motiválnak. Ezek a válaszok azt a hasznos nevelési hatást tükrözik, amelyet a tanulmányi kirándulások, az országjárások nyujtanak tanulóifjuságunknak.

4. kérdés: "Milyen létesitményeket ismersz, amelyek a felszabadulás óta épültek és amelyek országunk fejlődése szempontjából jelentősek?"

E kérdésre adott válaszok szintén rendkivül szerteágazóak és sokrétüek. Különben is a megválaszolás több rendbeli problémát okozott a tanulóknak. Tudniok kellett konkrét létesitmények nevét, továbbá azt is, mi épült a felszabadulás óta, s meg kellett itélni tudniok, hogy a szóbanforgó létesitmény országos jelentőségü-e vagy sem. Szabatos válaszra az 5. osztályban csupán kevés tanuló volt képes. A legtöbb válaszban konkrét létesitmény és fogalmi megnevezés, szabatos és hiányos megjelölés vegyesen fordul elő.

A tanulók általában a lakóhelyükön vagy annak közelében található konkrét létesitményeket tudták megnevezni, továbbá azokat, amelyekről eddigi iskolai tanulmányaik során hallottak. /Tiszalöki Erőmü, Keleti Főcsatorna,

Dunaujvárosi Kohó, stb./. Az otthon, az ujságolvasás mellett főleg a TV szerepe emelkedik ki az országos jelentőségü létesitmények megismerésében /Erzsébet hid, gyáraink: Hajdusági Gyógyszergyár, Győri Vagongyár, Május 1 Ruhagyár, Hódmezővásárhelyi porcelángyár, Orosházi üveggyár, stb./ Ez irányu érdeklődést az alsó tagozat tananyaga még kevéssé motiválja.

A legmagasabb gyakoriségi érték a válaszokban 3-5 konkrét létesitmény megnevezése, amelyek közül jellegüket tekintve legtöbb az ipari-mezőgazdasági /kb. 40 %/, majd az egyéb jellegü /épitkezés, egészségügyi-szociális intézmény/ /40 %/ és végül a kulturális létesitmény. A nagyszámu 1-2 vagy 3-5 konkrét adatot tartalmazó válasz azt mutatja, hogy a tanulók élénken reagálnak a környezetükben, sőt az országban történő eseményekre, létesitményekre. Néhány konkrétan megnevezett létesitmény mellett egész sor uj létesitményre figyeltek fel, amit a válaszokban fogalmilag jelölnek /pl. uj iskolák, egyetemek, kórházak, gyárak, müutak, könyvtárak, sportpályák, bányák, stb./. Sokan a kérdést leszükitik. A 10 évesek átlagos értelmi fejlettségi szintjén, saját lakóhelyük lényeges tanácsház, orvosi rendelő, SZTK-központ, stb./ vagy kevésbé lényeges /italbolt, börtön, cukrászda stb./ vagy egyenesen tárgyszerütlen elemeit /Dankó Pista szobor, Asztória, Országháza, Debreceni kollégium, stb./ emlitik meg.

A nyolcadik osztályos tanulók kérdésekre adott válaszai a tanulók szubjektivitását tükrözik. Az is megállapitható,

hogy a kérdést nem értették meg teljesen. Feltételezhetően bizonytalan a létesitmény fogalma pl. azokban az esetekben, amikor ide sorolják városainkat /Debrecen, Vásárhely, Sopron/, a szép háztartási eszközöket, a mezőgazdasági gépeket stb., stb. Ilyen esetekben a válaszban szereplő helyes adatok tudatos ismeretét is kétségbe lehet vonni. Sok esetben nem tudják időben elkülöniteni az egyes létesitmények korát. Pl. mult századi létesitményeket sorolnak fel /parlament, diósgyőri vasgyár, a pécsi Zsolnay gyár stb./

Sok esetben a helyi jelentőségü létesitményeket országos fontossági szintre emelik. Ezekben az esetekben nem rendelkeznek megfelelő viszonyitási alappal, s nem látják világosan az ország gazdasági fejlődésének,kulturális előrehaladásának mutatóit. A jelentősnek tekintett létesitményeknek zömmel ipari jellege van.

A létesitmények felsorolásában jelentős az a hatás, amely az egyes tantárgyak keretében nyujtott ismeretek nyomán jelentkezik. Különösen a földrajzban, a kémiában és a fizikában tanultak hatása érezhető erőteljesebben. Az is megállapitható, hogy a létesitmények jelentőségét sok tanuló teljesen leszükitette a közvetlen élmények hatására. Igy pl. az a tanuló, akinek a családja a közel multban lakást kapott, a lakásépitkezést találta a legjelentősebbnek, mások viszont azt a

kisebb üzemet, amelyben a családtagok, ismerősök dolgoznak. A legtöbb nyolcadikos tanuló 4-6 jelentős létesitményt is felsorol. Pl. Inotai Erőmü, Tiszavidéki Vegyi Müvek, Dunaujvárosi Vasmü, Erzsébet híd stb.

Összegezve: a tanulók e kérdés során feltáruló ismerete a hazafias nevelés szempontjából ezen a fokon jelentős eredmény. Tudatukban igy tükröződik a szocialista épités és annak eredménye, ami hazafias érzéseiket fejleszti, erősiti.

B/ Az internacionalista tudat vizsgálata

1. kérdés: "Milyen szocialista országokat ismersz?"

A szocialista országok közül azokat nevezték meg legtöbben, amelyekkel Magyarország határos. Ez azzal magyarázható, hogy a felmérés előtt nem sokkal korábban tanulták földrajzórán hazánk szomszédos országait. A válaszok a következő képet mutatják:

Szovjetuniót a tanulók kb	90 %-a
Magyarországot	80 %-a
Csehszlovákiát	80 %-a
NDK-t	30 %-a
Lengyelországot	25 %-a
Romániát	50 %-a
Bulgáriát	10 %-a
Jugoszláviát	60 %-a
VDK-t	10 %-a

Kinát	4 %-a
Kubát	2 %-a
Mongóliát	1 %-a
Koreát	1 %-a

sorolta fel, mint szocialista országot. A tanulók többsége /kb 60 %/ 3-5 országot, 2o %-a: 6-8, 8 %-a: 9-1o országot sorolt fel. A falusi gyermekek közül a részben osztott alsó tagozatba jártak közül 5-nél több országot senki sem tudott emliteni. Az osztott alsó tagozatu osztályokba járt falusi tanulók legjobb teljesitménye 7-8 ország felsorolása volt; azonban ezt az eredményt is kevesen tudták felmutatni. Ilyen szempontból lényegesen jobb a városi tanulók teljesitménye.

Messzemenő tantervi és didaktikai következtetések vonhatók le a jelentékeny számu negativ válaszokból. Nagyon sok gyermek tudatában összekeverednek az alapvető fogalmak, nincsenek tisztában azok lényegével, tartalmával. Pl. nem tudnak világos különbséget tenni ország, főváros, város között. Ezért fordult elő, hogy a megkérdezettek kb. 10 %-a a szocialista országok között felsorolta Tokiót, Petrográdot, Párizst, Bukarestet, Rómát, Tiszaszigetet, Pécset, Leningrádot, stb. Elgondolkodtató képet mutat a kapitalista országok besorolása is a szocialista országok közé. Meglehetősén magas arányszámban szocialista országnak minősitik Ausztriát, Franciaországot, Olaszországot, Angliát, Svájcot, Japánt, Spanyolországot, stb.

sőt sürün előfordul szintén a fogalmi zavar jeleként Afrika, Amerika, Ausztrália, de szocialista országként ilyen megjelölés is, hogy "Országház, Szocializmus, Szocialista Munkás Párt, Csongrád megye, stb."

Ezek az adatok arra intenek, hogy pontos tartalmi feldolgozás és állandó, következetes ismétlés és alkalmazás nélkül tanitványainknak még azokkal a közhasználatu fogalmakkal is problémáik vannak, amelyekről szinte naponta hallanak.

A nyolcadik osztályban szocialista országok között minden tanuló emlitette a Szovjetuniót. Minden tanuló ide sorolja hazánkat is. Meg kell jegyeznünk, hogy Jugoszláviáról néhány tanuló azt irta: "semleges", de a szocializmust épiti", vagy "nem teljesen az". Az NDK helyett néhányan csak Németországot irtak.

Feltünő, hogy viszonylag még a nyolcadikban is sok tanuló kapitalista országokat is szocialistaként emleget. Pl. a Pécs környéki falusi tanulók 35 %-a, a városiaknak pedig 23,5 %-a. Ezek a tanulók többnyire gyengébb tanulmányi előmenetelüek, de néha 4-es átlagánál jobb tanuló esetében is megtalálható ez a tévedés.

Vannak olyan tanulók, akik a családi kapcsolatok révén a kapitalista országok egy részét szocialista államként emlitik. Igy pl. Ausztriát, Angliát, Svédországot, Hollandiát, Franciaországot, Ausztriát! és az Egyesült Államokat. Ezekben az esetekben arra lehet következtetnünk, hogy a külföl-

földön élő rokonok nagy jólétről számolnak be, s ezt a körülményt a tanulók az illető országok szocialista jellegének tartják.

A válaszok elemzése alapján országosan leszürhetjük, hogy

a/ szocialista országok megnevezésének szintje függ a tanulmányi szinvonaltól, minél jobb egy-egy tanuló tanulmányi átlaga, annál több országot nevez meg helyesen:

b/ a városi tanulóknál magasabb a megnevezési átlag, mint a falusiaknál.

Abból a tényből, hogy egy-egy tanuló hány szocialista országot tud megnevezni, közvetlenül nem következtethetünk hazafiságára, de nemzetközi politikai érdeklődésére, tájékozottságára igen. Az adatokból látszik, hogy ezen a téren komoly kivánni valók mutatkoznak, <u>különösen falun.</u>

2. kérdés: <u>Melyik ország áll a szocialista tábor élén?</u>

A megkérdezett tanulók 80 %-a a Szovjetuniót jelölte meg, 6-8 %-a hazánkat, az NDK-t, 5-6 % pedig több országot /Szovjetunió - Románia, Szovjetunió - Jugoszlávia - Csehszlovákia - Róma/.2-3 %-os válaszadás az előzőhöz hasonló tájékozatlanságról tanuskodik /Vietnám, Ausztria, Olaszország, Budapest, Csillebérc, Kőszeg, Szeged, stb./ Mivel e kérdésről igen gyakran esik szó az iskolai oktatás során, a válaszok bizonytalan ismeretekre utalnak.

A 8. osztályos tanulók eddigi iskolai tanulmányai alapján a kérdésre teljesen egyértelmü választ várhatnánk. Éppen ezért meglepő, hogy vannak nyolcadikos tanulók, akik Magyarországot tekintik a szocialista tábor vezető államának. Az Eger környéki iskolák tanulói közül egynéhányan az Egyesült Államokat is idesorolják. A tanulók nagy többsége természetesen a Szovjetuniót tartja a szocialista tábor vezető államának. Igen tanulságos ennek megokolása. A tanulók kisebb csoportja szerint adottságai miatt /a Föld 1/6-ára terjed ki, kimerithetetlen ásványi kincsekkel rendelkezik, stb./ A tanulók zöme a Szovjetunió fejlettségét hozza fel indokolásában. Fejlett és korszerü gépekkel van felszerelve, nagy lendülettel épülnek gyárai és erőmüvei, egyes ipari alkotásokban világviszonylatban is első helyen áll. Sokan kiemelik a tudomány szinvonalát /a világür meghóditása, az orvostudomány fejlettsége, a mezőgazdaság hozama, a politikai-társadalmi rendszer egyedülálló volta stb./

Azt is sokan irják, hogy elsőbbségi alapon vezetője a szocialista tábornak: ott verték le először a cárizmust, a burzsoáziát, ott kezdték épiteni először a szocializmust, ott szünt meg először a kizsákmányolás. Több tanuló azt hozza fel, hogy a Szovjetunió sok más országot felszabaditott az elnyomás alól és ma is segiti az elnyomott népeket.

Mindezek alapján megállapitható, hogy a tanulók természetesnek tartják a Szovjetunió vezető szerepét és ismereteik alapján ezt indokolni is tudják.

Csak a 8. osztályosoknak feltett kérdés:

"Hogyan segitik egymást a szocialista országok?

A tanulóknak több mint 75 %-a a KGST-t emliti a segités fő formájának. Ennek keretében lehetőség nyilik iparcikkek cseréjére, nyersanyag vásárlásra, a földgáz, a kőolaj igénybevételére. Ide sorolják az elektromos áramra vonatkozó egyezményt. Rámutatnak a segités különböző területeire:gazdasági,kulturális /tudóscsere, szakemberek képzése/ politikai együttmüködés, valamint katonai támogatás. Ez utóbbival kapcsolatban megemlitik a Varsói Szerződést, a Magyar-Szovjet Kölcsönös Segélynyujtási Egyezményt. A vietnámi háboruval kapcsolatban felsorolják, hogy ezt a hősi népet fegyverrel, élelemmel, gyógyszerrel segitik a szocialista országok. Több gyermek emlitette, hogy "amikor Amerika blokád alá vette Kubát és legfontosabb kiviteli cikkét, a cukrot, nem tudta eladni, a Szovjetunió és a szocialista országok segitettek, átvették a cukrot és igy Kuba megmenekült a blokádtól."

A szocialista táboron belüli nemzetközi tervszerü munkamegosztásról, bizonyos mérvü profilirozásról nem tesznek emlitést a tanulók. A kölcsönösséget, a cserét, a válaszok általában világosan megmutatják azonban, a tanulók zöme nem ismeri fel, hogy mindez csak formája az együvétartozásnak és a segités sok esetben áldozatvállalással jár együtt.

Csak a 8. osztályosoknak feltett kérdés:

"Miért segiti népköztársaságunk a gazdaságilag elmaradt országokat?"

A válaszok azt mutatják, hogy a tanulók a segités széles skálájáról tudnak. Ennek szerintük az a célja, hogy lehetővé tegyük ezeknek az országoknak a segitését, megindulhasson náluk is az iparosodás, behozhassák lemaradásukat. Több tanuló emliti, azért nyujtunk segitséget, hogy az elmaradt országok munkát tudjanak adni az embereknek, s igy az életszinvonal emelkedhessék, az emberek boldogan élhessenek. Sokan a politikai célt is látják: "mert fejlett gazdasággal rendelkező ország meg tudja védeni békéjét és függetlenségét", - "Ha nem segitenénk, akkor a tőkés nagyhatalmak igájába kerülnének ezek az országok." - "A tőkések gazdasági segités cimén beavatkoznának az elmaradott országok belügyeibe s igy előbb-utóbb leigáznák azokat."

A megokolásban sok esetben általános humánus cél is szerepel. Pl. hogy ne legyen sehol nyomor, hogy az emberek semmiből se szenvedjenek hiányt. Sok esetben utalnak a gyarmati népek teljes felszabaditására. A segitésben a kulturális fejlődés biztositását is látják. Azt irják pl. "azértsegitjük a gazdaságilag elmaradott országokat, hogy azok felszámolhassák az irástudatlanságot. Lakóik kulturált körülmények között élhessenek." Ezek a megnyilatkozások a tanulók fejlett internacionalista érzelmét tükrözik.

A válaszokból az is kiderül: több tanuló a "gazdaságilag elmaradt ország" fogalmával nincsen tisztában. Ezért a szocialista országok egymás segitését is belekeveri ebbe a kérdéskörbe. Efféle megnyilatkozásokat is olvasunk: "A szocialista országoknak kötelességük egymást segitani." "A gazdagabb országok segitik az elmaradottakat, ennél fogva a szocialista országok jó barátságban élnek, nem ugy, mint a kapitalisták."

c/ A szocialista és kapitalista társadalmi rendszer összehasonlitásának vizsgálata

Csak a 8. osztályosoknak feltett kérdés:

"Az utóbbi években történtek-e a nagyvilágban olyan események, amelyeknek örültél? Ha igen, melyek voltak azok az események, sorold fel."

A tanulók válaszai nagyon szerteágazók. Két problémakörrel igen sok tanuló foglalkozik. Az egyik a Nagy Októberi Forradalom 50. évfordulója, a másik az ürhajózás és általában a technikai előrehaladás. Az is általános jelenség, hogy a kérdést leszükitve csak magyarországi vonatkozásokról szólnak. Tipikus válaszok:

- a NOSZF 50. évfordulójának megünneplése
- Ürkutatási eredmények
- Uj repülőgéptipus
- A Luna 9 leszállása a Holdra

- Rakéta leereszkedése a Vénuszra.
- Amerikai ürlabor.
- A Hold lefényképezése.

A leszükités példái:

- Az FTC bajnoksága.
- Egerben megnyilt az uj MÁVAUT /Egrieknél/
- Magyar áruk sikere a montreáli kiállitáson
- A kiskörei erőmü épitésének megkezdése stb.

Általában az objektiv felsorolás a jellemző, érzelmi állásfoglalás, csak igen ritka esetben tükröződik.

Csak a 8. osztályosoknak feltett kérdés:

"Mi a véleményed a kapitalista és a szocialista társadalmak békés egymás mellett éléséről?"

A válaszok három tipusba sorolhatók:

1. A tanulók többségükben lehetségesnek tartják a békés egymás mellett élést a kapitalista és a szocialista társadalmak között. Általában az a véleményük: ahogyan jelenleg békében megférnek egymás mellett a különféle társadalmi rendszerü országok, ugy ez a jövőben is fenntartható. A megokolások között az is szerepelt, hogy az erők kiegyensulyozottak, és igy egyik fél sem kezdeményezhet háborut. Ezek az érvelések a tények rögzitésén tul semmiféle érzelmi állásfoglalást nem tartalmaznak.

2. Igen jelentős azoknak a tanulóknak a száma is, akik nem tartják lehetségesnek a békés egymás mellett élést, fő-

ként azért, mert nézetük szerint a kapitalista rendszer természetéből következik a háboruk kirobbantása. Szinte következetesen hivatkoznak az Egyesült Államok agressziójára a VDK ellen. Ebbe a csoportba a tanulók kb. 25 %-a sorolható.

3. A még fennmaradó mintegy 25 % nem foglal állást. Ezt legtöbben azzal fejezik ki, hogy a válasz helyett egyszerüen egy vizszintes vonalat huznak. De olvashatunk ilyen megállapitásokat is:

- a béke jobb, mint a háború;
- szükséges a szocialista összefogás;
- a kapitalista és a szocialista érdekek különbözők;
- legyenek tárgyalások.

A háromféle megnyilatkozást egy-egy osztály válaszai is szinte pontosan tükrözik. Pl. az egyik szegedi iskola 32 tanulója közül 50 % lehetségesnek tartja a békés egymás mellett élést, 25 % határozottan tagadja ezt, 25 % pedig nem foglal állást.

Összefoglalásul megállapithatjuk: a tanulók a szocialista és kapitalista társadalmi rendszerek között lévő ellentéteket jól ismerik. Ezért - ha gyakran pontatlanul is fogalmaznak -, válaszaikból kitünik, hogy a kétféle társadalmi rendszer egymás mellett élésének nehézségeit jól látják. Azonban csak ritkán olvashatunk olyan megnyilatkozásokról, amelyek meggyőződést tartalmaznak, azt a hitet tükrözik, amely a szocialista hazaszeretetnek lényeges tartalmi jegye. Ez a probléma a nevelő munka egyik lényeges feladatára is felhivja a figyelmet.

Csak a 8. osztályosoknak feltett kérdés:

"Meggyőződésed-e, hogy a szocialista társadalmi rend győz az egész világon?"

A tanulók nagyobb része úgy látja, hogy a szocializmus győzelme feltétlenül bekövetkezik. Érvelésükben logikus gondolkodás és a társadalmi törvényszerüségek ismerete jut kifejezésre. A hazaszeretet szemszögéből vizsgálva ezeket a kérdéseket, azt is megállapithatjuk, hogy sokan hivatkoznak arra a hatalmas erőre és érdekazonosságra, amely a szocialista államokat összekapcsolja s amely állandóan növekedőben van. A nevelő munkában még erősen jelentkező hiányosságokra utalnak azok a pozitiv jellegü válaszok, amelyek semmiféle megindokolást nem tartalmaznak, vagy ha ilyen formailag szerepel is, lényegében csak szólamok ismétléséről van szó.

A negativ válaszok igen ritkán fordulnak elő. Pl. két Szeged környéki falusi iskola 5o tanulója közül csupán 2-nek negativ a felfogása. Szerintük azért nem győzhet a szocializmus az egész világon, mert a kapitalisták félelmetes haditechnikával rendelkeznek, és ezentúl minden eszközt igénybe vesznek, mert szerintük a kapitalisták "gátlástalanok".

Elenyészően csekély azoknak a tanulóknak a száma, akik semleges magatartást tanusitanak, és ezért nem válaszolnak. Az előbb emlitett két iskola 5o tanulója közül 3 ilyen is akadt. Meglepő, hogy ennek a Jugoszláv határ mentén lévő két községnek a tanulói közül egynéhány olyan is szerepel, aki Jugoszláviát nem tekinti szocialista országnak.

4. kérdés: Nevezd meg azokat az országokat, amelyekben szerinted a legszabadabban élnek az emberek"

A felsorolások alapján a döntő többség a szocialista rendszer keretei között gondolkodik, ott találják leginkább a szabadság lehetőségeit. A szocialista országokon belül az alábbi sorrendet adják a válaszok:

A Szovjetunió	85 %
Magyarország	80 %
Csehszlovákia	40 %
NDK	20 %
Románia	25 %
Jugoszlávia	45 %
Bulgária	10 %
Lengyelország	10 %

A vélemények a fenti százalékarányon belül ugyan, de nem kevés számban említenek naiv helységneveket és kapitalista országokat is /Ausztria, USA, Olasz-, Francia-, Spanyolország, NSZK, Anglia, Svájc/. Figyelmet érdemlő jelenség, hogy a falusi tanulók döntő többsége szocialista országokat sorolt fel, míg a városi gyermekeknél nagyobb a szóródás. Nyilván politikai tájékozottsággal, de inkább az otthoni környezet hatásaival kapcsolatban keresheti jük ennek az okát.

A nyolcadikos tanulók általában 3-4 országot is felsorolnak. A többség egyöntetüen szocialista országokról tesz említést.

Eléggé jelentős a száma még a nyolcadikban is azoknak a válaszoknak, amelyek szocialista és kapitalista országokat vegyesen sorolnak fel. A legnagyobb gyakorisággal a Szovjetúnió szerepel, pl. a Szeged környéki és szegedi 237 tanuló közül 63 % rendszerint első helyen tesz említést a Szovjetúnióról, 5o %-ánál hazánk is szerepel. Sok tanuló külön megnevezés nélkül csak "szocialista országok"-ról tesz említést /ez előbbi 237 tanuló közül 31 %/. A szocialista államok százalékos szereplése a következő:

Csehszlovákia	21,4 %
Jugoszlávia	33,5 %
Lengyelország	16,8 %
Románia	14,8 %

A többi szocialista állam csak elenyésző százaléknál szerepel a felsorolásokban. Pl. az NDK 9 %-nál.

A kapitalista országok közül 2o-nál többet is felsorolnak. A legtöbbször az Amerikai Egyesült Államokat említik /16,8 %/. Az indokok között sűrün szerepelnek ilyen megállapítások:

- ott sok pénzt lehet keresni;
- szabad fegyvervisselésük van az embereknek:
- azt tehetnek, amit akarnak, stb.

Franciaországot 13 %-nál találjuk.

A kapitalista országok között szép számmal szerepelnek az un. semleges országok: Ausztria, Svájc, Svédország.

Valószinü, hogy ezeknél a tanulóknál a szabadság fogalma a semlegességgel keveredik.

Összefoglalásul megállapitható, hogy a felsorolásokban nem kizárólag a megfontolás, a józan mérlegelés érvényesül, hanem az az érzelmi kapcsolat is, amely a földrajzi ismeretek, olvasmányok, filmek stb. hatására alakult ki, és motiválta az állásfoglalást.

5. kérdés: "Nevezd meg azokat az országokat, amelyekben véleményed szerint a dolgozó népnek legjobb a sora"

A kérdésre adott válaszok fele a szocialista országokat emliti. A százalékos arány sokban megegyezik az előző kérdésre adott válaszok megoszlásával. Ennek oka a kérdésben rejlik. A gyermekek ugyanis ugyanazon kérdés két oldalának fogták fel a problémát. Ahol a szabadság,ott a jólét elve alapján e kérdésre az előzővel szinte azonos válaszokat adtak. Itt az első helyen a Szovjetunió áll, majd Magyarország és a többi szocialista ország következik. Efféle megokolásokkal találkozunk:

"Legjobb a megélhetés"

"Jó lakások vannak, van ennivaló, magasabb az életszinvonal"

"Minden rendelkezésre áll a fejlődéshez"

A legtöbb esetben megelégszenek a puszta felsorolással.

A C/4 kérdésre adott válaszokhoz hasonlóan ebben az esetben is többször szerepelnek a kapitalista államok, éspedig a szocialista államokkal együtt.

Abból a tényből, hogy jelen esetben kevesebb kapitalista államot emlitenek és aránylag többször fordul elő a megokolás, arra következtethetünk, hogy a személyes élmények /mindenki tanulhat, szép lakásuk van, biztositott a megélhetés, nincs munkanélküliség stb./ döntő módon formálták meggyőződésüket. A megokolás spontán jellege és gyakorisága feltétlenül pozitiv jelenség.

D/ Az aktiv hazaszeretet kérdésének vizsgálata

1. kérdés: "Mit gondolsz, élnek-e közöttünk manapság nagy hazafiak?"

A kérdésfeltevésből eredően sokan csak igenlő választ adtak:"igen", "igen élnek", "vannak", "élnek hazafiak"; többen egyáltalán nem válaszoltak vagy nemleges feleletet adtak, /"nem élnek", "nem hallottam", "nem tudom", "lehet, de nem biztos" "kevesen","a szivünkben és az emlékezetünkben benne élnek"/, elég sokan a múlt idők történelmi nagyjainak nevével válaszoltak.

A nevek felsorolásán túl a kiegészitő "magyarázatból" adott szemelvények mutatják azt a tarka képet, ami a nagy hazafi fogalmát alkotja a 10 éves gyermek tudatában:

személy szerint: "Kádár János, Fock Jenő, Losonczi, Kállai, Básti Lajos, Kossuth, Petőfi,

Benedek Elek, Móra, Roger Mour, Czinege Lajos, Koszigin, Bikovszkij, Puskás Tivadar, Garas Dezső, Lenin, Tolsztoj, stb.

általában: miniszterek, határőrök, dolgozók.

A munka hősei, kémelhárítók, békés egymás mellett élésért küzdők, a négerek helyzetén segítők, KISZ vezetők, minden munkás, aki építi a hazáját, űrhajósok, akiket nagy érdemrenddel tüntettek ki, zeneszerzők, nagy művészek, tudósok, akik dicsőséget hoznak a hazának: a falusi tanulók közül sokan a tanácselnököt, a párttitkárt, KISZ-titkárt, veteránokat említenek, ami arra utal, hogy sokkal előbb a kapcsolat a falu vezetői és az iskola között, mint a városban.

A kép nem problemamentes, a megfelelő következtetést a nevelő munkára néhol le kell vonni.

A nyolcadikosok közül is viszonylag kevesen válaszolnak tartalmasan. Pl. "igen, minden gyárban, üzemben, iskolában, munkahelyen, szocialista brigádokban, akik kiváló munkájukkal építik a szocializmust, és szívesen vállalnak közösségi munkát. Megfigyelhető, hogy azok a tanulók, akik az A/2-es kérdésre a jelenben élő államférfiainkat sorolták fel, efféle feleleteket adnak:

- igen, élnek közöttünk nagy hazafiak. A kormány vezetőit tekintem ilyeneknek
- igen. Én a párt és a kormány vezetőit tartom nagy hazafiaknak
- lehetnek a vezető emberek, akik életünket irányitják.

- Hazafi az, aki a jelen életben megállja a helyét. Pl. ha a tanár rendesen tanit, a munkás jól dolgozik.

Feltünő, hogy többen olyan történelmi személyt jelölnek meg, akik már régen meghaltak. /Kossuth, Széchenyi, Ságvári E. stb./ Jelentéktelen számban szerepelnek negativ megnyilatkozások is, pl. "Igen az Amerikai Egyesült Államokban."

A válaszok legáltalánosabb jellemzője, hogy a tanulóknak a hazafiságról alkotott fogalma számos pszichológiai értékü jegyet tartalmaz. Azonban a világos, logikailag differenciált fogalom tartalma és köre tekintetében - részben az életkori sajátosságok következtében is - sok hiányosság mutatkozik. Ezek megszüntetésében, illetve pótlásának legalkalmasabb eszközeként a konkrét tényekre épülő pszichológiai hatások tölthetnek be fontos szerepet.

A 8. osztályosok számára kiegészitésként szerepelt kérdésre: "Van-e lehetőség manapság hazafias tettekre?" - zömmel egyértelmüen igennel válaszoltak. Csak kevesen füztek válaszukhoz magyarázatot, megokolást. A kérdés nem is ösztönözött ilyen vonatkozásban. Akik arra is vállalkoztak, hogy megindokolják állásfoglalásukat, azok igen tartalmas válaszokat irtak. Pl.:

"Van. A munkahelyeken jól kell dolgozni, az iskolában jól tanulni, a sport terén megállni a helyünket, segiteni az öregeknek, és ha kell, életünket áldozni a hazáért."

"Lehetőség van mindenhol, mindenkinek megvan a munkája, amit becsületesen elvégezhet. Pl. a dolgozók felajánlásokba tett igéreteiket tervszerüen időhatárra, pontosan elvégzik, a tanulók mindennapra becsületesen tanulnak, az úttörőben közösségi munkát végeznek."

"Van. A hazafiságot nemcsak fegyverrel a kézben képzelem el, hanem becsületes munkával. Nem hazafi az, aki egész nap a Himnuszt énekli, és közben a haladás keréktörője."

Pozitivan értékelendő az a körülmény, hogy a tanulók szinte kivétel nélkül látnak lehetőséget a hazafias tettekre. Az is azt mutatja, hogy a szocialista hazafiságról alkotott fogalmak sok, pszichológiailag értékes jegyet tartalmaznak. A megokolások pedig azt is tükrözik, hogy a "hazafiságot" konkretizálni, saját életkörülményeikre helyesen vonatkoztatni is tudják.

2. kérdés: Te hogyan mutathatod meg, hogy jó hazafi vagy?

A válaszok teljes egészükben azt igazolják, hogy a 10 éves gyermekek helyesen értelmezik és élik a cselekvő hazaszeretet fogalmát. Felfogásuk mentes a romantikus túlzásoktól, letisztult, leegyszerüsödött. Amig a korábbi évjáratok a nagy történelmi személyiségek példája nyomán hőstettekben, harcban, fegyverrel - karddal képzelik el a cselekvő hazaszeretet megnyilvánulását, addig az V. osztályosok már a tanulói élet egyszerü, köznapi kötelességeinek, a gyermeki világ erkölcsi követelményeinek teljesitésében látják az aktiv hazaszeretet lényegét.A válaszokból arra lehet következtetni, hogy a tudatukban lévő konkrét fogalmak és az azokban tükröződő erkölcsi kötelességek és az erkölcsi normák "gyakorlótere" összhangban van. Ezekből a jelenségekből az iskolák jó munkájára lehet következtetni, abban is a Nevelési Terv érvényesitésére.

Örvendetes, hogy a tanulók döntő többségének indokolásában ilyen megnyilatkozásokat találunk: "jó tanulás, példás magatartás, vigyázok a nép vagyonára, közösségi munkát végzek, segitek szüleimnek, tanáraimnak, az öregeknek, szeretem, tisztelem a dolgozó embert, hulladékot gyüjtök, bármely esetben harcolok, igazságosan élek, jó úttörőmunkát végzek, hősi sirra viszek virágot, ismeretlen katona sirját gondozom, megbecsülöm és megvédem hazám létesitményeit, védem a nyakkendőm becsületét,

becsülettel beszélek Magyarországról, ha én nagy lennék és háború lenne, nemcsak magamért harcolnék, hanem népemért, nem árulom el az országot, ha háború lesz", stb. Természetesen akadnak kedvesen naiv válaszok is: "én nem vagyok jó hazafi, mert nem megy jól a tanulás, vigyázok hazám becsületére, szocialista filmet nézek, diszszemlén veszek részt, hü gyermeke vagyok a Magyar Népköztársaságnak, stb."

Az összkép egészében pozitiv és megnyugtató. Természetesen ezt viszonylagosan értelmezzük, hiszen 10 évesekről van szó. Nagyon valószinü, hogy sokszor nem realizálódik még együtt a szó és a tett egysége.

IV.

A VIZSGÁLATOKKAL KAPCSOLATOS MEGÁLLAPITÁSOK

A VIZSGÁLATOKKAL KAPCSOLATOS MEGÁLLAPITÁSOK

A szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelés erkölcsi nevelésünk legjelentősebb területe. Aligha lehet nevelésünknek fontosabb célkitüzése, mint a szocialista haza mélységes, fenntartás nélküli szeretetére és a más nemzetek és népek megbecsülésére nevelni az ifjúságot. A mélységes hazaszeretet és az internacionalista meggyőződés a szocializmust épitő ember világnézetének és erkölcsi megalapozottságának szerves része kell hogy legyen. Szocialista társadalmunk továbbfejlesztésének alapvető feltétele az ilyen irányú nevelés minél hatékonyabb kifejlesztése.

Bár a témával kapcsolatban végzett felmérések igen sok pozitivumot tártak fel az ilyen irányú nevelőmunka területéről, mégis úgy tünik, hogy a hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelés jelenlegi szinvonala nem felel meg sem a tanulók életkori sajátosságainak, sem a fokozódó társadalmi igényeknek. Igen sok jelenségből arra lehet következtetni, hogy a tanulók nem rendelkeznek a hazafias és internacionalista nevelés alapját képező tárgyi ismeretekkel /fogalmi zavar/ magatartásuk és a problémákkal kapcsolatos nézeteik és állásfoglalásuk sem nyújt elég

biztos alapot az ilyen irányú erkölcsi-politikai meggyőződésük továbbfejlődéséhez. Ugy látszik sokkal konkrétabban kell meghatározni a hazafias és internacionalista nevelés intellektuális feltételeit, mindazokat a tárgyi ismereteket, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a hazafiság és nemzetköziség érzésének kialakításához. A tárgyi ismeretekben mutatkozó hiányosságok részben tantervi jellegüek, részben pedig azzal magyarázhatók, hogy a hazafias nevelés követelményei nem elég konkrétak, nem elég meghatározottak. A Nevelési Terv részben konkretizálja ugyan a hazafias és internacionalista neveléssel kapcsolatos konkrét tevékenységi formákat, de még ezek sem váltak a mindennapi iskolai oktató nevelő munka szerves részévé.

A vizsgálatok a nemzeti öntudat, a nemzeti büszkeség, a szülőföldhöz, a hazához való mélységes ragaszkodás területén ugyancsak sok problémát tártak fel. De problémák vannak a tanulók internacionalista érzéseivel kapcsolatos megnyilatkozásokban is. Szélesebb értelmi és mélyebb emocionális alapon kell megvilágitani a szocialista tábor országaihoz és más népekhez való viszonyunknak objektiv és szubjektiv feltételeit.

Hogy az elsajátitott ismeretek minél hatékonyabban segithessék a hazafias és internacionalista érzések kialakulását, többet kell törődni az ilyen irányú nevelést segitő eszközökkel és módszerekkel is. A céltudatosan alkalmazott és megfelelő tárgyi ismeretekre épülő meggyőzésnek a jövőben

sokkal nagyobb teret kell biztositani.

Ugyancsak tervszerübben és hatékonyabban kell felhasználni azokat az oktatáson kivüli nevelési lehetőségeket, amelyek konkrét módon teszik lehetővé hazánk szépségeinek közvetlen megismerését, a más népek életéről, országáról való tájékozódás lehetőségét. A közös séták, kirándulások, az országjárás különböző formái, a tanulók nemzetközi levelezése csupa olyan lehetőség, amelyet addig még nem használtunk ki eléggé.

A szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre neveléssel kapcsolatban ma még igen sok ellentmondás tapasztalható társadalmunkban is. A tanulók nap mint nap problémákat vetnek fel, konkrét esetekkel kapcsolatban kérnek magyarázatot jelenségekre, amelyek számukra érthetetlenek. Az iskola tehát abban a kedvező helyzetben van, hogy szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelő munkájában a tanulók által hozott konkrét esetekből kiindulva cáfolhatja meg a helytelen nézeteket. A pedagógusoknak, ha megfelelően akarják irányitani és befolyásolni az ifjúság ilyenirányú nevelését, a lehető legteljesebb mértékben ki kell aknázniok ezeket a lehetőségeket. Olyan tárgyi ismeretekkel és érzelmekkel kell tanulóikat felvértezni, hogy személyes aktivitásukkal maguk alakithassák ki a hazához és más országok népeihez való szocialista viszonyukat.

Pozitivumok az egyes tanárok és nevelőtestületek munkájában

A hazafias és honvédelmi neveléshez megfelelő tanterv és tankönyvek állnak rendelkezésre, és lényegében ma már személyi okai sincsenek annak, hogy a hazafias nevelés egyre eredményesebbé váljon. Részben segédkönyvek is már rendelkezésre állnak, amelyek megfelelő gyakorlati tanácsokkal látják el a nevelőket. Véleményem szerint a hazafias nevelés általánosságban eredményes, különösen pedig az utóbbi évek munkája értékelhető nagyon pozitivan.

Sietve jegyzem meg azonban, hogy nem azonos értékü valamennyi iskolában a hazafias nevelésre irányuló pedagógiai tevékenység. E tekintetben elég széles a skála, nevelőként nagy minőségi különbségek vannak.
Hozzáteszem azt is, hogy ezek a különbségek nem a nevelők ilyen vagy olyan politikai állásfoglalásának különbözőségére vezethetők vissza általában, hanem a szakmai és politikai iskolázottságukban, tájékozottságukban, nevelői rátermettségükben mutatkozó eltérésekre. A tanitási anyagban jobban érzékelhetően jelen lévő lehetőségekre a kevésbé képzettek is felfigyelnek, a rejtettebben, mélyebben, áttételesebben jelentkező, finomabb, szellemesebb megoldásokra azonban jelenleg csak egy - aránylag nem túl széles - réteg képes. Mivel azonban igen sok olyan lehetőség van a tananyagokban - amint előbb láttuk - amelyek szinte kiáltanak, a hazafiságra való nevelésnek sokféle próbálkozásával találkozhatunk. Megjegyzendő az is, hogy a nevelés módját illetően durva

hibákat, nacionalista nézeteket nagyon szórványosan lehet csak megállapitani. Formális, elnagyolt megoldásokat azonban igen. /Például: a múlt és a jelen formális összevetésével, mai életünk szépségeinek, népünk alkotó munkájának deklarálásával stb./ Talán a közhelyszerüség mutatkozik meg ebben az összefüggésben a leggyakoribb hibának - legtöbbször érzelmes formában. Irodalomórán például többnyire nem a müalkotások elemzése közben, a müalkotások érzelemkeltő ereje által támogatva jelenik meg a tudatosan végzett müelemzés természetes velejárójaként, hanem külön mozzanatként. A történelemórákon már természetesebben virágzik ki a tanitás közvetlen részeként - különösen a részletezőbben tárgyalt események hatására, kiemelkedő történelmi alakokhoz kapcsolva. Talán ennek a következménye az, hogy a tanulók is elsősorban a kivételest, a romantikus módon megjelenőt, a látványost méltányolják /például Ságvári valóban imponáló hősiességét Sallaival, Fürsttel szemben./ A mindennapok hőseit kevésbé méltatják figyelemre, /ilyenek bemutatásában az órák is szegényebbek, érzelmekben kevésbé gazdagok/ a helyes tanitás ellenére is.

Az utóbbi években egész társadalmunkat foglalkoztatja a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség tartalmával kapcsolatos vita. A hazafiság és internacionalizmus kérdésében a Magyar Szocialista Munkás Párt Központi Bizottsága mellett müködő kulturpolitikai munkaközösség is állást foglalt a szocialista hazafiság és a proletár internacio-

nalizmus időszerü kérdéseiben /Társadalmi Szemle, 1974. október/.

A fogalmak tisztázására irányuló tartalmas, tudományos polémia hullámai természetszerüleg behatoltak az iskolák falai közé is. A tantestületek megvitatták e problémakört, s ez feloldotta a tudat mélyén lappangó gátlásokat, megszüntette a bizonytalanságokat.

Az iskolák és az osztályok munkatervében körültekintő gondossággal tervezték meg a kérdéssel kapcsolatos feladatokat. Egyrészt maximálisan igyekeztek kihasználni a tananyag adta nevelési lehetőségeket /a szemelvényeket ak szerint válogatták/, másrészt a tanitási órán kivüli tevékenységeken keresztül. Különös gonddal tervezték meg például a szakkörök munkáját. A szakköri anyagot maguk a tanulók gyüjtötték össze esetenként komoly kutatómunkát folytatva. A pécsi Bánki Donát úti iskola rajz szakköre szovjet képzőmüvészeti anyagából kiállitást rendezett, melyet városi szinten is bemutattak. Rajz szakkörük megyei szinten első lett, az egyéni győztes is az iskolájukból került ki. Ugyanennek az iskolának az irodalmi szakköre az országos irodalmi szinpadi bemutatón is részt vett, munkáját dijazták is. Országos vonatkozásban sokan fordulnak tanácsért az iskolához. Az ének szakkör tagjai forradalmi dalokat gyüjtöttek össze. Maguk tanulták meg a dalokat és tanulók vezényletével más iskolában is felléptek. A történelem szakkör a 3 orosz forradalom anyagát is feldolgozta. Az iskola Szülői Munka-

közössége anyagi jutalmakat osztott a munkában kitünt tanulóknak. A bélyeggyüjtő szakkör Lenin élettörténetét mutatta be bélyegekben. A fizika, kémia szakkörük is járási első. Kosárlabda csapatuk olimpiai aranydijat nyert.

Az úttörők a szovjet hősök sirját mindenütt ápolják, ünnepek alkalmával megkoszorúzzák. Ajándékokat küldenek /ezeket maguk készitették/ azoknak a szovjet gyerekeknek, akikkel leveleznek. A tőlük kapott ajándékokból, képekből, stb. kiállitást rendeznek. Tiltakozó gyülést szerveznek, gyüjtést végeztek a vietnámi pajtások megsegitésére. Megitélésem szerint ezeket a fogalmakat: haza, nemzet, hazafiság, nemzetköziség a maguk szintjén helyesen értelmezik, fogalmaik tartalommal telitődtek, s ami a leglényegesebb a fenti tevékenységeken keresztül tudatosulnak a gyermekekben.

Az úttörő mozgalom keretében, - az úttörők rendezésével és szervezésével - tartják mindenütt az iskolai ünnepélyeket.

A szülői munkaközösségek szerepet kapnak sokhelyütt. Például a pécsi Petőfi-utcai iskolában egy határőr százados /szülő munkaközösség tagja/ tartott előadást a szülőknek a hazafias nevelésről. Az ünnepségekbe bevonják a szülőket is. Ugyanebben az iskolában osztálykeretben tartották a november 7-i ünnepélyt, ahol egy főmérnök apa tartotta az ünnepi beszédet. A megemlékezés után a tanulók levonultak kürtjelre az udvarra, ahol a határőrök tábortüzet gyujtottak, s müsor is volt. Az elmúlt időszakban több iskolában a szülők iskolája keretében előadást tartottak a nevelők a szülőknek:

"A hazafias és honvédelmi nevelés iskolánkban" cimmel.

Pozitivum, hogy a magyar tanárok arra törekszenek, hogy a tanulók megkedveljék az irodalomolvasást, az irók, költők müveinek olvasását. Jó, hogy az irodalom tanitása párhuzamban van a történelemével. A magyar tanárok fontosnak tartják az irodalmi müvek müvészi tolmácsolását. Ha ezt maguk nem képesek megtenni, akkor a megszerezhető müvészi irodalmi hanglemezeket használják fel. A magyar tanárok számos dolgozatot iratnak, amelyek a hazafias nevelés körébe tartoznak. Ilyen feljegyzett dolgozatok: "Mit jelent számomra a haza?" /V. osztály/. Itt a gyermekek a maguk életkori sajátosságaiknál fogva a konkrét valóságon keresztül érzékeltették, mit jelent számukra ez a szó: "haza". A szülői ház, a szülőfalu környéke, a dunaparti horgászás, a faluvégi mezőkön való barangolás, a falu hirneve megyeszerte: mindezek együttesen jelentik a gyermek számára a lokálpatriotizmust, amelyből majd 4 év múlva kisarjad a szocialista hazafiság. Az egyik gyermek dolgozatában azt irja, hogy "a hazámat nem tudnám itthagyni soha". /Dunaszekcső/ Több tanár Petőfiről, Radnótiról irat dolgozatot. Figyelemreméltó e dolgozat cime: "Levél egy vietnámi pajtáshoz". /Petőfi-úti iskola/. Ez a dolgozat az internacionalizmusra nevelés hathatós eszköze.

A földrajz tanárok sürün forgatják a Statisztikai Évkönyvet, de a számtan tanárok is megismertetik a tanulókkal. A statisztikai adatokat felhasználják az eredmények ismertetésénél. Pozitivum, hogy az egyik falusi iskola VII. és VIII. osztálya minden évben részt vesz a helyi termelő-

szövetkezet zárszámadási közgyülésén. /Bicsérd./ Itt az iskola a tanulókat társadalmi emberré törekszik nevelni, hogy a helyi termelési eredményeket, de hiányosságokat is megismerjék, a szüleiken keresztül maguk is érdekeltté váljanak a falu sorsának alakitásában.

A nevelésben fontosnak tartják a nevelők, hogy a tanulók pozitivumokat lássanak társadalmi rendszerünkben, ugyanakkor a hibákat sem kell elkendőzni. Feladatnak látják a falusi nevelők a termelőszövetkezetek megismertetését a tanulókkal. Sajnos itt még sok ellentmondás található. Ha az ekét a hó alatt hagyják rozsdásodni a szabad ég alatt, azt is megmutatják a tanulóknak, mondván, hogy "ezt nem szabad tenni, mert ez az eke a miénk, s nem pedig valakiké." Ugyancsak fontosnak tartják, hogy a tanulók érdekeltté váljanak a társadalmi munkában. /"Ezt a munkát mi végeztük, a mi munkánk eredménye."/ Az utóbbi években üzemeink egyre gyakrabban igényt tartanak a tanulók munkájára. /Őszi betakaritásnál./ Ennek nevelőhatását még nem mindig sikerül megfelelően kihasználni. A szünet, vagy a pénzszerzés öröme még lényeges motivum, bár ez utóbbiból legtöbbször osztálykirándulás lesz. A nevelőknek jobban tudatositaniok kellene a tanulókban, hogy munkájuk igen fontos népgazdasági érdek, s az gyakran szerez hirnevet a magyar árunak külföldön, /borsó, paprika, szőlő, barack, stb./

Több községben, ahol a tanácsok különös gondja a parkositás, a tanulók megbizatást kapnak őrsönként egy-egy ágyás

gondozására. /Például: Kaposszekcső, Siklós, Magyarbóly./ Külön kiemelhetjük a mohácsi parkiskolát, amely már több éven keresztül takarmánygyüjtéssel gondoskodik a bédai erdő vadállományának téli etetéséről. A TV Bagolyvár cimü müsorán keresztül országos versenyfelhivást is intéztek az ország valamennyi iskolájához. Ezek az ápolási munkák már közel állnak ahhoz a tevékenységhez, amikor a tanulók aktiv módon bekapcsolódnak a felnőttek természet- és társadalomformáló munkájába. A fásitás munkáját mindenütt úttörők végezték a megyében.

A népgazdasági érdekek hangsúlyozása erősiti a hazához való ragaszkodást. A nevelők mindenütt kiemelik a helyi speciális termelési tevékenységeket. Például: hogy a pécsi állami gazdaságban a hollandoknak tulipánhagymát termesztünk, a bólyai állami gazdaságban vetőmagot a nyugati országoknak, hogy élő vad kerül innen Nyugatra, hogy megyénkben a vadászat sok valutát hoz, hogy Kárászon a faodu-gyár egyedülálló hazánkban, s madáretetőket exportál külföldre. Ezekkel a tényekkel elsősorban a lokálpatriotizmust erősitik a nevelők, de nem kárára a tágabb hazafiságnak.

A szocialista nagyüzemi termelés megismerése, jelentőségének felismerése elősegiti a tanulókban a szocialista rendhez való ragaszkodást.

Ez elsősorban a Tantervnek és a tankönyveknek köszönhető, amelyek ilyen keretben és szemléletben nyújtják az anyagot. A nevelők sok érvet tudnak a nagyüzem mellett mondani. Ezzel kapcsolatban már nincs probléma a nevelőknél,

s egyre csökken azoknak a tanulóknak a száma, akik otthonról kapva hatásokat, még kétkedők. A tanárok gyakran beszélnek a paraszt egykori helyzetéről, s annak szemléletes leirásával érnek el hatást. De az egyre javuló tények a legjobb érvek. A nevelők szerint rövidesen várható, hogy a mezőgazdaságtól való elfordulás megszünik a falusi tanulók részéről.

A hazafisággal kapcsolatos fogalmak /haza, hazafiság, internacionalizmus, stb./ nem egyértelmüek a tanulók tudatában. Egyes nevelők szerint tudják a tanulók ezeket, mások szerint nincssnek mindegyikkel tisztában. Itt még megoldásra váró feladatok vannak.

Tapasztalatom szerint az internacionalizmus fogalmát meglehetősen elütő tartalommal használják a nevelők, a tanulók számára pedig alig tisztázott, mit is jelent. Ennek ellenére - bár a zavar veszélye fennáll - képesek mégis legtöbbször helyesen értékelni az eseményeket. Napjaink világpolitikai eseményeit is - elsősorban a TV hatására képesek helyesen megmagyarázni. Egyik baranyai falusi iskolában például Vietnám kérdése vetődött fel a 7. osztályban az amerikai polgárháború történetének tanitásával kapcsolatosan. Egy tanuló emlitette az előző napi TV-adás kapcsán, a tananyag négerproglémájához füzve megjegyzéseit. Meglepő volt, hányan kapcsolódtak bele igen értelmesen, saját véleményüket is kifejtve a vitába.

Az iskolákban a tanulmányi sétákon kivül egy-egy napos és három napos országjárást is szerveznek. Ezek négy éves tervét a földrajz tanárok készitik. Meggyőződésem,hogy

ezek a kirándulások, illetve országjárások is elősegitik a hazafias nevelést. Ha ezeket szakszerüen vezetik, feltétlenül elősegitik a hazai tájak, a szocialista épités eredményeinek értékelését, megszerettetését. Fontosak azért is, mert sok gyermek előbb jut el külföldre, mint hazánk valamely más tájára. Igy van ez a felnőttekkel is. Vannak, akik csak véletlen alkalmakkor ismerkednek hazai tájakkal, s ekkor lepődnek meg, hogy hazánknak is vannak olyan értékei, sőt bizonyos vonatkozásokban különbek is, melyeket külföldön láttak.

Pozitivumok a tanulók szemléletében, magatartásában

Az 5. osztályosok őszinték, több konkrét "jót" cselekszenek, mint a 8. osztályosok, készségesebbek, tevékenyebbek. Problémamentesebbek. Ezek a megállapitások a tanulókkal való beszélgetés s az oktató-nevelő munka ellenőrzése, tapasztalatai alapján születtek.

A 7-8. osztályokban a tanulóknak több érzelmi pluszra volna szükségük részben, hogy átsegitse őket a pubertás kor nehézségein, részben, hogy figyelmüket a ma valósága, a szocializmus felé forditsák. /A tantervi anyag is ezt igényli./ Néhány iskolánk osztályaiban bizonyos érzelmi visszaesés, illetve stagnálás mutatkozik. /Nevelőtől, vezetéstől függően./ A felmérések eredményeit sem lehet olyan százalékban reálisnak venni, mint az 5-6. osztályosokét. Akiknél az otthoni negativ hatások erősebbek, kiknek szülei kétlakiságra, kétszinüségre mutatnak példát gyermekeiknek, azok a tanulók tudják, hogy a feltett kérdésekre mit kell

válaszolniuk, s ez befolyásolja őszinte megnyilvánulásukat. Egyébként is életkori sajátosságaikból adódóan több segitséget kellene kapniok a nevelőktől problémáik megoldásához, munkájukhoz.

Amelyik nevelő, osztályfőnök felismerte, hogy a 7-8. osztályokban egyre nagyobb szerepet játszanak az egyéni sajátosságok, ott magas fokot ért el a tanulói önkormányzat, osztálybiróságok alakulnak, s erkölcsi kérdésekben állást foglalnak, világnézeti, politikai kérdésekben szint vallanak és érzelmileg azonosulnak a szocializmus eredményeivel.

Sok jó pozitiv vonás található már felsőtagozatosaink szemléletében. Tudnak harcolni az igazért, felnőttekkel szemben is megvédik álláspontjukat.

Nyitott szemmel járnak, s nem bizonyitható számukra dogmatikus eszközökkel, hogy szocialista épitésünk jelenlegi szakasza problémamentes, s mikor egyik iskolában a nevelő ilyen módszert választott, a vitában alul maradt.

Érdeklődnek a napi politikai események iránt, s próbára teszik a nevelő világnézeti álláspontjának szilárdságát.

Foglalkoztatják őket a megoldandó kérdések: a nagyüzemi gazdálkodás előnye, ugyanakkor a tsz-ekben ez elöregedés.

Kutatják mindennek a gyakorlati hasznát. Ha nem látják értelmét nem csinálják.

Csak azt a pedagógust tisztelik, aki szereti őket, de következetes és igazságos. /Sok elmúlt évi irásos felmérés bizonyitja./ Ünnepélyes csapatgyülésekre meghivják a néphadsereg katonáit. KISZ-esekkel találkozót szerveznek. Felkutatják az emléktáblákat, emlékmüveket.

Tsz-ekben, üzemekben öntevékenyen, anyaggyüjtés célzatával mennek el.

Nyáron munkát vállalnak ugyanezeken a helyeken.

Öntevékenyen eljárnak a közösség ügyében a tanácsnál.

Vietnámi békegyüléseket tartottak. Baráti országok bélyegeit gyüjtik.

Vitafórumokat teremtenek: kötelességek és jogok az úttörő életben.

Óvodások játékait javitják.

Üzemekben tájékozódnak a dolgozók nemzeti ünnepre készülődéséről, s egyúttal feljegyzéseket készitenek a dolgozók áldozatkészségéről, többletmunka-vállalásáról, tervtúlteljesitéséről.

A közösségek és városok <u>új létesitményei</u> lelkesitőleg hatnak a tanulókra. A népgazdaság és a szocialista tábor újabb és újabb sikerei, eredményei, fejlődése különböző vonatkozásban, mindezeknek dokumentumai, televizió, rádió és ujsághirei megragadják őket, ami abból is látszik, hogy a tanitási órákon ezekről szivesen beszámolnak, s a kérdésekről szinte kifogyhatatlanul szeretnének beszámolni.

A magasabb osztályokban a Szovjetunió ürkutatásai találnak igen nagy érdeklődésre a tanulóknál. A nemzetközi érdeklődésüket mutatja a Ki mit tud? vetélkedőkön való tömeges részvétel és a vetélkedőkön felmutatott tájékozottság, továbbá az évről-évre jobban kiterjedő nemzetközi levelezés, különösen NDK-beli úttörőkkel, mert ezek közül nem eggyel nyaranként rendszeresen találkozhatnak is.

A harcoló Vietnámmal való együttérzés általánosnak és elég mélynek mondható. Erre mutat a tanulóknak az ajándékkészitésben megmutatkozó aktivitásuk, s hulladékgyüjtésben való lelkes részvételük, amelynek pénzbeli értékét a vietnámi gyerekeknek szánták.

Nem kisebb figyelmet tanusitanak a gyerekek hazánk eredményei iránt. Látható büszkeséget árulnak el akkor, amikor hallják, hogy Franciaország, amely Nyugateurópa legnagyobb búzaexportálója, tőlünk vásárol jobb minőségü búzát, vagy hogy hogyan épülnek magyar munkások keze nyomán hidak, motorvonatok, autóbuszok, gyárberendezések, gyógyszerek stb. különböző távoli országok számára, illetve országokban. Büszkék a magyar mérnök által tervezett algériai sportstadionra és a magyar sporteredményekre, sikerekre.

Különösen az autók tesznek nagy hatást ifjúságunkra az utóbbi időben. Pedig ha tanitanák, hogy Csonka Jánost a szegedi múzeum előtt egy virágárus leány permetezője ihlette a porlasztó feltalálására - és azóta az egész világon /természetesen tökéletesitett formában/ elterjedt - másként tekintenének a külföldi autókra. Vagy a londoni metró első kocsijai a győri vagongyárat is dicsérik. Hogy az első "lökhajtásos gép" feltalálója dr. Fonó Albert /Budapesten élő nyugdijas/.

Hogy az amerikaiak által szabadalmaztatott helikoptert Asbóth Oszkár fedezte fel. Vagy a kezünkben oly sokszor lévő Parker golyóstoll feltalálása Biró Sándor nevéhez füződik. Sorolhatnánk a sok találmányt és eredményt, amit

napjainkban megcsodálunk, de benne a magyarság életrevalóságát, sok küzdelmét és hasznos hozzájárulását nem ismerjük fel, pedig a dolgos magyar néphez való tartozás büszkeségét és felelősségét a tanulókban ki kellene alakitani. Gyakran megelégszenek a nevelők a történelem hőseinek példájával, és a munka, a gondolkodás hőseit ritkán állitják követendő példának tanuló ifjúságunk elé, pedig a szocializmus épitésekor a munkában és gondolkodásban kell, hogy elsősorban megnyilvánuljék a tanulók aktiv hazaszeretete.

A tanárképző intézményeknek is van mit tenni, hogy pedagógus-jelöltjeiket felkészitsék arra, hogy az iskolában még eredményesebben neveljék fiatalságukat szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre.

Negativumok a tanulók szemléletében, magatartásában

Főleg a 7-8. osztályosok között találunk, társadalmunk forradalmi átalakulásával szemben bizonyos fokú közömbösséget. Szerintem ennek elsősorban oka a szülői ház, s annál a gyermeknél állandósul, vagy fejlődik cinizmussá, ahol a nevelők teljessn elhanyagolják az érzelmi motiválást, s nemtörődömségből, érdektelenségből közömbösnek mutatkoznak az egyes társadalmi, politikai vagy egyéb kérdésekkel kapcsolatban. /Foghijas lelkesedés, belső érzelmi átfűtöttség hiánya, miatt elfakulnak, megszintelenednek a szocializmus eszményképei/.

A jogos nemzeti büszkeség fellelhető hiányának okai: még sok nevelő hazafias nevelésének egyoldalúsága /múltban gyökerezik/, az internacionalizmus helytelen értelmezése, eredményeink eltúlzása, vagy a hiányosságok, tennivalók elkenése. A nyugattal kapcsolatos hamis illúziókat, túlzásokat nem az iskola teremti. A TV. rádió sok filmet, darabot kommentár nélkül közvetit. Sok család megfordul /rövid ideig/ Nyugaton, meglátásaik felszinessk, az ellentmondásokra nem figyelnek fel. Üzleteinkben kaphatók a huligán öltözetek. Egy-egy tanuló tanórai megnyilatkozása azt tükrözi, hogy munka nélkül akar élni.

A nacionalista-pacifista nézetek, hatások a szülői ház révén érik tanulóinkat, de ez nem befolyásolja döntően az oktatás-nevelés helyzetét. Legjobb nevelőink erre mindig helyesen

reagálnak. Sokszor makacs szülői ellenállással találkozunk a mezőgazdasági szakmák népszerüsitése folyamán. Továbbtanulásellenes hangulat is előfordul, mint egyedi jelenség. /"Bolond lennék tanulni, amikor úgyis sok pénzt keresheztek"/

A szülők nagy elfoglaltságukra való tekintettel, s erre való hivatkozással sokszor nem törődnek gyermekeik iskolai munkájával, magatartásával. Gyakran magukra hagyják őket, s ennek következtében egyre több a csavargó, sőt bünöző gyermek, főleg a városokban.

Gondok, problémák a hazafias nevelésben

A módszerekre és eszközökre vonatkozóan óralátogatásaim tapasztalatai, valamint az ezzel kapcsolatos közlések alapján röviden úgy összegezhetem véleményemet, hogy a nevelők általában a segédkönyvek útmutatásait követik és inkább a tanárnak szóló elemzés szempontjai szerint haladnak, mint a gyermek gondolkodását megdolgoztató elemzési formákhoz igazodnak. Nem mindig tudatos a nevelők előtt az a pszichológiai törvény, hogy először tényeket /eseményrészletet, helyzetet, magatartást, viselkedést, beszédet/ kell újból exponálni, esetleg a nevelő által élesebben beállitani, bizonyos szembeállitásokat eszközölni, mert különben a tanulók nem biztos, hogy azt látják, amit kell, és úgy látják ahogy kell, ahhoz, hogy a legalkalmasabb következtetésekig juthassanak el,lehetőleg a maguk erejéből. - Ehelyett a nevelők azonnal következtetésre szólitják fel a tanulókat, s ezek a következtetések végül is a tanár megfogalmazásaiból születnek meg annak következtében, hogy a tanulók, mivel nem tudják, hogy hová kell eljutni,hirtelen nem tudhatják, hogy voltaképpen a halott vagy olvasott esemény, dolog, jelenség, mü mely részlete az, amely első sorban és hangsúlyozottan lehet a nevelő által kivánt konklúzió prémisszája.

Igy a tanulók a "legélményszerübbnek sikerült" tanitási órán sem a maguk teremtette élmény részesei, s az iskolai oktatás során igen kevesen jutnak el odáig, hogy az irodalmi müvek önállóbb elemzése révén gazdagitsák erkölcsi-érzelmi világukat.

Megemlithetem még azt is, hogy ha a beszélgetés során ilyen vagy hasonló metodikai problémát állitunk középpontba, a nevelők szivesen hallgatják értelmezéseinket, de láthatóan nem azzal az igénnyel, hogy ehhez alkalmazkodjanak is. Ugy látszik meg vannak győződve arról, hogy másképp, esetleg jobban és könnyebben, tehát több sikerrel tanitani alig lehet annál, ahogyan ők tanitanak, amiben annyi igazság föltétlenül van, hogy a nevelők nagy energiával, tiszteletre méltó igyekezettel iparkodnak a tanterv szellemében tanitani, s ebből az igyekezetből nem hiányzik az őszinte törekvés tendenciája sem.

A tanulók hazafias foglalkozásaival kapcsolatos kérdésre nehéz röviden válaszolni - mondják a nevelők. Megitélésük szerint ezek a fogalmak állandó érésben vannak. Hogy mikor lehet azt mondani, hogy már tudnak annyit, van annyi tételes ismeretük, hogy igennel válaszolhatunk, nem tudják eldönteni. "Sajnos nem készitettem ezzel kapcsolatban feljegyzéseket, pedig kár."

Egyik felmérés szerint ugyanis úgy látszott, hogy a tanulók tájékozottak a fogalmakat illetően, a felmérés után

mégis több izben arra kellett következtetni bizonyos tanulói megnyilatkozásokból, hogy van még mit tisztázni. A tanulók ugyanis hajlandók elvetni a sújkot javunkra, vagy kárunkra aszerint, hogy magyarság teljesitményére, erőfeszitésére, fejlődésére vonatkozóan legutóbb mit hallott. Olykor arról hall, hogy bizonyos tekintetben el vagyunk maradva, máskor arról, hogy ebben és ebben elértük a világszinvonalat. Az ellentmondásokat önkényesen oldja fel hangulata szerint, vagy a pillanatnyilag erősebben ható tényező alapján.

Egyik-másik nevelő nem merné kijelenteni, hogy a kérdezett fogalmi rendszer tekintetében teljes világossággal látnának. De talán még ha tudnának is valamilyen meghatározásokat, s mondjuk kielégitőeket adni, még ez sem volna bizonyiték arra, hogy az idézett fogalmi definiciókon keresztül felmérhető a tanulók hazaszeretete, mert a hazaszeretet ismeret is, érzelem is, cselekvés is, mindezeknek rendszere is, amelyek közül egy-egy mozzanat sohasem adhat teljes képet valakinek a hazaszeretetéről.

A hazafias nevelés mellett a világnézeti nevelés követelményei kaptak igen jelentős és erős hangsúlyt az elmúlt évek pedagógiájában és az új tantervben is. A szakirodalom azonban nemrégen tisztázta csupán megnyugtató módon, a különböző tantárgyakra /pl. az irodalomra, történelemre/ lebontva, mit jelentenek a világnézeti nevelési követelmények, hogyan kell azokat a gyakorlatban megvalósitani. Az új tanterv bevezetése körüli viták voltak e tekintetben nagyon hasznosak.
A nevelők tudatában azonban a világnézeti nevelés, a hazafias és az erkölcsi nevelés némely eleme összekapcsolódott, és

sokaknál a mai napig sem különült el.

Hiányosság, hogy a hazafiságra való nevelés fogalma sok nevelő számára jelenleg is egy szükebb változatban, tehát nem a maga teljességében és összetettségében /néha nem is történelmi mozgásában/ él. A legtöbben, amikor a hazafias nevelésről esik szó, első helyen a szülőföld, a szocialista eredmények és az internacionalizmus tartalmi jegyeire gondolnak. Nemzeti értékeink már nem élnek olyan hangsúlyozottan tudatukban /de talán nem is ismerik ezeket eléggé/, nyelvünk szépsége, ápolására való törekvés, népköltészetünk értékei már alig kapnak figyelmet tudatosan a pedagógiai munkában.

Sok üzemünk szállit külföldre árut és minden üzemben megtaláljuk a szocialista országokból hozzánk került gépeket. Ez alkalmas a nemzetközi segités,összefogás demonstrálására, vagyis a tanulók internacionalista érzelmeinek táplálására. Ezek a tények megbeszélésre kerülnek, de értékelésük nevelési szándékkal elmarad. Ugyanigy a 7. osztályban volt tapasztalható, hogy nevelőink különösen néhány tankönyvi kép alapján beszéltek a gyarmati népek nehéz munkájáról, de bizonyos társadalmi-politikai problémák érintését már nem tartják egészen helyénvalónak a tanitási órán.

Az utóbbi időben egyre több tanulónk került külföldre. Csehszlovákiába, NSZK-ba, NDK-ba, s rendszerint sok szép élménnyel tértek haza. Nemegyszer úgy nyilatkoztak, hogy ilyet még nem láttak. Az egyik tanuló csodálattal beszélt a Müncheni

Állatkertről és a Ludwigsburgi kastélyról. De ugyanaz a tanuló még nem volt Budapesten, nem látta az állatkertet és hazai kastélyt sem látott még. Ezzel kapcsolatban helyesnek látjuk az iskolák országjáró kirándulásait, amelyek nagy mértékben szolgálják hazánk megismerését és megszerettetését. Nagyobb baj,ha nevelőink nem ismerik még eléggé az országot. Ilyen is akad még. Baranyában e probléma részben úgy oldódik meg, hogy az évvégi jutalmakat ilyen célra fordítják.

Jó lenne, ha a tanulók az eddigieknél jobban megismerhetnénk hazánk földjét. Pécsett például fölmérték, hányan nem látták a Balatont. Sokan még városi iskolában tanuló sem látta. Az iskolák pótolták ezt a hiányosságot, és elvitték a tanulókat külön autóbusszal Fonyódra. Az ilyen országjárásoknak jelentősége felbecsülhetetlen a hazafias nevelés szempontjából. Szeretni csak az képes hazáját, aki ismeri is. Utazás közben a tanulók látják a létesitményeket, müemlékeket, termelőszövetkezeteket, állami gazdaságokat, szakszervezeti üdülőket, a jelent és múltat egyaránt.

Viszonylag kevés szemléltetési eszköz áll rendelkezésre iskoláinkban. Egy-egy iskolának egy magnetofon, egy diavetitő, egy lemezjátszó ma már kevésnek bizonyul.

Ezen kivül több iskolai filmet kellene gyártani hazánkról. Az eddigiek jórészt elavultak, az új létesitmények nem láthatók bennük.Főleg a szomszéd szocialista országokról nincsenek jó filmek.

A nevelői munkában az egyik legfőbb hiányosságnak az látszik, hogy nem minden nevelő képes egyformán a tanulók érzelmeire hatni, ami pedig általános iskolai tanulóknál igen fontos lenne. A tanárok élményszerü elbeszélései, átélt megjegyzései a tanulók hazafias érzelmeit fokozni tudnák. Egyes idősebb igazgatók úgy látják, hogy amiképpen régebben az érzelmi nevelés dominált az értelmi nevelés rovására, most ez forditva van. A helyes egyensúly helyreállitása fontos nevelői feladat lenne.

Ugy tünik, hogy nevelőink pedagógiai kulturáltsága általában még nem áll oly magas fokon, hogy minden nevelési feladatot meg tudjanak maradéktalanul oldani. Ezen kivül sok nevelőben kevés önállóság fedezhető fel, önálló gondolkodás, kezdeményezőkészség. A személyi kultusz éveiben hozzászoktak ahhoz, hogy "mit kell tenni", mindent megmondtak nekik, s most sokan tovább ezen a kényelmi álláspontón vannak. Többen közömbösek, vagy fásultak a kampányszerü feladatok teljesitésének előirásai miatt. Másokban bátortalanság észlelhető az önállóság terén. Ez mindenesetre a hosszú évek vezetési stilusának eredménye. Ugyanakkor a pedagógusokban is kialakult egy beállitottság, hogy azt tegyék, amit előirnak nekik. Egyes nevelők még ma is arra hivatkoznak, amikor kérdezzük, hogy miért nem tudják a gyermekek a Himnuszt elejétől végig elmondani,hogy volt idő, amikor a Himnusz éneklése egyenlő volt a nacionalizmussal, vagy

annak kiejtéss, hogy magyarok vagyunk. Ez persze helytelen érv, mert ezen már régen túl vagyunk.

Egyes igazgatók és nevelők szerint a szakfelügyelet hiányossága még mindig abban rejlik, hogy a szakfelügyelők inkább az oktatásközpontúságot, a didaktikai és metodikai, továbbá szakmai kérdéseket tekintik elsődlegesnek az iskolalátogatás során, és a nevelési szempontok csak ezután következnek, mintegy második, vagy harmadik helyen. A szakfelügyelet szemléletmódját is meg kellene változtatni.

Az iskolai rendezvények is kevés élménygazdagságot nyújtanak. A nemzeti ünnepek szinvonalát emelni kellene, hogy külsőségekben is kifejezést nyerjen az eszme, amit az ünnep képvisel. Az ünnepélyek olyan felejthetetlen élményt nyujtsanak, szinességük, pompájuk olyan legyen, hogy "érje el,sőt haladja meg a vallásos ceremóniák hatását." Egy másik falusi igazgató azt mondja, hogy az úttörőavatásnak olyan meghatónak kellene lennie, mint az első áldozás, vagy a bérmálás volt annak idején. Jelenlegi közoktatásunkban inkább az "oktatás" dominál, s nem a "nevelés". Ezzel az igazgató a mai nevelés intellektualisztikus jellegére utal.

Egyes falusi pedagógusokban még mindig gátlás lép fel, ha a régi Magyarország területén lévő városokról kell beszélni tanórákon. Félnek, hogy nacionalizmusba esnek.

Probléma, hogy Rákóczinál meg kell emliteni Kassát, az erdélyi fejedelem tanitásánál Kolozsvárt, Gyulafehérvárt.

És ez kényes. Mert a tanulók megkérdezik, hogy miért nem kaptuk vissza a háború után a magyarlakta erdélyi területeket, a Felvidéket, amikor pl. Románia is éppen olyan csatlós állam volt, mint Magyarország, és Szlovákia is. Ezekre a kérdésekre az egyszerü pedagógus nem tud válaszolni, de ezek a gondolatok benne élnek a gyermekekben, mert szüleiktől hallják. /Vannak a községben felvidéki telepesek./

Egyes nevelőknél elbizonytalanodás észlelhető. Idézzük az egyik magyar szakos állásfoglalását "meddig mehetek el, meddig mondhatom, hogy szeresd hazádat, légy büszke arra, hogy magyar vagy, hol van a sovinizmus határa? Mikor vonnak ezért felelősségre?"

Egy tény a felügyelet munkájából. Az 5. osztályban a János vitéz tárgyalása során azt a részt beszélik meg a tanulók, hogy a magyarok megsegítik a franciákat a törökök ellen. A gyerekek kárörvendően nevettek a törökökön. A megbeszélés során kifejtették a tanulók, hogy a törökök támadása igazságtalan volt. Az egyik tanuló megállapitotta, hogy ma is van ilyen igazságtalan támadás Vietnámban az amerikaiak részéről. A szakfelügyelet elmarasztalta a nevelőt, mert erőltetett volt a "politikai nevelés".

Ez csak két példa abból a hatásból, mely éri a nevelőket és fokozza a bizonytalanságukat. Szükséges lenne elvi kifejtésre a pedagógiai tevékenységre konkretizálva a nacionalizmusnak, a szocialista hazafiságnak, a proletár nemzetköziségnek és a kozmopolitizmusnak.

Mindezekre a továbbképzésben kellene alkalmat teremteni a nevelők számára.

A honvédelmi nevelés lehetőségei szinte minden tárgyban adottak. Ezen a téren - sajnos - hiányosságok találhatók.

A honvédelmi neveléshez tartozik az élettani és egészségtani ismeretek és készségek kialakitása. Ezek jelentősége nagy békés és háborus körülmények között.

A 8. osztályban az egészségtani anyagból ezek a lehetőségek szinte magától értetődően adódnak és egyben oktatási célkitüzésként is jelentkeznek. Mindezekből következik, hogy eredmények kétségtelenül vannak. Az viszont nagyon sajnálatos, hogy az iskolai vöröskeresztes munka sok helyütt gyengén megy. Ezzel nagy lehetőséget mulasztunk. Ezen a területen feltétlenül előbbre kell lépni.

A földrajz oktatása olyan ismeretet is biztosit, amelyek a haza védelméhez szükséges ismeretanyagok. Pl.: tájékozódás a térképen és meteorológiai, csillagászati ismeretek, stb.Mindezek oktatási problémaként is jelentkeznek. A sikeres megoldásuk elsősorban magától a tanártól függ. Ebben a vonatkozásban különböző eredményekről lehet beszélni. Általánositható tény viszont az, hogy ezeket a földrajzi ismereteket a nevelők legritkább esetben hozzák kapcsolatba a honvédelemmel. Nem tapasztalható pl. sehol az, hogy a felszin tárgyalása, feldolgozása során olyan meggondolásból indultak volna ki, hogy például védhetőség,

sebezhetőség, népsűrűség, emberveszteség, termelés, ipar és védelemhez szükséges anyagi, technikai eszközök biztosítása stb. Véleményem szerint arra lenne szükség, hogy bizonyos földrajzi ismereteket a nevelők világosan és félreismerhetetlenül honvédelmi ismeretként kezeljék, illetőleg a feldolgozásnál ilyen szempontok is érvényesüljenek a sajátos szaktárgyi feladatok mellett és azokkal együtt. Pl. a Szovjetunió és az USA gazdasági összehasonlításánál a nevelőknek rá kellene mutatniok arra, hogy Szovjetunió gazdasági potenciája egy esetleges háborúban magasabb, mint az USA-é. Sajnos, a gyakorlatban ilyen példa alig akad. Ebből az következik, hogy a jövőben elsősorban ezen a területen kellene előbbre lépni a hatékonyabb honvédelmi nevelés érdekében.

A nevelők nagy része pedagógiai tárgyú cikkeket nem igen olvas, mert a fejlődéssel való lépéstartás szaktárgyaik vonatkozásában is jelentős időt vesz igénybe. Különben is - mint mondják - a megjelent cikkek túlnyomórészt "elméleti jellegűek". Nem nyújtanak segitséget ahhoz, hogy ezt vagy azt a konkrét feladatot hogyan oldják meg. Több pedagógus részéről olyan kivánság merült fel, hogy ne csak elméletileg beszéljék meg értekezleten a nevelés kérdéseit,hanem jó lenne bemutató tanitással egybekötött továbbképzéseket is minél nagyobb számban tartani. A szinvonalasabb munkához további viták, mégpedig módszertani viták szükségesek.

Több pedagógus észrevétele szerint föl kellene mérni, hogy egy adott életkorú tanuló mire képes, hány fogalmat

képes egy órán elsajátítani. Úgy vélik, hogy a tankönyvirók ezt a kérdést nem ismerik a gyakorlatban. Ők egy ideális tankönyvet írnak, amit kellene tudniok a gyerekeknek. A pedagógusoknak pedig meg kell tanítani az anyagot, versenyt futva a percekkel. A nevelésre alig jut idő. Ebben van valami igazság. Érdemes lenne ezzel a kérdéssel tudományosan is foglalkozni.

Az egész vizsgálat során az az összkép alakult ki, hogy a hazafiságra nevelésnek, mint a nevelés többi feladatának is, nem kampányszerűnek, hanem folyamatosnak, következetesnek és rendszeresnek kell lennie. Az iskoláknak időnként alaposan meg kell vizsgálniok és elemezniök nevelőmunkájukat, és ebből levonniok a megfelelő következtetéseket.

Az eredmények elismerése mellett is van még kívánnivaló az erkölcsi érzelmek és meggyőződés, valamint az erkölcsi szokások kialakítása terén. A tanulók hazafias /de másirányú/ tevékenysége inkább a tanórán kívüli foglalkozásokon kerül értékelésre, elbirálásra. A munkára nevelést nem mindenki fogja fel a hazafias nevelés részeként, ilyen értelmű tudatosítása is elmarad. Így keletkeznek az olyan ellentmondások, hogy pl. a tanuló lemond zsebpénze egy részéről Vietnamért, s ezt elkönyvelik hazafias tettként, ugyanakkor sorozatosan nem készül az órára, kibújik a társadalmi munka végzése alól, vagy helytelen magatartásával zavarja, akadályozza a közösség munkáját.

Hazafiatlan tettéért azonban nem kap elmarasztalást.

Sok nevelő maga sem vesz részt közéleti tevékenységben. Nevelési törekvéseiket leegyszerüsitik, mechanizálják. /Minden óra ugyanazon séma szerint folyik le./ Az ifjúság szocialista hazafiságra és honvédelemre történő nevelését a többi területtől elszakitva akarják megoldani, emiatt torzulások keletkeznek.

Példa egy munkatervből: "Az iskola tulajdonát képező felszereléseket rongáló tanulók szüleit értesitik, az okozott kár megtéritését követelik." /A közvagyon megbecsülésre való nevelés helyett./ Akadnak még hüvös objektivitással rendelkező nevelők, akik "ne szólj szám, nem fáj fejem" elmélet alapján állva vagy hallgatnak, vagy érzelmi azonosulás nélkül üres szólamokat puffogtatnak.

Sokuknál még eszközjellegü a nevelés, az óra egy bizonyos pontján "megvalósitják" a nevelési célt.

A pedagógiai pszichológiai képzettség hiánya sokszor tapasztalható.

Általában a nevelők körében az a vélemény, hogy igen kevés az a segitség, amelyet a hazai pedagógiai szakirodalom nyújt a hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelés tartalmi és módszertani problémáinak megoldásához! Szükséges lenne, hogy pedagógiai szakirodalmunk részletesebben, elmélyültebben foglalkozzon a hazaszeretet pedagógiai és pszichológiai problémáival.

V.

A TANTERVEKKEL, A TANKÖNYVEKKEL, TOVÁBBÁ A NEVELÉSI TERVVEL KAPCSOLATBAN VÉGZETT ELEMZÉSEK ÖSSZEGEZÉSE

A TANTERVEKKEL, A TANKÖNYVEKKEL, TOVÁBBÁ A NEVELÉSI TERVVEL KAPCSOLATBAN KÜLDÖTT ELEMZÉSEK ÖSSZEGEZÉSE

a/ Magyar tantervek és tankönyvek

"Milyen pozitivumai vannak az magyar nyelvi tantervnek /tankönyveknek/ a régivel szemben, különös tekintettel a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre való nevelésre?"

Az irodalmi olvasmányok kiválasztása és a tematikus tervezés általában a megkérdezett szaktanárok véleménye szerint megfelel az általános iskolai tanulók életkori sajátosságainak. Helyes az egyes osztályok anyagának elrendezése, témája, jók a szemelvények, helyesen épithető, és tartalmában bővithető koncentrikusan a hazaszeretet fogalma, és a proletár nemzetköziségre való nevelés is osztályról-osztályra mélyebb tartalmat kap. Helyes az is, hogy a téma nevelési feladatainak megoldásához szabadon választott irodalmi szemelvényeket is találhatunk a tankönyvekben. Elmondhatjuk azt, hogy jó az új tanterv koncepciója, feladatai megvalósithatók, felépitésében is megfelelő és tartalmazza 5. osztálytól folyamatosan a nevelésnek e területeit. A fokozatosság elvét szem előtt tartja. Tartalmában pedig egyre gazdagabb, szinesebb a felsőbb osztályokban.

Az 5-6. osztályos irodalmi olvasókönyvek népköltészeti anyaggal kezdődnek, igy azt lehet mondani, hogy a felső tagozatban folyó irodalmi nevelés a népköltészetre épül /szervesen kapcsolódva azzal az alsó tagozatban folyó munkához./

Mindkét tankönyv népköltészettel foglalkozó fejezetéhez egy-egy olyan klasszikus mü csatlakozik, amely közeli rokonságot mutat a népmesékkel, illetőleg a népmondákkal: 5. osztályban a János vitéz, 6. osztályban a Toldi. Mindegyik tankönyvnek első nagyobb fele tehát lehetőséget nyújt a hazafias nevelésre, a többi között a következő vonások kialakitására: a dolgozó nép szeretete, iránta való tisztelet; alkotásainak, emberi értékének megbecsülése; a nép régi és mai élete közötti különbség egybevetésével szocialista rendszerünk magasabbrendüségének tudatositása, a ma melletti állásfoglalás: más népek népmüvészeti alkotásainak megismertetésével más népek és értékeik tisztelete: annak bemutatása, hogy mindig a nép szerette igazán hazáját, legnagyobb iróink, müvészeink mindig együttéreztek a néppel, átérezték sorsát, szenvedéseit, stb.

A népköltészet és a János vitéz után az 5. osztályban a Tájak és emberek cimü téma következik, egyben pedig zárja is a tananyagot: 6. osztályban pedig a Hétköznapok és csaták hősei. - Mindkét téma - ez a cimből is következik, tehát világos a tanterv épitő szándékú, alkalmas arra, hogy a hazai táj, a néphez való ragaszkodás érzését kialakitsa a tanulókban, mégpedig érzelmekben rendkivül gazdag szemelvények segitségével; hogy bemutassa a múlt és a ma közötti különbséget, s igy létre hozza a tanulókban azt az érzelmektől támogatott felismerést, hogy életünk ma jobb, mint

Móra kis hőseié volt a múltban, államunk mindenkinek becsületes munkát, emberi életet biztosit; - egyben pedig bemutatja a két fejezet azt is, hogy gondtalan életünk, nagyszerü eredményeink a dolgozók becsületes munkájának következménye, s ezért is meg kell becsülnünk munkásainkat, parasztjainkat, illetőleg őriznünk és gondoznunk kell mindazt, amit nehéz erőfeszitések létrehoztak, s ami most a miénk. Közbevetően hadd jegyezzem meg, hogy tanulóink szinte képtelenségnek fogják fel pl. Móra hőseinek vagy a Hét krajcár nyomasztó világát, annyira természetes számukra, hogy nekik anyagi gondjaik nincsenek, nélkülözniük nem kell. Sokszor rá kell őket döbbenteni arra, mennyire gondtalan életük, hogy meg tudják becsülni azt, amit a szocialista társadalomtól kapnak. - A Hétköznapok és csaták hősei közül a 6. osztályban megismerkednek az <u>önfeláldozó hazaszeretet hőseivel,</u> eltelnek irántuk való csodálattal, <u>érzelmileg azonosulnak velük</u> /Móra, stb. szemelvények./ De azt is meglátjuk a szemelvényekben, hogy a nép nemcsak harcolt, hanem dolgozott is, munkájával teremtette meg a fejlődés eredményeit. Mindez elmélyül a kötelező és az ajánlott olvasmányok olvasása és tárgyalása közben. /Közismert, hogy az Egri csillagokat <u>a hazaszeretet regényének</u> is szokták nevezni, Jókai: A kőszivü ember fiai cimü alkotásával együtt. Az utóbbi a 7. osztályban kötelező./ A 7.-8. osztályban kronológikus sorrendben tárgyalják iróink reprezentativ, a tanulókhoz közelálló alkotásait - a kuruc verssktől kezdve mai magyar iróink alkotásáig. Mellettük néhány szemelvény helyet kapott a szovjet és a mai nyugati

irodalomból is. A kiválogatott tantervi anyag elsősorban azt dokumentálja - a mindezt a tankönyvek is megfogalmazzák, - hogy legnagyobb íróink szerették legjobban hazájukat úgy, hogy mindent megtettek népünk felemelkedéséért és az egyetemes emberi haladás ügyéért. Itt lehetőség nyilik annak bemutatására is, hogy mai eredményeinket a Szovjetunió felszabadító harcai, hőseinek önfeláldozó hazaszeretete tette lehetővé, s érzelem alakulhat ki a hősök mellett. Az olvasmányok a továbbiakban azt is bemutatják, hogy népünk milyen nehéz munkával, sok nélkülözéssel oldotta meg az újjáépítés nagy munkáját a párt irányitásával, sőt azt is, mit jelentett az igazi hősiesség az 1956-os ellenforradalom idején /Dobozy: Kis ember, nagy ember/, Nehéz lenne röviden felsorolni, hogy a 7-8. osztályos anyag milyen sokrétüen alkalmas arra, hogy az igazi hazafiság érzését minden lényeges vonásában kialakitsa a tanulókban. Azt is meg lehet mutatni, hogy népünk milyen sok értékkel /Körösi Csoma Sándor, Petőfi, Jókai, Bartók, József A., Illyés stb./ járult hozzá az egyetemes emberi kulturához, tehát joggal lehetünk büszkék nagy íróinkra, magyarságunkra. Ugyanakkor lehetőséget ad a tananyag arra is, hogy a nacionalizmus veszélyét elkerüljük, hiszen azt is megértik a tanulók, hogy Petőfi,Józssf A. minden dolgozó felemelkedése érdekében forgatta tollát, mint ahogyan más népek írói is megtették azt; az a szemlélet is kialakul a tanulókban, hogy az igazán nagy íróknak elsősorban a maguk

hazája földje a legszebb, legértékesebb. A magyar tankönyvekkel szemben lényeges kifogás nem merült fel.

"A tanterv /tankönyv/ melyik témái használhatók fel legeredményesebben a hazafias nevelésre?"

5. osztály

A népköltészet /magyar és más népek meséi/ - Petőfi: János vitéz/ a realisztikus részek/ Petőfi: tájleiró költészete Hazai tájak régen és ma. Szomszéd népek iróinak tájszeretete Molnár Ferenc: A Pál-utcai fiúk

6. osztály

A népdal, a népmonda. - Arany János: Toldi, - Gárdonyi Géza: Egri csillagok /a nép hazaszeretete/ A gyermekek hősi helytállásáról szóló hazai és külföldi elbeszélések

7. osztály

Kuruc költészet. - Csokonai Vitéz Mihály. - Kölcsey Ferenc - Vörösmarty Mihály. - Petőfi és Arany. - Jókai: A kőszivü ember fiai

8. osztály

Ady költészete, Móricz kötelező olvasmány,József Attila, Radnóti Miklós, Fodor József, Dobozy Imre, Illés Béla, Szimonov, Jan Drda, Nazim Hikmet,

A 8. osztály anyagából a XX. század hazai és külföldi iróitól való szemelvények a nevelés e területeinek megvalósitására mind

igen alkalmasak.

b/ Történelem tantervek és tankönyvek

"Milyen pozitivumai vannak az új történelem tantervnek /tankönyvnek/ a régivel szemben, különös tekintettel a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre való nevelésre?

Ha az 1958-as és a jelenleg érvényben lévő reformtantervet akarjuk hasonlitani egymással, célkitüzésében azonosnak találjuk mindkettőt: a dialektikus történelmi materializmus szellemében nyújtott történelemszemlélet megalapozását kivánja mindkettő szolgálni: szakit a hungarocentrikus és európacentrikus látásmóddal, s az egész emberiség történetének fő vonalát követve akarja alapfokon nyújtani mindazokat az ismereteket, amelyek az egyetemes és magyar történelemből ezen a fokon biztosithatják azt a tudást, a nevelésnek minden területén a tananyagból kiaknázható nevelési hatásokat és készség-fejlesztő eredményeket, melyeknek végeredménye a szocialista-kommunista társadalom felépitésében tevékeny részt vállalni kész ember.

Tantervünk végérvényesen eldöntötte azt a vitát, hogy az általános iskola felső tagozatában történelmi olvasmányokat vagy a tanulók életkorához szabott szaktárgyi ismereteket nyujtsuk-e. Az utóbbi megoldást választva hangsúlyozza, hogy bár V-VIII. osztályig történelmet kell tanitanunk, mégis azt olvasmányosan, tehát szinesen, olyan leiró és elbeszélő stilus-

sal megfogalmazottan kell végeznünk, hogy az a tanulók életkori sajátosságát mindenkor figyelembe véve megmozgassa a gyermekek érzelmeit, képzeletvilágát.

A reformtankönyvek a tanterv irányelveinek megfelelően készültek, s a hazafiságra és nemzetköziségre való nevelés szempontjából is előbbre lépést eredményeztek. Így tankönyveink már mentesek a személyi kultuszból eredő torzitásoktól. A marxista történelemszemlélet szerint a történelmi hősöket a tömegekkel szemben nem elsődleges fontosságú tényezőként tüntetik fel, hanem mint a tömegekben szunnyadó társadalmi törekvések megsejtőit, megfogalmazóit, megvalósitóit. Éppen ezért a népi megmozgdulások leirásai sokkal emocionálisabban érzékeltetik a dolgozó osztályok helyzetét, s együttérzésre, forradalmi elszántságra késztetnek. Történelmi nagyjaink életrajzát nem apróbetüs, tehát csak olvasásra szánt, mellékes anyagként kezelik tankönyveink, hanem a megtanulandó lecke szövegébe illesztik. Igy pl. aránylag részletes II. Rákóczi Ferenc, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Marx és Engels, Lenin életrajza. A dolgozó osztályok iránti szeretet érzését szolgálják a tankönyvek szines képei és magyarázó rajzai, karikaturái, mely utóbbiak a maguk irónikus mondanivalójukkal emocionális hatást váltva ki tanulóinkból jó alapot szolgáltatnak az igaz hazafiság érzésének elmélyitéséhez is.

Mind a négy osztály tankönyvi anyagában a hazai történelem eseményeit úgy tárgyalják, hogy abban a Kárpát-medence népeinek történelme szorosan összefonódik, de nem a régi módon,

a magyar uralkodó osztály és az elnyomott osztályok egymás ellen folytatott harcaként, hanem a magyar uralkodó osztály és a magyar és az itt élő nem magyar dolgozó osztályok ellentétéként feltüntetve. Jelen tankönyveink jobban kidomboritják a velünk együtt és a szomszédságban lakó népeknek függetlenségi és felszabaditó harcait a törökök és a Habsburgok ellen. Ezzel kapcsolatban a nemesi hazafiság szemlélettől felszabadultabban és bátrabban elemezzük e függetlenségi harcokban az uralkodó osztályok által elkövetett hibákat akár saját népünknek, akár a szomszédos népeknek érdekeivel, ellentétesek vagy károsak voltak azok. /Nagy Lajos balkáni hadjáratai, a reformkor és a 48-as szabadságharc helytelen nemzetiségi politikája/. Ugyanakkor nem hallgatja el pl. a VII. osztályos tankönyvünk a nemzetiségeknek a Habsburgok uszitására elkövetett elvakult megmozdulásait sem, amelyek a haladást éppúgy akadályozták, mint a Szentszövetség reakciós erői. Elnagyoltnak látszik a Horthy-korszak nemzetiségi kérdéseinek tárgyalása, s e kérdésnek a felszabadulás után történő megoldása.

Az egyes fejezetek, korszakok müvelődéstörténeti anyagát gazdag képillusztrációkkal szemléltetik, s ezzel népünk kulturális alkotásainak megismertetésén túl azok megbecsülésére, nemzeti hagyományaink megőrzésére, megbecsülésére és ápolására is nevelhetünk.

Az egyetemes és magyar történelmi anyagnak helyes aránya is a szocialista hazaszeretetre és internacionalizmusra való

nevelés céljait szolgálja. Régebbi tankönyveinkkel összehasonlitva viszont a török elleni honvédő, a Habsburg elleni függetlenségi harcoknak és az 1848/49-es szabadságharcnak kis óraszámra süritett tárgyalását zsúfoltnak és ezért a hazaszeretetre való nevelés szempontjából kevésbé kiaknázhatónak érezzük.

Az egyes leckék végén közölt feladatok különböző tevékenységi formákkal aktivizálják tanulóinkat, s ezzel is a tetthazafiságra, s nem az öncélú ismeretszerzésre nevelnek.

A tankönyvek egész szemléltetési apparátusa, valamint a fogalmak emelése, nyomdatechnikai megoldása, az ötletes összefoglalások stb., az oktató-nevelő tanárokat korszerübb munkára, a tanulókat pedig eredményesebb, hatásosabb munkára, tanulásra ösztönzik, s ezzel iskolázásunk demokratikus célkitüzésének szellemében a tudást mindenki számára hozzáférhetőbbé igyekszik tenni. S ha hozzászámitjuk, hogy tankönyveink stilusukban is jól megfogalmazottak, anyanyelvünk kincsének fejlesztésére, megőrzésére, ápolására nevelnek, ezzel is a hazaszeretet egyik kötelességének teljesitésére ösztönöznek.

A történelem tankönyvek tartalma - egyes megkérdezett nevelők szerint - megfelelő, de egyes részei nem annyira általános iskolásoknak való, hanem inkább középiskolásoknak, /különösen a 8. osztályos tankönyv./ Maximalizmus észlelhető. Egy órai egységben pl. a nevelő ezeknek a fogalmaknak a megtanitását sorolta fel: ipari forradalom, értéktöbblet,profit,

extraprofit, túltermelés, válság. Amire a tanár ezeket az absztrakt fogalmakat konkréttá teszi és tartalmi jegyeiket kifejti, már alig jut ideje a nevelési, érzelmi hatások érvényesitésére. A történelmet tanitó egyes nevelők szerint a tankönyv a 48-as szabadságharc eseményeit hüvös objektivitással, szárazon irja le. Ezekről az eseményekről a tankönyviróknak lelkesebben kellett volna irniok, ugyanigy a Tanácsköztársaságról is. A könyvből nem sugárzik az érzelmi átélés, a lelkesedés, hanem bizonyos objektiv, szenvtelen hangon közvetiti a közlendőket. Ugyanakkor a nevelőknél az érzelmi átélés követelmény. Itt ellentmondás látszik.

A tanterv /tankönyv/ mely témái használhatók fel a legeredményesebben a hazafias nevelésre?

V. osztály

Az ókori témakörök a más népek kulturájának megbecsülésére, s a dolgozó tömegek iránti együttérzésre való nevelésre alkalmasak.

A magyar őstörténeti téma majd minden órája mind a saját népünk, mind a más népek iránti megbecsülésre nevelésre jó alkalmak. Igy:

A finn-ugor őshaza népeinek megismerése és a Szovjetunió területén jelenleg is élő, velünk rokon népekre való utalás. A honfoglalás előtti időkben hazánk területén élő népek megismertetése, a honfoglaló magyarok és az itt élő szláv népek kapcsolatának bemutatása, a letelepedés során egymásra gyakorolt hatások értékelése. Magának a honfoglalásnak jelentősége népünk életében. Kulturális életünk a honfoglalás előtti

és a letelepedés alatti időkben.

VI. osztály

A kalandozások kritikai bemutatásával helyes, rális, túlzásokkal, illúziókkal mentes nemzeti önismeretre, Géza és szent István személyében a haladásra képes erőket összefogó államszervező nagyjaink iránti tiszteletre nevelünk. A tatárjárás és az ország helyreállitása c. témában népünk önerejébe vetett hitet, az alkotó munka iránti megbecsülést, élniakarást erősitjük.

A huszitizmus hazai hatását tükröző erdélyi magyar-román felkelésben megnyilvánuló népi összefogás jelentőségét érzékeltetjük.

Nagy Lajos balkáni hadjáratainak a későbbi török ellenes harcok eredményeire gyakorolt káros következményeinek bemutatásával a népek összefogásában rejlő erőt mutatjuk be.

Hunyadi, a törökverő, aki mer a hazai és külföldi népi erőkre támaszkodni, világraszóló győzelmével a népek összefogásában rejlő erőt példázza. Mátyásnak a központi hatalom kiépitésére tett kisérlete, majd bukása a Jagellók idejében csak önmaga hasznáért küzdő uralkodó osztály és a dolgozó nép ellentétes érdekeinek gazdag eseteit tárja fel ahhoz, hogy tanulóink a nép hazafiságát és az önérdekeiért élő nemesség feudális hazafiságát érzékelhessék. Lásd a mohácsi vész c. témát! A Dózsa-féle parasztháborúk eseményeit!

A végvári harcok, Bocskai szabadságharca, az erdélyi fejedelmek egyesitési kisérletei, függetlenségi harcai, Zrinyi Miklós hadvezéri és politikai tevékenységének ismertetése, a kurucmozgalom harcai, a két pogány közt egy hazáért hulló szabadsághősök vére, Rákóczi áldozatkész hazafiságának bemutatása, a nemzeti egységért tett erőfeszitései a Habsburgok elleni hard összefogása érdekében az érezlmi elemek szinte kimerithetetlen lehetőségeit rejtik magukban az igaz hazafiság és nemzetközi összefogás gondolatának elmélyitésére.

VII. osztály

Egyetemes történelemből:

Kizsákmányolás a tőkés társadalomban. A munkásosztály helyzete, első harcai. Az 1848-as forradalmak, Marx és Engels fellépése. A Kommunista Kiáltvány. Az I. Internacionálé. A Párisi Kommün. A marxizmus győzelme a nemzetközi munkásmozgalomban. A gyarmati népek élete. /A néger kérdés!/

Magyar történelemből:

A jobbágyság helyzete a XVIII. században. A magyar jakobinus mozgalom. Széchenyi István kivezető útat keres. Haladók és maradiak harca. Kossuth, a reformkor vezére. Nemzeti kultúra a reformkorban. Forradalom Pesten 1848. március 15.-én. A dicsőséges tavaszi hadjárat. A szabadságharc bukása. A magyar munkásmozgalom kibontakozása. A parasztság helyzete és mozgalmai

a XIX. század második felében. A nemzetiségek helyzete és mozgalmai. Budapest világvárossá fejlődése. A XIX. század második felének magyar kultúrája.

A VII. osztályos tananyagnak egyetemes és magyar történelmi témáival a hazafiság fogalmának történelmi jellegét különösen konkrét események, tények kapcsán tudjuk érzékeltetni. A kapitalista fejlődéssel együttjáró nacionalizmusnak kezdeti haladó vonásait a reformkori küzdelmek, majd a szabadságharc történetének ragyogó fejezetével mutatjuk be. A kiegyezés korában tapasztalhatjuk azután a nacionalista hazafiság eltorzulását, sovinizmusba való átcsapását, mely népünket két izben is idegen érdekeket szolgáló imperialista háborúkba sodorta.

VIII. osztály

Az osztály egyetemes és magyar történelmi anyagának csaknem minden témája alkalmas a szocialista igaz hazafiság és a proletár nemzetköziség érzéseinek nevelésére, így pl. az imperializmus korában a paraszt-földesúr, tőkés-munkás, a magyarok és nemzetiségek ellentéteinek elmélyülését mint a magyar kapitalista fejlődés sajátos vonásait bemutatva. A forradalmi események, Lenin életművének ismertetésével, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és magyar harcosainak bemutatásával, a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének a hazai és nemzetközi munkásmozgalom szempontjából történő értékelésével az összefogás jelentőségét, fontosságát érzékeltetjük. Amikor

a Magyar Tanácsköztársaság hőseit, majd a Horthy-korszak illegális kommunistáinak harcait, forradalmi bátorságát, a Szovjetunió meglétének éltartó példáját, forradalmasitó hatását összefüggéseikben mutatjuk be, szintén számos lehetőségünk nyilik az igaz hazafiság és internacionalizmus elmélyitésére. Amikor a II. világháborúban résztvevő magyar partizánok hőstettei, majd napjaink küzdelmét a békéért, az igazságosabb társadalom felépitéséért taglaljuk, vagy akár a szocialista alkotmány paragrafusait ismertetjük, mérlegeljük, jelen harcainak eseményeit tárgyaljuk, mai életünk, küzdelmeink iránti megbecsülést mélyithetjük el tanulóinkban.

c/ Földrajz tantervek és tankönyvek

"Milyen pozitivumai vannak a földrajz tantervnek /tankönyvnek/ a régivel szemben, különös tekintettel a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre való nevelésre?"

Az új tanterv az általános iskolai földrajzoktatás egyik fő nevelési feladatává teszi a szocialista hazafiság, illetve a proletár internacionalizmus érzelmi és értelmi formálását. A legfőbb érdeme azonban az, hogy utal arra, hogy a földrajz sajátosságainak figyelembevételével a tanitási anyag erre legalkalmasabb részeinek, kiemelésével történjék a nevelés. Mindig a konkrét ismeretből következzék a nevelési lehetőség.

Az új tanterv szellemében készült tankönyvek általában igen jól teszik megvalósithatóvá a hazafias és a proletár nemzetköziség érzésének megalapozását, fejlesztését, formálását. A régi tankönyvekkel szemben több és jobban szemléletessé, érzelemkeltővé tehető konkrétumot tartalmaznak, amelyek - az elért eredmények értékelésén keresztül - lehetőséget adnak a hazafiság formálására. Tehát "a tanulók nevelését nem általános megállapitások közlésével, vagy szólamokkal, hanem tartalmukkal, sok esetben formájukkal végzik".

"Figyelemre méltó, - pl. - hogy a magyar kutatók: Körösi Csoma Sándor, Stein Aurél, Lóczy Lajos, Magyar László, Teleki Sámuel munkássága nagyobb teret kap az új tankönyvekben"... "... büszkék tanulóink arra, hogy a nagy felfedezésekben mi magyarok is részt vettünk." Ezek a részek felkeltik az érdeklődést, és csekély tanári felhivás eredményeként a 7. osztály tanulóinak 2o %-a elolvasta Antalffy Gyula: Lóczy Lajos élete c. könyvét.

A tankönyvekben - különösen az 5. osztály tankönyvében - lényegesen több az irodalmi szemelvény /természetesen több a képanyag is/, amely segitséget ad a tájképi szépségek megláttatásában, megfogalmazásában is. /A tájképi szépségek észrevétetése, ezek esztétikai értékelése, annak ellenére, hogy a tanterv határozottan utal "hazai tájaink szépségei"-re, csak töredékesen, formálisan, esetleg sehogyan sem valósul meg. Igaz, hogy az esztétikai nevelés elsősorban nem a földrajzoktatás feladata, de amikor éppen hazai tájaink szépségeinek

felfedezése egyik inditéka az azokhoz való ragaszkodásnak, a szóbanforgó földrajz tartalom vizsgálata mellett nagyobb figyelmet /és több időt/ igényelne a "szépség" feltárása, mint egy "szép vidék" sablonos kifejezés./

Sokat segit ezen, - talán - a tanár tudatos közreműködése nélkül is - a szines diapozitivek sokasága, ahol - ha nem is feltétlenül a táj szépsége - a táj szinessége feltétlenül esztétikai hatást is eredményez.

Nagyon jól felhasználhatók az "Elolvashatod" cim alatt szerepló szemléletes olvasmányok, mert emberközelségbe hozzák a nagy eredmények alkotóit. /pl. Kubikusok: Az olajbányászok életéből: A szénbányászok munkája: Fafeldolgozás./

Nagy segitséget nyujtanak a hazafias és internacionalista nevelés terén a szemléletes mennyiségü ábrázolások /grafikonok, diagramok/, azok változatossága /8. osztály/, mert itt számszerüségre támaszkodhat a fejlődést bemutató tanár. A tankönyvek, de nem kevésbé az új tanterv egész szelleme jól szolgálják a hazafias nevelést.

A hazafias nevelés szempontjából leginkább a 7. osztályos tankönyv anyaga kifogásolható, amely a kapitalista országokat tárgyalja. Arról, hogy a kizsákmányolás hogyan folyik, akik végzik a munkát, hogyan élnek ezekben az országokban a dolgozók, stb. ezekről a kérdésekről nincs szó. Szinte ember nélküli ez a tankönyv, mert a számadatok és termelési statisztikai eredmények mellett elsikkad a dolgozó ember alkotó munkájának életkörülményeinek ismertetése.Az életkori sajátosságok kérdése a 8. osztályos

tankönyvben pedig nem mindig egyértelmü. Ebben a könyvben egyszer egészen gyerekes megfogalmazások találhatók, máskor pedig igen nehéz, a tanulók számára nehezen érthető részek vannak benne.

A tanterv /tankönyv/ mely témái használhatók fel a legeredményesebben a hazafias nevelésre?

A tanitási anyag témája - minden motivációs mozzanat nélkül - különböző érdeklődést vált ki a különböző korú, értelmileg különbözőképpen fejlett, érzelmileg különbözőképpen telitett tanulókból. Természetes, hogy azok a témák, amelyek közel esnek a tanulók érdeklődéséhez, amelyek a tanulók számára önmagukban is vonzóak, érdekesek, lelkesitők, azok használhatók fel legeredményesebben a nevelési vonatkozások tekintetében is.

A másik csoportot azok a témák, anyagrészek képezik, amelyekben a nevelési mondanivaló nagyon karakteresen, nagyon érthetően szinte kézzel foghatóan jelentkezik, bár a tanulók számára az első pillanatban nem vonzóak.

Az 5. osztály anyagában /az alföldi tanulók számára/ a hegyvidékeket feldolgozó anyagrészek, - mert a hegyvidékek romantikusabb változatosabb fantáziát megmozgatóbb tájak. A közvetlen környezet földrajza /amennyiben ez szerepel a tankönyvi anyagban/ mert kifejezetten sajátjuknak érzik a várost, megyét vagy tájat, s az ott elért eredményeket saját eredményeiknek tekintik. A bánya- és iparvidékek ismertetése, mert ezek monumentálisabb

hatásúak, nagyméretübb eredményekként jelentkeznek a tudatában és érzelmében. Konkrétan tehát: A Bakony, A Mecsek és környéke, A Dunántúli dombság, A Borsodi-medence, A Balaton, - mert hazánk legnagyobb tava, sok külföldi is felkeresi, és sok személyes élmény is kapcsolódik hozzá.
Budapest, hazánk fővárosa - sok ismeret és főleg személyes élmény alapján /nagy forgalom, nagy kiterjedés, sok lakos stb./ a nagyság, a bonyolultság, a nagy méretek hatnak motiváló tényezőként. A másik csoporthoz inkább a következő anyagrészek tartoznak: A "szőke" Tisza, A Kiskunság, a homok és a gyümölcs hazája, Aranykalásztermő Nagykunság.

A 6. osztály anyagából - Európa országai és a Szovjetunió - azok az országok érdeklik a tanulókat, és használhatók fel nevelési szempontból leginkább, amelyekről legtöbbet hallottak, olvastak, illetve, ahol az elért eredmények a legnagyobbak. Így a Szovjetunió messze kiemelkedik az európai országok közül. /Ebben természetesen nagy szerepe van a televiziónak, rádiónak, különböző folyóiratoknak is./

A Szovjetunió a Föld első szocialista országa
A Kelet-európai - síkság
Szibéria és Távol-Kelet
Bányák, erőművek, ipartelepek Szibériában
Ural-hegység

Európa országai közül a szocialista /és főleg az 5. osztály anyagát képező, a közvetlenül szomszédos/ országok,

mert ezek eredményei, népei ismertebbek.

Lengyelország

Német Demokratikus Köztársaság

Bulgária

A tanár számára /az emlitettek mellett/ jól felhasználhatók, mert az illető ország népének helyzete, küzdelmei, eredményei karakteresen és igen szemléletesen bemutathatók. Ilyenek: Német Szövetségi Köztársaság,Hollandia, Franciaország, Dánia, Spanyolország

A 7. osztály anyagából - tengerentúli világrészek - kiemelkedik mint a szocialista nemzetköziség érzése formálásának kiváló lehetősége. Afrika, témája. Afrika a maga szinességével, egzotikusságával, érdekességével érdekli a tanulókat. A négerek múltbeli életkörülményeinek a függetlenségi harcnak eredményeivel való megismerkedés és összefüggő áttekinthető kép kialakitásával, - mert hézagos, szétszórt ismereteik a rabszolgákról a gyarmatositásról az afrikai változásokról, függetlenségi harcokról vannak korábban is, - a tanulók érzelmi szimpátiája a négerek felé fordul, de igazságérzetük is az afrikai népek szabadságharca mellé állitja. Emellett - s ez a tanterv és tankönyv szellemének érdeme is, - Afrika feldolgozása során érthető, reális, áttekinthető kép alakul ki a nem is olyan régen még titokzatos, misztikus ismeretlennek vagy éppen sötétnek nevezett kontinensről.

Mig Afrika - lakosság, bányászat, ipar, mezőgazdaság - feldolgozása során az érzelmi tényezők az erőteljesebbek, addig

Amerika,ezen belül pedig az Amerikai Egyesült Államok feldolgozása során az értelmi tényezők lépnek előtérbe, erre építhető rá az internacionalista nevelés. A 7. osztály tanulói már i en sokat hallottak, tudnak az USA-ról. Ezek az ismeretek gyakran túlzásokkal telitettek, s olyan képet, vagy képtöredéket adnak, mintha ez lenne a földi paradicsom. /Mindenkinek van autója, jól keresnek, stb./ Ezek az ismeretek bizonyos konkrétumokra támaszkodnak: - de a kép mégis egyoldalú. A tanulókat érdeklik az USA eredményei, s ezek valóban tekintélyesek, ez azonban csak az érem egyik oldala. A feladat - s ehhez is segitséget ad a tankönyv /és munkafüzet/ - az érem másik oldalának megmutatása /sztrájkok, tüntetések a háború és fegyverkezés ellen, munkanélküliség, néger-kérdés, stb./ s a kettő egymás mellé helyezésével a tanulók ~~által~~ önként korrigálják túlzásaikat.

Mint a nemzetközi együttmüködés szép példája, a Sarkvidékek témája használható fel.

A <u>8. osztályos</u> tankönyv következő témái használhatók fel leginkább a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziségre való neveléshez:

A Föld és a Világegyetem c. témakörből a Világegyetem c. anyagrész, ahol a mesterséges holdakról szóló logikai egység kiváló lehetőséget biztosit a Szovjetunió ürkutatásban betöltött vezető szerepének konkrét bemutatására.

A Nap kisérői: a kilenc bolygó c. anyagrészből - az előbbihez hasonlóan - a Holdra és Vénuszra müszereket szállító szovjet ürrakéta bizonyitja ugyanezt.

A Magyarország természeti és gazdasági földrajza c. témakörben szinte minden anyagrészben jelen van a hazaszeretetre nevelés lehetősége. Az adott táj szépségének, a természetátalakitás nagyméretü munkáinak, az iparositás, a mezőgazdaság fejlesztése eredményeinek bemutatásával.

Az Alföld felszine

Kisalföld és Alpokalja

Dunántúli-dombság a Mecsekkel vagy
Küzdelem a viz ellen és a vizért
Állóvizek: Balaton

Magyarország természetes növényzete és állatvilága.

Hazánk gazdasági földrajzának feldolgozásakor a regionális tárgyalás során az egyes gazdaságföldrajzi objektumok inkább nagyméretü, mint új létesitmények, az ágazati jellemzés során pedig a termelés összképe, a mennyiségi mutatók képezik a hazafias nevelés tantárgyi alapjait. A nemzetközi együttmüködés /csoport-import/ számos alkalommal tölthető meg konkrét tartalommal.

d/ Élővilág tanterv és tankönyv

A Tanterv és Utasitás által megjelölt követelmények szerint a 8. osztály számára készült Élővilág tankönyv I. fejezete kevés lehetőséget nyújt a szocialista hazaszeretetre

való nevelés tartalmának mélyebb kibontakozására.

Az I. fejezet anyagában - természeténél fogva - elsősorban a dialektikus materialista világnézet alapelemei tükröződnek. Megalapozza a tanulók evolutiós szemléletét a fejlődéstörténeti áttekintéssel, hiszen itt ez az elsőrendü nevelési feladat. Egyben elősegiti, - közvetve ugyan - a szocialista hazaszeretetre való nevelést is: a tanulók tudományos szemléletének, ismeretanyagának és gondolkodásának fejlesztésével.

Konkrét lehetőséget "Az emberfajták" c. egység anyagánál ad. Az emberi nemzetség ma élő egyetlen fajának 3 fajtára való tagolódását meggyőzően magyarázza. Dialektikusan mutatja be a másodlagos, testi bélyegek kialakulását, amelyek csak külsőleg különböztetik meg az emberfajtákat egymástól. A közös származás, eredet alapján egyenlő képességüek, egyenlő értéküek, egyenlő jogok illetik meg, bőrre, szinre való különbség nélkül. Rámutat a fasiszta "fajelmélet" igazságtalan és életképtelen voltára. Hivatkozik korunk kapitalista társadalmában ma is élő neofasiszta elméletekre. Szép példaként emliti, s az élet igazolja a szocialista társadalmakban meglévő, tettekben megnyilvánuló egyenjogúságot.

A II. fejezet "Az emberi szervezet felépitése" c. rész gazdagabb tartalommal tárja fel a lehetőségeket. A szervek, szervrendszerek megismertetését szükkörü anatómiával kivánja megtanitani, /ezen a fokon elégséges is/! A szervek tanitásához kapcsolódóan alkalmat ad arra, hogy belássák tanulóink

mai egészségügyi politikánk helyes törekvéseit, mely szerint ma a gyógyitás mellett a betegségek megelőzésére fektetjük a fősúlyt.

Az egészséges életmódra való szoktatás nemcsak a személyi higénia hatásköréig terjed a tananyagban, hanem környezeti higiéniára, sőt továbbmenve az egészséges társadalmi élet kialakitására való törekvést is célozza. Számos egységben érzékelhető az is, hogy gazdasági és politikai rendszerben történt változás eredménye az egészségügyi és megélhetési viszonyok javulása, hogy a jólét, az életszinvonal emelkedése hat az átlagos emberi életkor határának emelkedésére is. Továbbá, hogy társadalmunk gondoskodik az intézményes nevelésről a születéstől az öregkorig. Rendszeres orvosi vizsgálat, a munkahely egészségügyi követelményeinek javulása, munkavédelmi berendezések, védőételek, védőruhák, gyógyüdülők, SZTK, a pihenéshez, üdüléshez való jog, lehetőség realizálódása a dolgozók életében. A múlt és jelen összehasonlitásával párhuzamosan rámutat a szocialista és tőkés országokban élő dolgozók munkaviszonyára, szociális és egészségügyi ellátottságára. Ezzel a szocialista világrendszer fölényét is megmutatja a kapitalizmussal szemben.

Hazai és nemzetközi tudósaink iránti megbecsülésre is nevel - igaz több helyen olvasmányok keretében. Eredményeinket, hogy mit tettünk eddig a fertőzések, járványok megelőzésére, a védőoltások hálózatának kiszélesitésével, s a Horthy kor-

szakban uralkodó "népbetegségek" felszámolására a gyógyintézmények átalakitásával, továbbfejlesztésével, feldolgozza a tananyagban.

A munkaegészségtan, az egészséges életmód kialakitásának feltételei, az elsősegélynyújtás általános szabályainak megismertetésével az egészséges, edzett, tettre, segitésre, s ha kell harcra kész ifjakat előkészíti a honvédelmi nevelés magasabb követelményeinek teljesitésére.

Minden lehetőséget nem sorakoztattunk fel, csak a legfontosabbakat. Ezek azonban nem egy helyen, nem egy tanitási egységben, hanem mozaikszerüen vonulnak fel a különböző anyagrészekben. A tankönyv ilyen felépitésében társadalmunk jelenlegi követelményeit kielégiti.

A tankönyv felépitését, anyagrendezését jónak tartjuk. Mégis van egy probléma, melynek felvetését fontosnak tartjuk. A pedagógusok, - különösen a kezdők - nehezen találják meg, ismerik fel szükségszerüen a tananyagban rejlő lehetőségeket, a követelményekből eredő feladatokat nevelési munkájukban. Ennek oka részben az, hogy a tanterv sem foglalkozik kellő módon ezzel a kérdéssel. A tentervet a biológia tantárgy szemszögéből vizsgáltuk meg. A Tanterv és Utasitás 474. oldalán ezt irja: "Nagy oktatási-nevelési-képzési jelentősége van annak is, hogy az egyes élőlények háziasitását, leszármaztatását, a kulturformák kialakitását is együtt tárgyalja az illető tipussal." Egy-egy kiemelkedő hazai vagy külföldi tudós munkás-

ságának ismertetését is itt irja elő a tanterv. A tantervben 2 személy, Mathiász és Högyes szerepel. Ezek szerepét is inkább a világnézeti nevelés aspektusából vizsgálja. Munkásságuk nemzetközi elismerését még a tankönyv sem emliti meg.

Hiányosság, hogy a tanterv biológiai anyaga külön foglalkozik még az esztétikai és a testi nevelés terén felmerülő feladatokkal, azonban a hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelést még csak meg sem emliti. A tantervi követelmények között sem szerepel erre utasitás.

e/ Észrevételek a Nevelési Tervvel kapcsolatban

A Nevelési Terv szocialista pedagógiánk egyik legjelentősebb alkotása. Az etikai normák azonban nem mindig igazodtak az életkorhoz. Ezek a pedagógia nyelvére leforditva a "mit akarunk elérni" - helyett megmutatja, "mit kell tennünk?" a cél elérése érdekében.

A szocialista hazafiságra nevelés követelményeit öt csoportra bontja. Ez megfelel a tárgykör belső logikájának, a pedagógiai gyakorlatnak. Ezeken belül a követelményeket életkornak megfelelően állandóan bővíti.

A Nevelési Terv megjelenését annak idején némi viszolygással fogadták a pedagógusok. Nehezen tudták megérteni, hogy ez a kézikönyv a nevelőmunkához, pedagógiai kulturáltsághoz szükséges,

ami bizony pedagógusaink jó részénél még mindig hiányzik. A Nevelési Tervben túl tagolva található a feladatok részletezése. Sokszor nem látható benne a folyamatosság, az, hogy ha egy nevelési feladatot elkezdett egy nevelő, azt következetesen végig is kellene vinnie a fölmenő osztályokban. Például: adva van a IV. osztályban egy feladat, de annak már nyomát sem látják a VII. osztályos tevékenységi formák között, holott nyilvánvaló, hogy az egyszer elkezdett nevelési feladatot állandóan tovább kellene növelni a tanulók életkorának megfelelően. Minthogy a Nevelési Terv más feladatokat "ir elő", vagy javasol a nevelőknek, azt hiszik egyes gyengébb képességü nevelők, hogy ezeket a feladatokat most már nem kell teljesiteniök.

Néhány véleményem szerint nem megfelelő pontra kivánok rámutatni. A szimbólumokkal kapcsolatban: a gyermek az 1. osztályban készit vörös zászlót /9. pont 58. oldal/ és a 2. osztályban nemzeti zászlót /17. pont 62. oldal/. A tanuló ismeretei megszerzésében a környezetéből indul ki. Igy e tekintetben is felesleges, hogy nagyobb egészből induljon /nemzetköziségből/. A 3-5. osztályokban a szimbólumokról nem esik szó. A 6. osztály követelménye szerint viszont magyaráznia kell a cimert, a nemzeti szimbólumokat. /1. pont 14o. oldal/ A kettő közé szerintünk átmenet kellene. Helyes, hogy a Nevelési Terv megfigyelteti a község, ország gazdasági életét, fejlődését. Ez azonban olyan mélyen belenyúlik a gazdasági problémákba, hogy az adott korban nehéz az összefüggést megláttatni. Esetenként a követel-

mény irreális. Pl.: "Hasonlitsa össze a jól és a gyengén dolgozó tsz-ek életét. Érdeklődjék meg, mi az oka ennek a különbségnek." /6. oszt. 146. oldal 18. pont/.

Azt hiszem egy ilyen kérdésre a tsz. elnök cifrát mondana, különösen, ha a harmincötödik gyermek kérdezné meg.

Egyes esetekben olyan követelményt támaszt, amelynek a megoldásához nincs meg a kellő ismeretük. Pl. a 7. osztályban a Nevelési Terv cikket kér a faliújságra a forradalmakról és különösen a proletárforradalomról, jóllehet a tanuló a szükséges fogalmakkal nem rendelkezik. Igaz, hogy sokat hall róla, esetleg olvas, de fenn áll annak a veszélye, hogy a szólamokban való gondolkodás felé taszitjuk őket. A gyüjtés /cikkek, képek stb./ természetesen helyes. Szintén bajos dolog 7. osztályban különbséget tétetni az államhatalmi és államigazgatási szervek között. /?!/

Egyes követelményekhez a feltétel nincs meg minden gyermek számára. Pl.: készitsen fényképet egyes tájakról /5. oszt. 142. oldal. 5. pont./ majd e követelmény a 8. osztályban tér ismét vissza. Igaz, mind a két osztályban csak feltételes.

Az egyes feltételek megteremtése iskolai szinten is hiányzik. Pl. 7. osztályban a tanulóknak Afrika kutatókról kellene olvasni /142. oldal 1o. pont/. A Könyvtáros c. folyóirat statisztikát közölt az iskolák könyvtári helyzetéről. Ez nagyon lesújtó. Felhivja a figyelmet, hogy az iskolák könyvtárát

gyarapitani kell, mert egy tanulóra megdöbbentően kevés könyv jut. Az elmondottak természetesen nem kivánják a Nevelési Terv jelentőségét kisebbiteni, csupán néhány észrevételt tenni az esetleges újabb kiadáshoz.

Nehezen értik meg egyes nevelők, hogy a Nevelési Tervet értelemszerűen kell használni, és nem szó szerint. Ilyen formájában a Nevelési Terv szerintük kissé beskatyulyázott mű. A nevelés oszthatatlan egységes egész tevékenység - mondják az igazgatók. - A Nevelési Tervben pedig "szét vannak parcellázva a feladatok". Ezzel a dokumentummal kapcsolatban egyébként olyan vélemény is több izben elhangzott a nevelők részéről, hogy nem kellene-e felülvizsgálni a korcsoportok szintjét? Nem túlhaladottak-e ma már a régebben megállapitott követelmények? Hiányosságként emlegetik, hogy a "tevékenységi formák" között olyan kitételek szerepelnek, hogy "Érje el a tanuló", vagy hogy "Ismerje meg". "Tudja" stb. Ezek nem tevékenységi formák, hanem célok. A Nevelési Tervben azt kellene leirni, hogy a célokat mikor, milyen alkalmakkor, milyen tevékenységek, feladatok végzése közben érje el a tanuló. Egyes nevelők úgy vélik, hogy a Nevelési Terv függetlenül készült el a Tantervtől. A Nevelési Tervet jobban "szinkronba" kellene hozni a Tantervvel, sőt az sem lenne hiba szerintünk, ha ez a két dokumentum összeolvadna. Ugy látszik, hogy honvédelmi nevelés feladatai is hiányoznak a Nevelési Tervből.

Gyakran a szakfelügyelők azt vizsgálják, hogy a nevelő mit tett, és mögötte elsikkad az eredmény. Márpedig a nevelőmunkát csak azon az alapon értékelni, hogy mit tett a nevelő, nem lehet. A munka eredményét a gyermek magatartásában lehet és kell megragadnunk. Tehát: mit tett, milyen szándékkal, milyen döntéssel, milyen eredménnyel, és milyen következménnyel? Az eredmény-központúság azt jelenti a vizsgálat szempontjából, hogy az eredményből indulunk ki: Mit tekintünk a nevelés objektumának? A tanulók magatartását. /Nem pedig az osztályzatát./ Nagy szerepe van még ezen kivül: mit mond, mit nem tesz.

Véleményem szerint a szakirodalom kevés. Elsősorban módszertani vonatkozásban. Kevés és kidolgozatlan az eredmények számbavételét illetően. /Mindent mérni természetesen nem lehet, de e téren még a lehetőségek sem kellően tisztázottak. Hiányos az objektiv adatok felderitése, márpedig enélkül egyetlen tudomány sem lehet meg. Nem utolsó sorban az a felemás állapot, ami az MM rendeletei és az OPI kiadványai között fenn áll. Véleményem szerint ezeket a problémákat kellene tüzetesen megvizsgálni, és vizsgálatukra létrehozni egy tartalmilag összehangolt rendszeres kutatóhálózatot.

VI.

NEVELŐK KÖRÉBEN SZERZETT TAPASZTALATOK

NEVELŐK KÖRÉBEN SZERZETT TAPASZTALATOK

A szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre való nevelésről az általános iskolai tanárokkal folytatott beszélgetések eredményeinek összegzése a magyar nyelv és irodalom, valamint a földrajz és történelem szakos tanárok számára összeállitott kérdőivek kérdései alapján.

Az eredményesebb hazafias nevelés igénye hosszú idő óta szinte évről-évre visszatér, és más-más oldaláról jelentkezik az iskolai gyakorlatban. Egyszer valamilyen történelmi évforduló, máskor aktuális politikai kérdés emeli felszinre, s igy szinte állandó figyelemben részesül.

Az elmúlt két évtizedben azonban nem mindig célszerüen vetődtek fel a vele kapcsolatos kérdések, legtöbbször csupán egyik másik vonása kapott hangsúlyt a központi utasitásokban és a gyakorlatban is, ennek következtében a fogalom eltorzult, s igy eredményre is alig lehetett számitani. Az elvi célkitüzések mellől gyakran hiányoztak a didaktikai útmutatások is, vagy csupán elvekben fogalmazódtak meg, azaz a szaktárgyak sajátosságainak megfelelő gyakorlati lebontásuk elmaradt. Pedig az 1950-es években - de később is! - nagy szükség lett volna az ilyen gyakorlati tanácsokra, hiszen a főiskoláról kikerült tanárok sem modern gyermeklélektani ismeretekben, sem korszerü metodikai képzésben nem részesültek. Igy nem lehet csodálkozni, hogy a várt nevelési eredmények ezen a területen is többnyire csak a beszámolókban voltak meg.

Ezért is örömmel kell üdvözölni azt az állandó jellegü törekvést, amely a hazafias és a honvédelmi nevelést az iskolai munka központi kérdésének tekinti, s a vele kapcsolatos problémákat - társadalompolitikai megnyilatkozásokban, - központi cikkekben, tanfolyamokon, nevelőtestületi értekezleteken, továbbképző előadásokon - a célszerü didaktikai-metodikai eljárások kimunkálásának igényével párhuzamosan igyekeznek megoldani. Ennek a hatása érezhető napjainkban is - úgy a tanárok szemléletében, mint a nevelés eredményeiben. Hozzá kell azonban tennünk, hogy az elmúlt tanévek vitái és továbbképző munkája már minőségileg más, pszichológiailag és pedagógiailag képzettebb nevelők részvételével történtek, mint korábban, és más felépitésü, kevésbé egyoldalú az a tantervi anyag is, amelynek segitségével a hazafias neveléssel kapcsolatos célkitüzések megvalósulhatnak.

A Tanterv és Utasitás következetesen, a szocialista hazafiság fogalmát a maga teljességében szemlélve biztositja a nevelés eredményes megoldásához szükséges lehetőségeket. Azt lehet mondani, hogy az új tanterv zömében olyan szemelvényeket válogatott ki a nemzeti és az egyetemes emberi kultúra anyagából, amelyek elsősorban éppen a hazafiság fogalmának különböző elemei megismeréséhez alkalmasak, illetőleg ilyen érzelmek kialakulásához adnak érzelmileg telitett, legtöbbször a tanulókhoz is közelálló, felfogható benyomásokat.

A tankönyvek ezt azzal egészitik ki, hogy a közlésre szánt ismereteket úgy igyekeznek megfogalmazni, hogy azok minél intenzivebb pozitiv érzelmeket keltve jussanak a tanulók tudatába, s bizonyos vonatkozásban /némileg a segédkönyveket is helyettesitendő!/ a nevelők figyelmét is felhivják egy-egy - nem csupán a hazafias - nevelési feladatra. Különösen az irodalmi tankönyvek úgynevezett szóban megoldandó feladatai között található szép számmal ilyen szándékkal megfogalmazott mondat, amelyek egyben a müelemzés módját illetően is sugalmazó jellegüek a legtöbb esetben. Az 5. osztályban például az Alföld cimü, a szocialista hazafiság más vonásait tartalmazó költeménnyel kapcsolatban a következő feladat /16o. oldal. 5./: "Petőfi figyelmét sem kerülte el; a tarka gyikokat éppúgy észrevette, mint a ködbe vesző templomtornyokat. Mindez jellemző az alföldre. A mai utazó azonban még sok mást is megfigyelhetne ezen a tájon. Soroljátok fel, mit nem láthatott Petőfi 12o évvel ezelőtt!". - Hasonló feladat szerepel Petőfi "Hortobágy, dicső rónaság" kezdetü levélrészletével kapcsolatosan is, szintén az 5. osztályban /162. oldal. 4. feladat/, s még a következő is ugyanott /163. oldal. 2. feladat/: "A legközelebbi őrsi kiránduláson jól figyeljétek meg, mi változott lakóhelyeteken! Készitsetek rövid feljegyzéseket, s számoljatok be a látottakról levélformában!" - Ez a feladat tehát már nem csupán megfigyeltet, az irásbeli kifejezés lehetőségeit is felhasználja bizonyos hazafias nevelési mozzanatok elmélyitésére - éspedig a tanulókhoz legközelebb

álló területtel, lakóhelyükkel kapcsolatosan. Mindezek a a feladatok azt sugallják a tanárnak, hogy a tanulók megfigyelészi, tehát konkrét élményei alapján, hasonlittassa összsze a múltat a mával, szocialista rendszerünk magasabbrendüségét bemutató céllal. Hasonló konkrét feladatokat találhatunk a földrajz könyvekben és munkafüzetekben is.

A magyar szakos nevelők megállapitásai

1. Mig a régi tanterv a feladatokban a szilárd ismereteket helyezi előtérbe, addig az új tanterv az irodalom, közelebbről pedig "első sorban a szocialista realista irodalom megismertetését", illetve ennek szükségességét emeli ki.

A feladatok részletezésekor igy fogalmaz az új tanterv: "élmények nyújtásával neveljen haladó nemzeti hagyományaink megbecsülésére, szocialista hazaszeretetre, fejlessze és tegye tudatossá a tanulókban a proletár internacionalizmus érzését: mindezzel járuljon hozzá a tanulók szocialista erkölcsének megalapozásához".

A felsorolt feladatok és célok megoldását csak úgy lehet végrehajtani, ha a tanterv olyan irodalomanyagra hivatkozik, a tankönyvek pedig olyan anyagot tartalmaznak, amelyek tárgyukban és szemléletükben a céloknak és feladatoknak megfelelnek.

Ilyen meggondolás alapján kerül az új tankönyvekbe a haladó világirodalmi müvek közül több, mint az előzőekbe, biztó-

sitva ezzel az árnyaltabb nevelési lehetőségeket. A szovjet irodalmi alkotások válogatásában szorosabban köti az új tantervet a nemzeti és szocialista irodalmunk. Ugyanakkor lehetőség nyilik arra is, hogy tanitványainkkal a nemzeti szovjet és a haladó nyugati irodalmat egységben láttassuk meg.

2. A legeredményesebben felhasználható témák:

V. osztályban a Tájak és emberek c. téma,

VI. " a Hétköznapok és csaták hősei,

VII. " a kuruckori költészet, a reformkor irodalmi alkotásai, a forradalom prózája és lirája, valamint a felvilágosodás iróinak müvei.

VIII. " Ady, József Attila és Radnóti Miklós müvei, továbbá a mai magyar irodalom prózai és lirai alkotásai, végül a szomszéd népek, köztük a szovjet, továbbá a haladó nyugati irók néhány klasszikus alkotása.

Az első két kérdésre adott válaszukat általában igy summázzák a nevelők: "Az új tanterv koncepciójában és ennek megfelelően tematikájában is konkrétabban pontosabban sugalmazzák a hazafias és internacionalista nevelést. A lehetőséget tehát megadja és biztositja a tanterv és a tankönyv. A megvalósitás módjára vonatkozóan is adnak útmutatást a dokumentumok akkor, amikor az élményszerü tanitás fontosságát hangsúlyozzák. A közvetlen megvalósitás a nevelők képzettségén, felkészültségén, lelkesültségén és erején múlik."

3. A módszerekre és eszközökre vonatkozóan a nevelők ilyen kijelentéseket tesznek: "Alkalmazzuk a tanulók önálló munkaformáit, kapcsolatokat teremtünk a helytörténeti anyaggal, a tanulók és szülők élményeivel, különböző kirándulásokat szervezünk és bonyolitunk le, múzeumokat látogatunk, filmeket vetitünk."

Ilyen utalásszerü megjegyzésekből azonban nem világos, mennyire alkalmazzák és hogyan alkalmazzák az általában használt módszerek kombinációit a szocialista hazafiságra való nevelés fokozása érdekében.

Óralátogatásaim tapasztalatai alapján röviden úgy összegezhetem véleményemet, hogy a nevelők általában a segédkönyvek útmutatásait követik és inkább a tanárnak szóló elemzés szempontjai szerint haladnak, mint a gyermek gondolkodását megdolgoztató elemzési formákhoz igazodnak. Nem tudatos a nevelők előtt az a pszichológiai törvény, hogy először az irodalmi mü tartalmazta tényeket /eseményrészletet, helyzetet, magatartást, viselkedést, beszédet/ kell újból exponálni, esetleg a nevelő által élesebben beállitani, bizonyos szembeállitásokat eszközölni, mert különben a tanulók nem biztos, hogy azt látják amit kell, és úgy látják ahogy kell, ahhoz, hogy a legalkalmasabb következtetésekig juthassanak el, lehetőleg a maguk erejéből. - Ehelyett a nevelők azonnal következtetésre szólitják fel a tanulókat, s ezek a következtetések végül is a tanár megfogalmazásaiból születnek meg annak következtében, hogy a tanulók,

mivel nem tudják, hogy hová kell eljutni, hirtelen nem tudhatják, hogy voltaképpen a hallott, vagy olvasott szöveg mely részlete az, amely első sorban és hangsúlyozottan lehet a nevelő által kivánt konklúzió premisszája.

Igy a tanulók a "legélményszerübbnek sikerült" tanitási órán sem a maguk teremtette élmény részesei, s az iskolai oktatás során igen kevesen jutnak el odáig, hogy az irodalmi müvek önállóbb elemzése révén gazdagitsák erkölcsi-érzelmi világukat.

Megemlithetem még azt is, hogy ha a beszélgetés során ilyen vagy hasonló metodikai problémát állitunk középpontba, a nevelők szivesen hallgatják értelmezéseiket, de láthatóan nem azzal az igénnyel, hogy ehhez alkalmazkodjanak is. Ugy látszik meg vannak győződve arról, hogy másképp, esetleg jobban és könnyebben, tehát több sikerrel tanitani alig lehet annál, ahogyan ők tanitanak, amiben annyi igazság föltétlenül van, hogy a nevelők nagy energiával, tiszteletre méltó igyekezettel iparkodnak a tanterv szellemében tanitani, s ebből az igyekezetből nem hiányzik az őszinte törekvés tendenciája sem.

4. A tájegység is jelentős mértékben befolyásolja a tanulók válaszait, de ugyanigy a nevelők kérdéseit is. Eger és környékén pl. magától értetődően legtöbbet Gárdonyi Gézáról beszélnek a nevelők. Elmondják hogy a tanulók nagy figyelemmel hallgatják olyan természetü tájékoztatásokat, amely szerint: Gárdonyi nagyon szerette ezt a várost, s a város is magáénak

vallja az irót. Ezt bizonyitja a szinház neve, a szobor, a tér, a múzeum, stb."
Az általános iskolai tanulmányaik során a tanulók már az alsó tagozatban is többször találkoznak az iró nevével. A felső tagozatban "A barboncás" és "A nagy off" tárgyalásakor ismerkednek meg az iróval. A 6. osztályban az "Egri csillagok" olvasásakor kerülnek még közelebb hozzá. A tanulók közül azonban már ekkorra elég sokan háromszor-négyszer is átolvasták a regényt.

A hazaszeretetre való nevelés szempontjából éppen ezért nem annyira a regény olvasása maga jelent nevelőhatást, hanem a regénnyel együtt az a várünnepség, vár és múzeum látogatás, amelyet az egri és környéki iskolák egyetlen évben sem hagynak ki.

Megemlitik még a nevelők, hogy iparkodnak egyéb irói és költői /helyi/ kapcsolatokat is kihasználni a nevelés szempontjából. Igy Petőfivel kapcsolatban kitérnek Petőfinek egri látogatásaira. "A papnevelőintézetben elhelyezett tábla és szövege, valamint az Egri hangok, a hevesi románc, és a Mátra alján cimü költeményei igen jól hasznosithaták Petőfi haza és népszeretete példázására, a hazai táj szépségeinek mélységes szeretetére és ábrázolására."

5. A nevelők úgy nyilatkoznak, hogy a tanulók az Egri csillagokat, A kőszivü ember fiait ~~/a tanulók/~~ egyáltalán nem tekintik kötelezőnek. Ezeket,de más regényeket is már korábban elolvassák. Tehát a 6. osztályban pl. ezek a regények a tanulók

számára már nem újak. A megkapó tárgy és nyelvezet oly közel áll a tanulókhoz, - mondják a nevelők, - hogy minden ráhatás nélkül is olvassák a tanulók ezeket a regényeket.

Felhasználásukra vonatkozóan azt mondják a nevelők, hogy mindenek előtt a tárgyválasztás jelentőségét emelik ki bevezető tájékoztatásukban, majd a hősök jellemein keresztül azokat a vonásokat exponálják erőteljesebben, amelyek mint általános emberiek, mindenki számára vonzóak. Megemlitik a nevelők, hogy a Vöröstorony kincse a nemzeti függetlenség és hazaszeretet megkapó ábrázolása különösen segiti a 7. osztályban a kuruckori költészet tárgyalását.

A hazaszeretet másik vonását, a proletár nemzetköziséggel párosulót a hazai irodalomból Tatay S. Puskák és galambok c. ajánlott olvasmány közös megbeszélése, a külföldiek közül pedig Gajdar "Timur és csapata" c., valamint Katajev: "Távolban egy fehér vitorla" c. regények egy-egy részletének közös elemzése alapján erősiti az iskolai oktatás. Ide sorolható Becher-Stowe: Tamás bátya kunyhója c. regény is, amely a faji megkülönböztetés ellen ad nagyszerü ellenérveket a jellemek ábrázolásán keresztül.

Egyébként már az ötödik osztályban felhivják a nevelők a tanulók figyelmét arra, hogy az ajánlott olvasmányok miért hasznosak. Az olvasás szorgalmazását szolgálja továbbá az a gyakorlat, amely szerint 2-3 tanuló önkéntes vállalás alapján ismerteti az ajánlott müvek egy-egy részletét

irodalmi órán, őrsi foglalkozásokon, vagy osztályfőnöki órákon, természetesen nevelői irányitás mellett.

6. A tanulók olvasmányainak irányitásával kapcsolatban jórészt azt emlitik meg a nevelők, hogy első dolguk a mü iránti érdeklődés felkeltése. Ennek érdekében az ismertetett módokon kivül még felhivják a tanulók figyelmét az új kiadású művekre, és szorgalmazzák azt, hogy a tanulók hallgassák a rádió és a televizió hasonló célzatú könyvismertetéseit. Próbálják a nevelők arra nevelni a tanulókat, hogy anyagi helyzetükhöz képest már most, az általános iskolában kezdjék el könyvtáruk kiépitését a leghasznosabb és legújabb kiadású könyvekből.

Az osztályfőnöki órákon és az őrsi foglalkozásokon pedig arra törekszenek, hogy az ajánlott irodalom legfontosabb könyveiből legalább egy-egy részlet ismertetésére sor kerüljön abból a célból is, hogy a tanulók az olvasmányok értékelését illetően helyes beállitást kapjanak és hogy ne csak a történetek és események izgalma érdekelje őket.

7. A nevelők zöme úgy látszik tervszerűen irat ilyen célzatú dolgozatokat. Igy pl. Petőfinek Az Alföld és Hortobágy c. költeményeinek tárgyalása után ilyen cimmel iratott dolgozatot az egyik nevelő: Mit nem látott Petőfi 12o évvel ezelőtt az Alföldön. - Hogyan számolnál be legkedvesebb iródról egy szovjet pionirnak? - A hétköznapok és csaták hősei c. téma lezárásaként ilyen dolgozat megirására kerül sor: Hősök voltak ők. - Szerepel továbbá ilyen cimü dolgozat is: Szovjet hősökre

emlékezünk. - Levél vietnámi barátomnak.

A tanulók megnyilatkozásai a nevelők szerint azt mutatják, hogy az irodalmi órákon való nevelőhatás kifejezetten is érződik. Megemliti pl. az egyik nevelő, hogy Móricz Zsigmond Hét krajcár c. müvének bemutatása után az egyik tanuló spontánul ezt a megjegyzést tette: Nagyon szomorú élet volt ez. Vagy a szovjet hősök iránti tiszteletből az osztály 80 %-a megtanulta Fodor J.: Piros fejfák c. versét. - Ady Endre: Egy kis séta c. újságcikkének ismertetésekor a külvárosi nyomor és a kanonoki sor pazar gazdagságának szembeállitásán a tanulók közül többen felháborodásuknak adtak kifejezést kérdéseikben: Hogyan lehetett ez? Miért nem tettek ellene?

Nem egy nevelő pedig úgy nyilatkozik, hogy az órán kell látni, ahogy tüzbe jönnek az arcok, a szemek, s csupa figyelem, fül az egész osztály, s ha beszédre kerül sor, alig lehet elhallgattatni őket.

Nem kétséges, hogy sok irodalmi óra nyújt élményt és ér el hatást a hazaszeretetre való nevelés terén. Mégis úgy látom, hogy az eljárások jobb kidolgozásával találhatunk még elég tenni valót.

8. Az iskola és élet kapcsolatának megvalósitására elég sokrétüen törekednek a nevelők. Legtöbben a tanulmányi séták, kirándulások megszervezésére és lebonyolitására, valamint azokra a szemléletekre hivatkoznak, amelyekhez ezeken való részvétel során jutnak a tanulók, s amelyeket nem csekély

haszonnal gyümölcsöztetnek az irodalmi órákon. - Továbbá: filmeket néznek, müsorokat állitanak össze ismert irodalmi szemelvényekből ünnepekre, úttörő foglalkozásokra, osztályfőnöki órákra.

A történelem és földrajz szakos nevelők megállapitásai
/A kérdőiv kérdései alapján/

1. A történelem szakos tanárok a kérdés felvezetése során ilyen adatokra hivatkoznak:

a./ Az egyetemes történelmi anyag az 5-8. osztályban összesen 88 órában, a magyar történeti vonatkozású anyag pedig összesen 91 órában szerepel az új tantervben.

b./ Az előbbin belül például a régi tankönyv a függetlenségi harcokra 1o, az új tankönyv pedig 6 órát szán a XVII-XVIII. század elejéig.

c./ A reformkor a régi tankönyvben 13 órai anyaggal, az újban 12 órás anyaggal szerepel.

d./ A nemzetközi munkásmozgalommal a régi tankönyv három, az új tankönyv pedig kilenc órás terjedelemben foglalkozik.

e./ A második világháború utáni helyzet tárgyalása a régi tankönyvben egy, az új tankönyvben mintegy öt órányi anyagra tagolható.

A müvelődési anyag az új tantervben tehát kevesebbet időz pl. a függetlenségi harcoknál: bővebben tárgyalja

a Tanácsköztársaság történetét.

A nevelők megitélése szerint az új tantervben az osztályharcos, a pártos hazaszeretet vonul végig.

A földrajz szakos tanárok pozitivumként a szemléletesebb tárgyalási módot emlitik meg. Hivatkoznak még a koncentrikus és a lineáris elrendezés szerencsésebb megvalósulására. Általában azonban eléggé bizonytalanul fogalmaznak. A beszélgetőnek az az érzése, hogy a tanárok tudják, hogy van különbség a két tanterv között. És tán felsorolásszerüen azt is meg tudják mondani, hogy miben áll ez a különbség, de hogy a koncepciót illetően mi teszi, mi adja ezt a különbséget, azzal kevésbé vannak tisztában.

Ugyanez mondható különben a történelem szakos tanárokra is. Legalább is azokra, akikkel beszélgetést folytattunk.

2. A legeredményesebben felhasználható témák földrajzból:

V. osztályban		Hazánk tájai és szomszédai
VI.	"	Szovjetunió és a Béketábor országai
VII.	"	Ázsia
VIII.	"	Magyarország. A szocialista világrendszer országainak áttekintése.

Történelemből:

V. osztályban		Osztálytársadalmak kialakulása. Őseink élete és müveltsége.
VI.	"	A magyar államszervezés kezdetei. A Tatárjárás, a Parasztfelkelések, Mátyás király, Hunyadi János, Mohácsi vész.

VII. osztályban A tőkés társadalom jellemzői. Az 1948-as forradalmak. A párizsi kommün.

VIII. " A N.O.Sz.F.- Tanácsköztársaság.

3. A módszerekkel kapcsolatban ilyen felsorolást adnak a nevelők: megfigyelés, gyüjtőmunka, kirándulás, film, vetélkedők, kiállitás, reprodukció. Hivatkoznak továbbá arra, hogy önálló feladatokat és teljesebb értékü koncentrációt a Tanácsköztársaság és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tárgyalásánál alkalmaznak.
A felsoroláson belül példákat mondanak még a nevelők arra vonatkozóan, hogy mikor melyik módszerre van szükség. Ezek a hivatkozások azonban csupán sovány reprodukálásai legfeljebb annak, amit az általános didaktikákban olvashatunk. Arról pl. nem esik szó, hogy hogyan tanulnak meg a tanulók önálló következtetéseket levonni egy-egy földrajzi egység éghajlatára, gazdasági életére, fejlettségére, abból a szempontból, hogy a tanulók maguktól is elgondolkozzanak egy-egy nép elmaradottságának tőle független okain és azon a tényezőkön, amelyekkel szemben, vagy amelyek ellen tán évtizedek óta küzd.

4. E kérdéssel kapcsolatban meglepődést mutattak a nevelők. Azt a megállapitást tették ugyanis, hogy a régio számukra egy összefüggő, földrajzilag egységes tájat jelent. Már pedig a földrajz órákon mindig ilyen egységekben gondolkoznak, s ennek megfelelően foglalkoznak

egy-egy táj természeti és ebből következtethető gazdasági földrajzával. Más nevelők ilyen felsorolással válaszoltak a kérdésre:

a./ Földrajzból: Duna-Tisza, Dunántúli khg. Északi khg. Duna, Tisza szabályozása, ipari, mezőgazdasági termékekből exportálunk, különlegességek, tájjellegnek megfelelő népviseletek, emlékek, helytörténeti anyagok.

b./ Történelemből: A Tanácsköztársaság anyagának, a N.O.SZ.F. anyagának feldolgozásánál és az 1948-as szabadságharcok témájánál.

Más tanárok ilyen felsorolásokat adnak válaszul: Alföld-Nagykunság-Hortobágy, /tökéletes sikság-aszály-természetátalakitás-öntözés, állattenyésztés./

Dunántúli-középhegység /völgyekkel szabdalt hegységi táj, középhegység - ipari táj./

Balaton /lesüllyedt medence- hazánk legnagyobb üdülőhelye idegenforgalom - halászat./

Hollandia /mélyföld - gátrendszer - virágtermesztés./

Svájc /lánchegység - turistaforgalom - tehenészet - óragyártás - villanyáramtermelés./

Szovjetunió /két kontinens országa - nagykiterjedésü sikság - röghegységek- tundra, tajga, sivatag, óriásfolyamok-természetátalakitás, - ürkutatás - Első szocialista ország./

5. A kérdésre szintén csupán felsorolásokkal válaszolnak a nevelők. Pl.

a./ Földrajzból: Csehszlovákia, Budapest, Bulgária, Finnország, Expedíciók. Exotikumok.

b./ Történelemből: törökháborúk, a szabadságharcok, forradalmak, feltalálások.

6. A község és város új létesitményei lelkesitőleg hatnak. A népgazdaság és a szocialista tábor újabb és újabb sikerei, eredményei, fejlődése különböző vonatkozásban, mindezeknek dokumentumai, televizió, rádió és ujsághirei megragadják a tanulókat, ami abból is látszik, hogy a tanitási órákon ezekről szivesen beszámolnak, s a kérdésekről szinte kifogyhatatlanul szeretnének beszámolni.

A büszkeség érzését váltotta ki a tanulókban, hogy a N.O.SZ.F. 50. évfordulóján az internacionalista kitüntetéseknek több mint egyharmadát a magyarok kapták. Ezekkel kapcsolatos ujság-hireket reggelenként közölték az osztályokban, látható bizonyságul, hogy a tanulókat foglalkoztatta ez a nemzetközi elismerés és megtiszteltetés.

A magasabb osztályokban a Szovjetunió ürkutatásai találnak igen nagy érdeklődésre a tanulóknál. A nemzetközi érdeklődésüket mutatja a Ki mit tud vetélkedőkön való tömeges részvétel és a vetélkedőkön felmutatott tájékozottság, továbbá az évről-évre jobban kiterjedő nemzetközi levelezés, különösen NDK-beli úttörőkkel, mert ezek közül

nem eggyel nyaranként rendszeresen találkozhatnak is. A harcoló Vietnámmal való együttérzés általánosnak és elég mélynek mondható. Erre mutat a tanulóknak az ajándékkészitésben megmutatkozó aktivitásuk, a hulladékgyüjtésben való lelkes részvételük, amelynek pénzbeli értékét a vietnami gyerekeknek szánták.

Nem kisebb figyelmet tanusitanak a gyermekek hazánk eredményei iránt. Látható büszkeséget árulnak el akkor, amikor hallják, hogy Franciaország, amely Nyugateurópa legnagyobb buzaexporttárolója, tőlünk vásárol jobb minőségü buzút, vagy hogy hogyan épülnek magyar munkások keze nyomán hidak, motorvonatok, autóbuszok, gyárberendezések, gyógyszerek, stb. különböző távoli országok számára, illetve országokban. Büszkék a magyar mérnök által tervezett algiriai sportstadionra és a magyar sporteredményekre, sikerekre.

7. Az egyik nevelő e kérdéssel kapcsolatban úgy vélekedik, hogy a tantervmódositás során a termelőmunkának a földrajzzal való kapcsolatai nagyobb súlyt kapnak. Jellemző a földrajznak, - mondja a nevelő, - a termelési ismeretek elsajátitásában való szerepére nézve az a vonása, hogy a tanulók szétszórtan szerzett termelési ismereteit földrajzi helyhez, környékhez kötve összegezik. A földrajzi tanulmányokon végig vonul a belső termelési irányultság.

Más nevelők a gyüjtőmunka jelentőségét emelik ki ilyen szempontból, amely egy részről a szülőföldre vonatkozó jellegzetességekre irányul, másrészt kiterjed tőlünk távol eső

vidékekre is. Így gyüjtögetnek az iskolák tanulói pl. palócvidéki népmüvészeti alkotásokat, népviseleti darabokat, és távolvidéki képeket, szines fényképeket.

De nagy jelentőséget tulajdonitanak a nevelők e tekintetben a kirándulásoknak, üzemlátogatásoknak. Megemliti az egyik nevelő, hogy a visegrádi kirándulásuk során tanuja volt olyan tanulói beszélgetésnek, amely azt feszegette, hogy miért olyan nagy a külföldre való utazás vágya akkor, amikor olyan sok nézni való van a mi hazánkban is. Itt emlitik meg még a nevelők a különböző népmüvészeti termékek tanulók által való külföldi cseréjét is. Ezzel kapcsolatban rámutatnak arra, hogy a tanulók hosszasan mérlegelik, mit küldhetnek, mit nem küldhetnek, hogy amit küldenek, nyugodt lélekkel és igénnyel küldhessék.

A NEVELŐKKEL VALÓ EGYÉNI BESZÉLGETÉS ALKALMÁVAL FELADOTT KÉRDÉSEK VÁLASZAINAK ÖSSZEGEZÉSE

/Az általános kérdőiv kérdései alapján/

1. a./ Az iskolai munkatervek a helyzetelemzésekben részletesen foglalkoznak a világnézeti nevelés, valamint a szocialista hazaszeretetre és proletár nemzetköziségre való nevelés szintjével. Megállapitanak bizonyos eredményeket és rámutatnak a megoldandó feladatokra.

Az egyik munkaterv kiemelendő feladatként jelöli meg a magyar-szovjet barátság további elmélyitését, a N.O.Sz.F. 50. évfordulójával kapcsolatos iskolai

tennivalókat. "A mindennapos nevelő munkát a győztes proletárforradalom szelleméhez méltóan és a forradalmi győzelemre való folyamatos emlékezés szellemében kell végezni", - olvashatjuk az egyik munkatervben. Ez a gondolat különben egyéb munkatervekben is megtalálható többé-kevésbé hasonló megfogalmazásban is.

A munkatervek másik, hasonló intenciójú vonása a haladó hagyományok ápolásában jut kifejezésre. Ennek megfelelően történnek említéssk a hagyományos kegyelet-kifejezésekről /Kápolnai emlékmü meglátogatása, Hámán Kató emléktáblájának megkoszoruzása, a szovjet katonák sirjának gondozása, ünnepélyes csapatgyülések tartása a Néphadsereg napján, stb./

Az osztályfőnöki tanmenetekben és a raj-munkatervekben hasonló gondolatok jegyében megfogalmazott megbeszélési témák, mint elvégzendő feladatok szerepelnek: közös összefogás a baráti népekkel, - megemlékezés a fegyveres erők napján, - a szocialista forradalom jelentősége, - eredményeink megbecsülése, mi a KGST, milyen előnyt jelent számunkra, - laktanyalátogatás, - évfordulók megünneplése, - 5o éves a szovjet hadsereg stb.

b./ Az iskolatanács, a SZMK évenként általában egyszer, a szaktárgyi munkaközösségek pedig kétszer foglalkoznak a témával: munkatervek alapján megbeszélik, hogy a tervezett feladatok megoldását milyen módon valósitsák meg. A gondolat és tapasztalatcsere alkalmai ezek a megbeszélések, amelyek ha

nem is mindig, de általában hasznosnak minősithetők. - Ilyennek tekinthetők különösen a módszertani levelek feldolgozása, az SZMK továbbképzési tematikájának olyan összeállitása, amely a családlátogatások tapasztalatai alapján a legfontosabb szükségletekhez igazodik, - továbbá a szaktárgyi munkaközösségek azon munkája, amellyel a nevelési témájú értekezletekre közölt anyag gyüjtéssel készül fel.

c./ Első sorban magyar irodalmi, földrajzi és történelem tárgyú témákat jelölnek meg a nevelők. Alig másabbakat annál, amelyekről az előbbi oldalakon megemlékeztem, illetve amelyeket felsoroltam. Ezek mellett még a testnevelési órák nevelőhatásait lehetne kiemelni, amelyek a tanárok beszámolása alapján igen sokrétüen érlelődhet, de erről később emlékezem meg.

d./ A Megyei Müvelődési Osztályok pl. módszertani levelet adtak ki a megyei tapasztalatokról és tennivalókról. Emellett ellenőrzései során hangsúlyt ad a szocialista hazafiságra való nevelés gyakorlatának, eredményeinek és eljárásainak.

e./ A szakfolyóiratok, a nevelők megitélése szerint kellő segitséget nyújtanak. Kifogás és hiányérzet főleg a természettudományos módszertani folyóiratokkal kapcsolatban hangzik el. A földrajz és biológia szakos nevelők pl. összehasonlitást is tesznek, és értékeléseikben minden esetben a földrajz javára döntenek úgy, hogy egyúttal a másikat elmarasztalják.

Hasonlóképpen nyilatkozik egy kémia szakos nevelő is a televiziós adások értékelése kapcsán. Szószerint: "minimális törekvés sincs a hazafias nevelés lehetőségeinek kihasználására."

2.a-b./ A tantervek és a tankönyvek ösztönzéseire vonatkozóan kb azt ismétlik a nevelők most is, mint amit a magyar irodalomnál, a történelemnél és földrajznál elmondottam. Ezekhez legfeljebb annyit tehetek hozzá, hogy általánosnak mondható a hivatkozás a tankönyvek szemléletesebb beállitottságára, és nyilvánvalónak látszik a tankönyvek azon tendenciája, amely a tanulókat érzékletes tényeken keresztül erőteljesebben kivánja meggyőzni. Néhányan megemlitik azt, hogy a tankönyvek a fontosat most inkább kiemelten tárják a tanulók elé, mint korábban.

c./ A Nevelési Terv az ajánlott tevékenységi formáin keresztül nyújt segitséget a nevelőknek a világnézeti nevelés, valamint a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre való nevelés cim alatt felsorolt tevékenységi rendszerben.
Mikor erről esik szó, a nevelők legszivesebben elővennék a Nevelési Tervet és annak megfelelő követelményein keresztül bizonyitanák ezt a segitséget. Megállapitható, hogy a nevelők forgatják, lapozgatják a Nevelési Tervet. Az viszont nem mondható ál-

talánosnak, hogy a Nevelési Terv követelményrendszerét az adott viszonyoknak megfelelően módositanák, illetve hogy erre nagyobb igyekezettel törekednének. Ugy látszik, hogy a tantervi követelményrendszer mintájára ezt is mintegy "tabuként" kezelik.

d./Kiemelkedő nemzetközi eseménynek tekinthető ilyen szempontból: a N.O.Sz.F. 50. évfordulója, amely gazdag programot, hasznos tevékenységrendszert, felejthetetlen ünnepségsorozatot jelentett a tanulók számára. Ilyennek tekinthető a vietnámi háború, amely sajnos most már nagyon régóta tárgya az iskolai faliújságoknak, témája az osztályfőnöki óráknak, alkalmi hivatkozásoknak, stb. Ide sorolhatók a Szovjetúnió igen sokirányú sikerei, amelyekről már korábban is megemlékeztünk. Felfigyeltek a tanulók arra, hogy hazánk tagja a Biztonsági Tanácsnak. De nem ritka beszélgetési téma az amerikai nagyvárosokban lezajló tüntetések sem.

3.a./A kérdésre nehéz röviden válaszolni, mondják a nevelők. Megitélésük szerint ezek a fogalmak állandó érésben vannak. Egyik felmérésem szerint ugyanis úgy látszott, hogy a tanulók tájékozottak a fogalmakat illetően, a felmérés után mégis több izben arra kellett következtetnem bizonyos tanulói megnyilatkozásokból, hogy van még mit tisztázni. A tanulók ugyanis hajlandók elvetni a súlykot javunkra, vagy kárunkra aszerint, hogy magyarság teljesitményére, erőfeszitésére, fejlődésére vonatkozóan legutóbb mit hallott. Olykor arról hall, hogy bizonyos tekintetben el vagyunk

maradva, máskor arról, hogy ebben és ebben elértük a világszinvonalat. Az ellentmondásokat önkényesen oldja fel hangulata szerint, vagy a pillanatnyilag erősebben ható tényező alapján.

De lássunk néhány felmérésbeli mutatót is:

Az emlitett felmérésben az ötödikesek közül a 34 tanulóból 32 nem szeretne másutt lakni. A kettő közül az egyik Szovjetúnióban, a másik Usában vélné jobban érezni magát.

Indokolásaik közt pedig ilyen megállapitások szerepelnek: mert itt születtem, - mert ez az ország szép, - mert itt akarok dolgozni, - mert szeretem a magyar történelmet.

Vagy: a 6. osztályban 32 tanuló közül a választott példaképet a magyar történelem nagyjai közül, 1o Lenint tekintette példaképének, a többi olvasmányainak főszereplőiben jelölte meg példaképét, vagy ismerősei, rokonai /szülei/ közül választott ilyent. A tanulók általában tisztában vannak a felszabadulás jelentőségével. Tudják, milyen változást jelentett ez szüleik életében és az ő életükre vonatkozóan. Büszkék a magyar nép eredményeire, bármiről legyen is szó.

Mindezek ellenére sem merné egyik másik nevelő kijelenteni, hogy a kérdezett fogalmi rendszer tekintetében teljes világossággal látnának. De tán még ha tudnának is valamilyen meghatározásokat, s mondjuk kielégitőeket adni, még ez sem volna bizonyiték arra, hogy az idézett fogalmi definiciókon keresztül felmérhető a tanulók hazaszeretete, mert a hazaszeretet ismeret is, érzelem is, cselekvés is, mindezeknek rendszere is, amelyek közül egy-egy mozzanat sohasem adhat teljes

képet valakinek a hazaszeretetéről.

Akadnak természetesen tanárok, akik ilyen egyszerü választ adnak: A fogalmak megértése az egyes osztályokban így alakul:

	Haza:	Nemzet:	Hazafiság:	Nemzetköziség
V. osztály	igen	nem	igen	nem
VI. "	igen	nem	igen	nem
VII. "	igen	igen	igen	igen
VIII. "	igen	igen	igen	igen

b./ Erre a pontra érthetetlenül tekintenek a nevelők. Mindenesetre úgy tünik, hogy a nevelők e fogalmak megértését olyan folyamatnak tekintik, amely már az alsó tagozatban sőt tán még korábban elindul fejlődésében, és szünet nélkül tisztul, érik ellentmondásokkal,majd megint gazdagabb lesz.

c./ Az eredmények tekintetében megitélésem szerint túl formálisnak kell minősiteni az ilyen summázott válaszokat: Az egyes osztályokban a következő erkölcsi követelmények tekintetében mutatkoznak észrevehető eredmények:

V. osztályban: kötelességtudás és becsület,

VI. " : közösségért érzett felelőség,

VII. " : hazafiság,

VIII. " : nemzetköziség

Már azért is formálisnak és alaptalannak kell tartani az ilyen válaszokat, mert a tanulók már az alsó tagozatban olvasnak távoli országok gyermekeinek életéről. Azok sorsát önkéntelenül

is hasonlitják a magukéhoz, s igy a tények természetes együttérzést váltanak ki bennük. Olvasnak továbbá magyar történelmi hősökről. Ezek iránt elismerés és rokonszenv ébred bennük. Mindezek természetesen még nem egyenlő(ka szocialista hazafisággal, vagy nemzetköziséggel, de a fogalmak tartalmát végül is ilyen ismeretek, és ezen ismeretekhez kapcsolódó érzések, és mindezek nyomán érlelődő gyermeki elhatározások teszik.

d./ A módszerekre vonatkozóan elég szükszavúan nyilatkoznak a nevelők. Itt is felsorolják az általánosan ismert módszereket. Bár egyik-másik tájékoztatásából érezhető, hogy a nevelő tisztában van a tények nélküli kijelentések hatástalanságával. Ezek a tények helyes felsorakoztatásáról, azok elemzéséről, a gyermekek általi mérlegelésről beszélnek. Mégis, mintha ezek is inkább akadémikus válaszok volnának, mint hü tükrözői azon nevelői törekvésnek, amely azt szorgalmazza, hogy a tanuló maga próbálja megérlelni a maga saját meggyőződését, mivel hogy meggyőződést senkinek sem ajándékozhatunk, mert erre mindenki csak ~~maga~~ a saját erőfeszitésein keresztül tehet szert.

e./ Erre a kérdésre válaszként az egyik nevelő szószerinti feleletét közöljük: "Gátol a felnőttek közönye, a család és a felnőttek negativ megnyilatkozása és példája, a felnőttek társadalmában a lelkesedés teljes hiánya, általában pedig a rossz példa. A szülők ezekre a kategóriákra

nem nevelnek, helyesebben nem sokat hederitenek, természetesen néhány nagyon tudatos, pedagógiai intelligenciával rendelkező marxista szülő kivételével. Éppen ezért az iskolán kivül pozitiv hatás ok ilyen szempontból, legalább is rendszeresen alig érik a gyermekeket." - E szigorú véleményének igazolásául, példára is hivatkozik a nevelő: "Az egyik szülői értekezleten, ahol a Vöröskereszt a véradást szorgalmazta, az egyik szülő felállt és kijelentette, hogy bizony Ő nem ad vért, mert azt is kivisszik Vietnámba. Ezt a véleményét, folytatja a nevelő, nyilván nem titkolja gyermeke előtt sem, aki az iskolában hasonló véleményének pontosan az ellenkezőjét hallhatja. Érdekes megemliteni ezzel kapcsolatban azt is, hogy a szülői megjegyzésre nem volt egyetlen egy szülőnek sem helyreigazitó, vagy helyesbitő válasza, megnyugtató értelmezése, vagy valami, amit föltétlenül elvárt volna az ember"

Ezt a véleményt természetesen semmiképpen sem fogadhatjuk el úgy, hogy a legtöbb szülő odahaza a szocialista hazafiság és nemzetköziség ellen nem szünik meg gyermekét kioktatni. A szocialista hazafiság ugyanis nem egy-egy ilyen vagy olyan megnyilatkozásból áll.

Természetesen azt a násik végletes megfogalmazást sem fogadhatjuk el megalapozottnak, amely szerint komoly gátja a szocialista hazafiság elmélyülésének nincs, hiszen a sok film, hatásos rendezvények, mégha volna is ilyen hatás, mindezeket ellensúlyozzák, s igy tanitványainkban a kategóriákkal együtt az érzelem és a cselekvő hazafiság napról-napra

"terebélyesedik".

Tény az, hogy odahaza sok mindent hall a gyermek még megfontolt családi légkörben is, pl. a romániai magyarokról, a cseh vendéglátók hűvösségéről, és más hasonló dolgokról, illetve tényekről. De hall olyasmiről is, hogy a vezetők nem egészen nevezhetők áldozatkészeknek, sőt, ~~vagy~~ hogy bizonyos felelős személyek, akiknek különösen gondjuk lenne a termeléssel való törődés, a népjólét, a szüntelen emelkedés, stb. annak más elsődleges gondjai vannak, amelyek mintha eléggé ellentétben állnának azzal, amit a gyerek az iskolában hall.Ez lehet igaz. Sőt tán nem egy esetben igaz is. De nem mondható az, hogy csak ilyen hatás éri a tanulókat otthon. Az sem mondható, hogy mindenkit ilyen hatás ér, még kevésbé az, hogy folyamatosan meg nem szünve érik a tanulókat ilyen hatások a családban.

A tények mégis arra figyelmeztetnek bennünket, hogy "élő nagyokról" lehetőleg ne beszéljünk superlativuszos magasztalásokkal. A mindennapi dolgozó legyen névtelen, de olyan, akivel találkozik a tanuló és engedjük, hogy ezek közül a mi segitségünkkel kialakult erkölcsi normáin keresztül változtasson és itéljen, értékeljen, lelkesedjen, utánozzon, cselekedjen.

f./ Az általános iskolai nevelők úgy látják, hogy etekintetben az általános iskola többet ad, mint a középiskola, ahol a tanulók azzal vannak elfoglalva teljesen, hogy ki mennyire birja az iramot. Aki nem birja, azt inkább a saját gondja és baja köti le. A tanárok pedig különösebben nem érnek rá ilyen kategóriák részletesebb elemzésére.

Elég, ha a definiciókat le tudják diktálni, vagy rövid közös próbálkozás után össze tudják tákolni.
Ezzel sem érthetünk úgy egyet, hogy a középiskolában végül is nem fejlődnek ezek a fogalmak. Annyit fogadhatunk legfeljebb el, hogy előnyösebben és izzóbban gazdagodhatna. Ezt viszont az általános iskola bármelyikére szintén elmondhatjuk.

Azt sem látjuk mindenek fölötti kritériumnak, amire az egyik kertárs hivatkozik, hogy t.i. az ő testületükben sok a párttag, tehát biztositva van a szocialista hazafiságra való nevelés. Ugy vélem, hogy az általános iskola sokat tesz a tanulók hazafiságának helyes irányban való fejlődéséért értelmi és érzelmi téren egyaránt. Sőt azt is mondhatjuk, hogy az energiabefektetés tán fölösen nagy is. Nem látjuk ugyanis arányban az eredményt a befektetett energiával. Ennek oka pedig megitélésünk szerint abban keresendő, hogy nem sajátitottuk el a leghatásosabb módszereit a meggyőzésnek, a szoktatásnak, a gyakorlásnak az erkölcsi nevelés területén. Mintha formális és időleges lenne egy-egy eljárás, ezért nem ver elég mély gyökeret mint hatás sem és mint eljárás sem.

4.a./ Az elmúlt évek úttörőmunkáját, - válaszolják a nevelők, - a "Vörös Zászló hőseinek útján" elnevezésü mozgalom foglalta keretbe, amely a N.O.Sz.F. 5o. évfordulóján, november 7.-én zárult ünnepélyes keretek között. Ez a mozgalom kiváló lehetőséget adott arra, hogy a magyar nép dicső harcait,forradalmait a világ más népeinek

harcaival összefüggésben, s a nemzetközi proletáriátus osztályharcainak menetében ismerjék meg a tanulók. Az egymás után következő akciók, - Három tavaszt ünneplünk, - Harsan a kürtszó, - A lenini zászló alatt, - Auróra-: - érdekesen, a gyermek számára vonzó módszerekkel és eszközökkel mutatták be a magyar nép küzdelmét az idegen elnyomók, és saját elnyomói, kizsákmányolói ellen: rámutatva 1917. és a Szovjetunió létének jelentőségére."

Nagy fontosságot kell tulajdonitani továbbá a szocialista hazafiságra való nevelés szempontjából az úttörőközösségek által kifejtett érzelmi hatásoknak, a hadijátékoknak, laktanyalátogatásoknak és a honvédelmi szakköröknek, amelyek állampolgári fegyelemre, valamint a tanulmányi és otthoni kötelességek maradéktalan teljesitésére egyaránt nevelnek.

A többi szakkörben az egyes szaktárgyi órákon folyó nevelőmunka mélyitődik el. A földrajz-szakköri foglalkozásokon pl. feltérképezik az iskola tanulóinak külföldi levelezéseit, s azokat a helyeket, amelyről legtöbbször esik szó politikai vagy társadalmi tárgyú beszélgetések alkalmával. Továbbá levelezőlapokat gyüjtenek, s ebből földrajzi egységek szerint albumokat készitenek, hogy a baráti országok nevezetes tájait képszerüen is láthassák. Történelmi szakkörökön helyi

dokumentumokat gyüjtenek. - Irodalmi órákon az olvasómozgalom kiszélesitését szorgalmazzák olyan tárgyú olvasmányokra vonatkozóan, amelyek különösen alkalmasak a hazaszeretet érzéseinek ápolására.

Egészen részletes ismertetését adja az ilyen szakköri munkának az egyik testnevelő szakos tanár, akinek válaszát a következő pontban ismertetem.

b. Kartársunk sorra veszi a Nevelési Terv fontosabb kivánalmait és azokhoz kapcsolja azokat a reflexiókat, eljárásokat, tevékenységeket, amelyeknek elvégzését hatásosnak tartja a szocialista hazafiságra való nevelés szempontjából.

"Tudjon arról, ami neki is épül", idézetéhez ezt füzi hozzá: Rá kell mutatni minden olyan iskolai fejlődésre, amihez tanulmányai során köze van. Pl., hogy a tanterem, a tornaterem korszerü, s hogy az övé, neki épült. Tehát karbantartása és fejlesztése őt is segiti.

"Legyen büszke népünk hősies harcára a sport terén is!"

Meg kell ismertetnünk a világbajnokságok és világversenyek során feltünt magyar, heves megyei és egri neveket, személyeket. Legyen büszke Bárány Istvánra, de szeretettel találkozzon Katona Jóskával, stb.

"Az eredményekért meg kell dolgozni". Sportolóink életrajzának ismertetése során azt domboritjuk ki, hogy ők is csak szivós munkával, fáradságosan, sok-sok lemondás árán tudtak nagyszerü eredményekhez eljutni.

"Értékelje helyesen a szocialista tábor sportolóinak együttműködését." Próbálja megérteni a baráti és bajnoki találkozók fejlesztő hatását akkor is, ha nem magyar sportoló lett a győztes. Nevel a TV-ben végignézett nemzetközi atlétikai viadal, vagy a Képes Sportban közölt sportnagyságok szereplése, de csak akkor, ha erről el is beszélgetünk és rámutatunk arra, hogy mit kell észrevenni, mit hogyan kell értékelni. Ilyen beszélgetésekre hosszabban a testnevelési órákon természetesen nem kerülhet sor, de annál több beszélgetési és vitaalkalmat nyujthatnak a szakkörök egy-egy kérdés alkalmas kiélezésével. Igy pl. Mi lesz a kiöregedett sportolókkal? Kik hová kerülnek? Kikről hogyan gondoskodnak nálunk, másutt, nyugaton?

Igy valóban nevelőhatásuak lehetnek a szakkörök megfelelő tanári irányitás mellett.

c./ Az osztályfőnöki órák felhasználási módjára vonatkozóan megemlitik a nevelők a tanulók számára megjelölt és kiosztott gyüjtőmunkákat. A tanulók egy héttel az osztályfőnöki óra előtt megkapják feladataikat. A tapasztalat az, hogy a tanulók a szereplési vágy kielégitése kedvéért is, de egyáltalán a megbizatások maradéktalan elvégzése miatt tehát önbecsülésből, nem egyszer pedig sikerült motiválás esetén hazafias érzületből, büszkeségből, lelkesedésből nagy buzgalommal, nem egyszer pedig meglepő eredménnyel végzik el ilyen feladataikat. Igy pl. nagy igyekezettel kutatnak otthon és környezetükben régi újságok, képek után, vagy éppen az otthoni szórakozásukat, szabadide-

jüket szentelik olyan céloknak: azzal az elhatározással ülnek le a rádió és a televizió elé, hogy anyagot gyüjtsenek. Többször előfordul, hogy egy-egy tanuló nagy szinészt utánozva verset tanul be és mond el, idősebbektől hallott történeteket ismertet egy-egy osztályfőnöki órán. A tanulók szivesen hallgatják és nézik végig ezeket a szerepléseket, ha az osztályfőnök tájékozott a szereplések tartalmát illetően, és gondol arra, hogy a különböző célzatú ismeretanyagot megfelelő módon előkészíti, összekapcsolja a másikkal, vagy éppen ellentétbe állitja.

Igen hasznosnak mutatkoznak az osztályfőnöki órákon végzett séták arra, hogy ráirányitsuk a tanulókat fejlődésünket dokumentáló létesitményre, illetve jelenségekre. Igy pl. hogy milyen jól öltözöttek az emberek, milyen sok a gépkocsi, s hogy mindez nem magától van, nem mindig volt igy szocialista rendszerünkben sem. Sajnos nincs mód arra, hogy több alkalommal is végezhessünk ilyen sétákat, hogy azok tapasztalatait rendszeresen egymásra épitsük, - állapitja meg az egyik nevelő.

Hatásosnak tartják a nevelők az osztályfőnöki órákon való vetitéseket is, különösen egy-egy erkölcsi fogalom tisztázása előtt a szükséges tényanyag biztositása céljából. "A szivhez szóló szólamok" helyett sokkal meggyőzőbben beszélnek a következők, a gyönyörü tájak, alkotó-épitő emberek tettei, stb. Panaszkodnak a nevelők, hogy az ilyen célzatu filmekben a választók, sajnos elég szegényes.

d./ Az egri nevelők pl. mindenek előtt arra mutatnak rá, hogy a város és környéke abban a szerencsés helyzetben van, hogy rendkivül gazdag történelmi és müemlékben. A vármúzeum hüen őrzi a dicső várvédő harcok emlékét. Ezeket évenkint nemcsak megtekintik a tanulók, hanem az"Egri csillagok" olvasása által keltett érdeklődésük többszöri látogatásra is arra ösztönzik őket, hogy egy-egy szakavatott vezetőt, várismerőst alaposan kikérdezzenek: mi, hogy, hol, miképpen zajlott le, s hogy az egyes emléktöredéknek mi köze a megismert eseményekhez.

Egy-egy ilyen látogatás után olyan lázba jönnek a gyermekek, hogy szinte fel lehetne turatni velük a fel nem tárt várat, s milyen jó lenne, ha a napközis foglalkoztatással törődők a tanulók ilyen lefoglalására is gondolnának, - állapitja meg az egyik nevelő.

5. A szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség, valamint a nemzeti büszkeség körüli viták jelentős hatással vannak a nevelőkre, a tanulóifjúságra és általában az ilyen irányú nevelő munkára. Mint a beszélgetésekből kitünt, a v i t a segit világos képet alkotni arról, hogy mi az igazi, korszerü hazafiság, mi a szocialista hazafiság és mi a proletár nemzetköziség tartalma és jelentősége. A szocialista eszmeiség fejlesztése mellett egyre hatékonyabban érvényesül a szocialista nemzetköziség ápolása. A nevelők mintegy vallomásszerüen egyetértenek abban, hogy szocialista hazafiság nélkül nincs igazi nemzetköziség, ahogy szocialista hazafiság

sem lehetséges szocialista nemzetköziség nélkül. A szocialista hazafiságnak része a hazafias önérzet. Ez az önérzet büszke népünk értékeire, a felemelkedésért vivott múlt és jelen küzdelmeire, e küzdelmek olyan képviselőire, mint Dózsa, Rákóczi, Kossuth és Petőfi, Károlyi, Kun, Landler és Stromfeld, Schönherz és Bajcsy-Zsilinszky, Rajk László, Münnich Ferenc és mások. De hazafias büszkeségünk nemcsak a múlt forrásaiból táplálkozik. Joggal tölthetnek el bennünket büszkeséggel több mint két évtizedes harcunk és munkánk eredményei, szocialista vivmányaink.

Önmagában azonban a hazafias büszkeség, a hazafiúi önérzet nem azonosítható az igazi hazaszeretettel, az igazi hazafiság egészével. Az igaz hazafiságnak - mint Széchenyi, Petőfi, Ady, József Attila, Radnóti hazaszeretetének, mint 1919. hősei, s a fasiszta elnyomás kommunista mártírjai hazaszeretetének - része a nemzeti elmaradottság, a nacionalista bűnök, a megalkuvás feletti nemzeti szégyenérzet és felháborodás is, amely 1944-hez, a hazaáruláshoz, a nemzetvesztéshez, katasztrófához vezette. Az igaz hazafiság arra kötelez bennünket, hogy szakítsuk a "fortélyos félelemmel", a mindenhez való alkalmazkodással, a közügyek iránti közömbösséggel. Ezeknek az évszázados terheknek a maradványai részben még ma is bénítják, korlátozzák az új, szocialista nemzet fejlődését, népünk alkotó erejének teljesebb kibontakozását.

Az új, szocialista hazafiságot a munkásosztály forradalmi élcsapatának, a pártnak, s a nép közéletileg tevékeny,

a szocializmus ügyét tudatosan magáénak valló részének kell a népben életre kelteni. Ehhez világos képet kell alkotni és adni arról, hogy mi az igazi, korszerü hazafiság, mi a szocialista hazafiság tartalma és jelentősége.

6./ Az egyik nevelő igy kezdi válaszát: "Nagyon nehéz ezzel kapcsolatban kiforrott véleményt mondani, hiszen a szülőkkel való kapcsolatunk nem teljes, főleg pedig nem elég bizalmas.
Mégis úgy látszik, hogy a szülők jelentős hányada az iskola és a kultura objektiv forrásaira /rádió, TV/ bizza a nevelést általában is, a hazafias nevelést pedig különösen, esetenként pedig majdnem teljesen.
Ez bizonyos értelemben jó, mert az iskolában, a TV-n és rádión keresztül a helyes irányvonalat kapják a tanulók. Ugyanakkor a szülő természetes, családias, meghitt hangulatot biztositó beszélgetés, a közvetlenül is érezhető személyes állásfoglalás hatását nem pótolhatja semmi. Éppen ezért nagy feladata a társadalomnak az, hogy a szülőket felhozza arra a neveltségi szintre, ahová a tanulókat is fel akarjuk emelni. Különben ugyanis a szülők törvényszerüen kiesnek gyermekeik neveléséből, s az elmondottak alapján, még tán ez a jobbik eset. Ahogy tanitani nem lehet kisebb tudással, ugyanúgy nevelni sem tud senki sem kisebb neveltségi szinttel. Beszámolnak a nevelők arról, hogy vannak olyan szülők, akik az úttörőmunkát társadalmi munkának, vagy szóra-

kozásnak tekintik, s ezért nem egyszer kerül a tilalmi listára, mint nem szükséges és nem is fontos valami. Így kerülnek tilalmi listára az őrsi gyülések, a november 7-i ünnepélyes hálatüz, a vasárnapi őrsi kirándulás. Ez utóbbit igen sokszor a jóbbmódú párttagok miatt nem lehet lebonyolitani, mert a család kirándulni megy a Kékesre, a Gallyatetőre, stb.

VII.

JAVASLATOK A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRA ÉS PROLETÁR NEMZETKÖZISÉGRE NEVELÉS HATÉKONYSÁGÁNAK FOKOZÁSÁRA

A hazafias nevelés hatékonyságának fokozása érdekében a nevelők részéről számos javaslat hangzott el. Bár ezek a javaslatok az anyag tárgyalása során is szükségszerüen felmerültek, mégis ugy érzem, a jelentősebbeket célszerü "Javaslatok" formájában ujra fogalmazni.

A nevelők egyöntetü véleménye, hogy szakszerü és pontos tájékoztatásuk lenne a legfontosabbak egyike. Nem csak az ilyen irányu cikkek, hanem több olyan óra leirása és közlése is fontos lenne, ahol a nevelő ezeket a feladatokat az óra menetében maximálisan kihasználta.

Még több iskola és egyéb TV-adást és rádió-adást kellene szentelni e célnak. Az utóbbi időben örvendetes e téren a változás.

A nevelő részére is sok konkrét ismeretre lenne szükség, példákra. Szemléltető eszközöket is kellene e célból készitení és használni.

A tanulók részére egy Nemzeti Atlasz kiadását kérik, amelynek ára olyan lenne, hogy minden tanuló megvehetné, és benne hazánk alaposabb megismerése és nem utolsó sorban megszerettetése érdekében különféle rajzok, részletek, ágazati térképek, összehasonlitási adatok stb. szolgálnák a célt. A földrajzi atlasz csak két oldalt szentel hazánknak, holott az általános iskola 5. és 8. osztályában földrajzból hazánkkal hosszabb ideig is foglalkoznak. A Nemzeti Atlasz sok politikai vonást is tartalmazhatna, ami a magyar haza szempontjából sorsdöntő fontosságu, vagy csak egyszerüen

befolyásolja gazdasági életét. Pl.: KGST országok kapcsolata hazánkkal. A Varsói Szerződés országai stb.

A nevelők nem tartják helyesnek, hogy csak a saját pénzükön nézhetik meg hazánkat, ritkán kerülhetnek be valamilyen kedvezményes országjárásba, ezért inkább csak a különféle adások és folyóiratok információjára vannak utalva, ami nem sokkal több, mint amit a tanulók maguk is iskolán kivül megszerezhetnek.

Csak részben megoldott a tanulók országjáró tanulmányutja. A kedvezmény ha ugyan van is, nagyobb is lehetne, jobban kellene megszervezni és támogatni az ilyen irányu meglévő kezdeményezést. Nagyon sok fáradtsággal jár egy-egy ilyen ut lebonyolitása és bizony a nevelőre nagy gondot hárit. Jó ha megdicsérik azután érte, és nem ugy értékelik, mintha a tanitást igyekezne lazitani.

Az ötletszerü iskolai kirándulások helyett 8 évre szóló komplex jellegü kirándulási terv összeállitása, mely olcsón minél nagyobb számu tanuló részére lehetővé tenné hazánk megismerését az iskolától kiindulva a távolabbi vidékekig.

Haladó nemzeti hagyományainknak tudatos és eredményes ápolását.

A Szovjetunió iránti barátság és megbecsülés érzésének nevelését a tényleges eredmények /nem szólamszerü/ elismerésével.

Nyilt és őszinte beszélgetés a tanulókkal a "terü-

leti igényekről", a külföldön élő magyarok helyzetéről, határok kérdéséről.

A nemzeti büszkeség érzetének nevelése és ennek magasabb szintre emelése a szocialista tábor tagja lenni érzetére, ügyelve, hogy a kettő ne zárja ki egymást.

A nevelők többsége azt kivánja, hogy csökkentsék az óraszámot, mert a tanitási órákra való komoly felkészülés nagyon igénybe veszi idejüket. A magas óraszám egyrésze kimeriti őket, s az osztályfőnöki órákra nem jut annyi energia, mint amennyit igényel, másrészt azzal jár együtt a magas óraszám, hogy sok órára kell készülni, ami a délutánt foglalja le, s kevesebb idő jut a gyerekekkel való törődésre, amire viszont a tanulók az elmondottak alapján nagyon is rászorulnak.

A másik javaslat az, hogy kapjanak a nevelők közvetlenebb segitséget az osztályfőnöki órákra, és a tanulók is valamilyen könyvecskét, amely a legfontosabb fogalmak definicióit és értelmezését tartalmazza. Több osztályfőnöki óratervezettől sem kellene félni, ha azok anyagot és metodikai utmutatásokat adnak. Hány osztályfőnöki óra válna igy tartalmasabbá, s mennyire nevelődne a nevelő is, és tán a szülő is a gyermekekkel együtt.

Valamiképpen meg kellene oldani a szülők nevelését. Ugy látszik az előadások nagy tömeg számára nem elég hatásosak. Közvetlen beszélgetésekkel kellene próbálkoznunk.

Egyesek ezzel kapcsolatban ugy vélekednek, hogy az üzemekben is kellene gondolni e pedagógiai feladatokra.

VIII.

Z Á R S Z Ó

A nevelők és a tanulók válaszainak elemzéséből, valamint a beszélgetésekből leszürt tapasztalatokból kitünt az élet által oly sokszor igazolt tény: hogyha az ifjuság körében megfelelő hatásfokkal végezzük a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelést és minden esetben bátran tisztázzuk az ezzel kapcsolatos fogalmakat, ha példát adunk hazafias lelkesedésből és áldozatvállalásból, ha fórumot és lehetőséget biztositunk a cselekvésre, akkor a hazafias érzés fejlesztéséhez eredményesebben használhatjuk fel a szocializmus emberformáló erejét is. A sokrétü feladatok gyakorlati megoldásában a nevelők számára a legmaibb feladat, hogy a hazafias nevelést minden foku és faju iskolában sokkal erőteljesebben hangsulyozzák. Meg kell értetni az ifjusággal, hogy a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség egymást feltételező egység. A hazafiság és a proletár nemzetköziség érzése nélkül nem létezhet szocialista hazafiság és szocialista patriotizmus nélkül sem létezhet proletár nemzetköziség, csak kozmopolitizmus, vagy cinikus nemzeti nihilizmus. Akiben nem él egy közösséghez való tartozás élménye, az sohasem lehet egy más néppel, annak gondjaival szolidáris. A hagyományokra támaszkodva fiataljainkban fel kell kelteni a nemzeti büszkeség érzését s tudatositani kell bennük, hogy jogos örökösei vagyunk mindannak, ami történelmünkben haladó, életképes, jövőbe mutató.

mutató.

Az iskolai oktató-nevelő munka során tisztázni kell a hazaszeretetet, a hazafiság osztálytartalmát és a más népek megbecsülésének egymáshoz való viszonyát is. Ebben az egymáshoz való helyes viszony kialakitásában hangsulyozni kell a szülőföld, a haza, a nemzet mélységes, fenntartás nélküli szeretetét, azzal, hogy őszinte, igaz meggyőződéssé vált hazafiság nélkül nem létezhet egymást megbecsülő proletár nemzetköziség sem. Értsék meg és érezzék át a fiatalok, hogy minél szorosabban zárkóznak fel egymás mellé a szocialista országok, minél sokoldalubban müködnek együtt, annál mélyebben kapcsolódik össze a hazafiság a nemzetköziséggel. Arra kell törekedni, hogy a mindennapi oktató-nevelő munka során elsajátitott ismeretek minél hatékonyabban segithessék a hazafias és internacionalista érzések kialakulását és sokkal többet kell törődni az ilyen irányu nevelést segitő eszközökkel és módszerekkel is. A céltudatosan alkalmazott és megfelelő tárgyi ismeretekre épülő meggyőzésnek a jövőben sokkal nagyobb szerepet kell biztositani.

A vizsgált téma, ahogyan az a többféle megközelitésből is kitünt, szinte kimerithetetlen. Bonyolult, összetett kérdéssel állunk szemben, mert a hazafiságban értelmi, érzelmi és akarati tényezők játszanak szerepet, következésképpen áthatja és át is kell hatnia a nevelés egészét. A hazaszeretetre való nevelés ugyanis a közösségi és munkára nevelésnek, de az esztétikai, testi nevelésnek is tartalmat.ad. Ezért nem

lehet "reszortkérdés", s nem lehet egyik vagy másik szerv feladata. A tudatos, tettekben megnyilvánuló hazafiság folyamatosan bontakozik ki, s jut el az ösztönös hazafiságtól a demokratikus hazafiságon keresztül a proletár internacionalizmussal ötvözött szocialista hazafiságig.

Ha végül is a magam és nevelő társaim számára konkrétan szeretném én is megfogalmazni a hazafias és internacionalista nevelés legfontosabb, legidőszerübb feladatait, akkor minden nevelésre hivatott szervnek és egyénnek az alábbi témákra kellene forditania a figyelmét:

1. A hazafiság osztálytartalmának erősitése;
2. A nemzeti öntudat és önérzet, a nemzeti érdekek fokozottabb hangsulyozása;
3. A szocialista internacionalizmus érzésének fejlesztése;
4. A honvédelmi nevelés fokozása:
5. A hazafias nevelés érzelmi hatékonyságának fejlesztése.

Az ilyen komplex, egymással szorosan összefüggő feladatok eredményes megoldása természetesen sok mindent feltételez. A nemzeti mult értékeinek és a forradalmi hagyományok felhasználásának helyes arányát: a felszabadulás utáni fejlődés eredményeinek intenzivebb bemutatását, a példaképek, eszményképek, a ma hőseinek csatasorba állitását és nem utolsó sorban annak mindenek fölött való tudatositását, hogy a tanulók szocialista hazaszeretetre, a szocialista társadalmi rendhez és a néphez való hüségre nevelésben a legfőbb szerepe a pedagógusnak van. A céltudatos és eredményes munka alapvető feltétele, hogy a nevelők maguk is

tudatos viszonyt alakitsanak ki az épülő szocialista hazához. Nevelőmunkájuk során sohase feledjék, hogy az igazi hazafiság nem külső máz, hanem olyan mély érzelem, amely áthatja az ember legbelsőbb énjét. Éppen ezért a hazafias nevelés az iskolákban csak akkor lehet sikeres és helyes, ha a nevelő egész személyisége hat a tanuló személyiségének egészére. A pedagógus mindennapi nevelőmunkája során nem azt a hazafiságot ülteti át tanitványaiba, amelyet intellektuálisan tanit és bizonyit, hanem amelyet ő maga hisz és él. Az ifjuság nem aszerint az érzület szerint fog cselekedni, amelyet mondanak neki, hogy cselekedjék, hanem aszerint, amelyről látja és tapasztalja, hogy a nevelő is aszerint él és cselekszik. Az igazi hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelés tehát feltételezi a nevelő érzületének komolyságát és őszinteségét. Példát kiván az ifjuság, hogy hogyan élje mindazt, amit a társadalom, a könyvek és a tanitás követelnek. És ez a példa elsősorban a pedagógus kell hogy legyen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

FELHASZNÁLT IRODALOM

A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus időszerü kérdései
A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett müködő Kulturpolitikai Munkaközösség állásfoglalása,
Társadalmi Szemle, 1974. 1o. szám.

Csatári D.: Nemzetköziség, hazafiság ma
Népszabadság, 1974. szeptember 19.

Király István: Hazafiság és forradalmiság
Kossuth Kiadó, 1974.

Dr. Ágoston Gy. A hazafiságra nevelés és a honvédelmi nevelés a szocialista pedagógia rendszerében
A szocialista hazafiság időszerü kérdései,
Ifjusági Lapkiadó Vállalat, 1974.

Konsztantyinov, F.T.: Az internacionalizmus és a hazafiság napjaink ideológiai harcában.
Népszabadság, 1974. november 3o.

Az általános iskolában folyó hazafias nevelés tapasztalatai, a MM. Közoktatási Főosztálya által Békéscsabán rendezett ankét anyaga, Budapest 1969.

Óvári M.: Hazafiság és nemzetköziség
Népszabadság, 1968. március 14.

Jáki L.: Tanácskozás a szocialista hazafiságról
Köznevelés, 1968. 21. szám

Mód A.: Nemzeti érzés vagy nacionalizmus?
Népszabadság, 1967. március 12.

Pach Zs.: Nemzeti önismeret - nemzeti öntudat
Népszabadság, 1967. március 26.

A szocialista hazafiság
Pedagógiai Szemle, 1967. XVII. évf. 4. sz.363.

A hazafias nevelés néhány tapasztalata az általános iskolai történelem órán.
Szerk. Filla István Budapest, 1967.

Korszerü hazafiság. - Országos tanácskozás jegyzőkönyve.
Kézirat - Eger, 1967.

Fedor B.: A szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra nevelés tapasztalatai és feladtatai a T/udományos I/smeretterjesztő T/ársulat budapesti szakosztályainak munkájában.
Filozófiai Közlöny, 1966. 2. sz. 142-149. l.

Komócsin Z.: Nemzeti érdek és nemzetköziség Népszabadság, 1966. március 24.

A szocialista hazaszeretetre nevelésről
A Hazafias Népfront 1966.-ban rendezett vitája
/Elnök: Dr. Kovács Máté/

Napirenden a hazafias nevelés.
Köznevelés, 1966. 24. sz. 938-949. l.

Kazár L.: A hazafias nevelés feladatai a középiskolában.
Részlet a gimnáziumi utasitásból.
A földrajz tanitása. 1965. 2. sz. 44. 47. l.

Somos L.: A szocialista hazafiságra nevelés lehetőségei tanulmányi kirándulásokon. Eger, 1965. 87-1o7.l.
Egri Tanárképző Főiskola tudományos közleményei.

Dr. Somos L.: Az országjáró kirándulások érzelmi hatása és a hazafias nevelés
Köznevelés 1965. XXI. évf. 21. szám 866. o.

Tóth L.: Neveljünk hazaszeretetre!
Vöröskereszt Családi Lapja. 1965. 4. sz.

Hazafias nevelés a kisérleti olvasókönyvekben
Köznevelés 1965. XI. évfolyam 11. sz.

Bólyai I-né.
Harsányi I.:
Veress J.: A proletár internacionalizmusra nevelés időszerü kérdései. Az Országos Pedagógiai Intézet munkatársainak ideológiai konferenciái.
Pedagógiai Szemle, 1964. 6. sz. 598-6o9.l.

sainak ideológiai konferenciái.
Pedagógiai Szemle, 1964. 6. sz. 598-609. l.

Borbándi: Fokozzuk a honvédelmi nevelőmunka hatékonyságát.
Honvédségi Szemle, 1964. 11. szám.

Szántó L: A "szükebb haza" a szülőföld szerete és a hazafiság.
Tudósító, 1964. 1/2. sz. 23-26. l.

Tari J.: Korszerü hazafias nevelést!
Köznevelés, 1964. 4. sz. 121-124. l.

Pedagógusok szerepe a szoc. nemzetköziségre nevelésben.
Pedagógiai szemle, 1964. XIV. évf. 6. sz. 598.o.

Berencz J.: Hazafias nevelésünk néhány időszerü kérdéséről
Pedagógiai Szemle, 1963. 239. oldal.

Dr. Neuer G.: A nemzeti kérdés és a szocialista hazafias állampolgárok nevelése.
Pedagógiai Szemle, 1963. XIII. évf. 6. sz.585.o.

Sántha P.: A szocialista hazaszeretet, szocialista nemzetköziség. Budapest, 1963. Tankönyvkiadó 89. l. /Osztályfőnöki füzetek a középiskolai tanárok számára 25./

Szecsődi: A hazáról és a hazafiságról.
Ifjusági Lapkiadó 1963.

Tálas G.: Internacionalista nevelés a 6. kerületi Viola utcai iskolában.
Köznevelés. 1963. 1. sz. 26 l.

A neonacionalizmus terjesztésének fő módszerei az ellenforradalmi rendszer idején.
Pedagógiai Szemle, 1963. XIII. évf. 5. sz. 441.

Hogyan tükröződik hallgatóink erkölcsi fejlődésében a szocialista hazaszeretet és a proletár internacionalizmus. Pedagógiai Szemle, XIII. évfolyam 1o. sz. 1963. 91. o.

Katona B-né: A proletár internacionalista nevelés lehetőségei a magyar irodalomtörténet tanitásában.
Magyartanitás, 1962. 4. sz. 157-163.l.

Nyakas L.: A nagy történelmi személyiségek és szerepük az igaz hazafiságra való nevelésben.
Történelemtanitás, 1962. 6. sz. 15-18. l.

Polgár J.: A természet hazaszeretetre nevel. Fiatal Pedagógusok a természetjárás jelentőségéről.
Turista, 1962. 9. sz. 27. l.

Szecsődi L.: A hazáról és a hazafiságról. Budapest 1962. Ifj. Lapk. 91. l. /Kisz-vezetők kiskönyvtára./

Bencze L.: Müveltség és szocialista hazafiság.
Népmüvelés, 1961. 2, 4-6, sz. 3., 4., 5., 11., 5. l.

Bábolnai L.: A népek közötti barátság ápolása iskolánkban.
Köznevelés, 1961. 23. sz. 718-1719. p.

Kerékgyártó E.: A szocialista hazafiság, kérdéseinek néhány oktatási tapasztalata és követelménye.
Népmüvelési Értesitő, 1961. 2-3. sz. 32-49.l.

Oberländer E.: A proletár nemzetköziségre nevelés lehetőségei a magyar irodalom tanitásában.
/Néhány elvi kérdés és tanitási tapasztalat./
Magyartanitás, 1961. 6. sz. 243-247.l.

Szántó L.: A hazafiságra való nevelés Hevesben /1-3/
Népmüvelés, 1961. 8-1o. sz. 8-9., 11-12, 9-1o.l.

A népek közötti barátság ápolása iskolánkban
/Köznevelés 1961. XVII. évf. 21. sz. 718/

A burzsoá nacionalizmus elleni küzdelem és a proletár nemzetköziség ápolása az Állam és Jogtudományi Karon. Felsőoktatási Szemle, 1961. 3. sz. 165-169. l.

Jakovlev: Fehér darvak. Gondolatok az internacionalista nevelésről.
Asszonyok, 196o. 11. sz. 36-37 l.

Juhász F.,
Nagy J-né: Az általános iskolai tanulók hazafias érzelmeiről. /Részlet az 5. és 7. osztályban végzett vizsgálat adataiból.
Pedagógiai Szemle, 196o. 1. sz. 8. 24 l.

Koch F.: A nacionalizmus elleni harc irányelvei a földrajzban.
Felsőoktatási Szemle, 196o. 1o. sz. 593-6o6. l.

Málik L.: A szocialista hazafiságra nevelés gyakorlatáról.
Müvelődési Tájékoztató 196o. december 16-21.l.

Székely B.: Hazafias nevelés a kisérleti gimnáziumok második osztályában. /Irodalomtörténet/
Magyartanitás, 196o. 4. sz. 14-2o. l.

Tedeschi M.: A hazafias nevelés tartalma a reformkor tanitásában.
Magyartanitás, 196o. 1. sz. 2o-26. l.

Tedeschi M.T.: A hazafias nevelés és Petőfi tanitása a gimnáziumban. Magyartanitás, 196o. 3. sz. 1-8.l.

Az általános iskolai tanulók hazafias érzelmeiről
Pedagógiai Szemle, 196o. 1. 8.

Bodnár I.: Néhány gondolat a nacionalizmusról.
Köznevelés, 1959. 419.

Kerékgyártó I.: Gondolatok a hazafias nevelésről.
Köznevelés, 1959. 25-26. l.

Kiss Gy.: Jegyzetek az igaz hazafiságról és a burzsoá nacionalizmusról. /1-3/
Óvodai Nevelés, 1959. 3o3-3o7, 336-341, 375-38o. l.

Poltorák D.: A tanuló-ifjuság internacionalista nevelése.
Pedagógusok Lapja, 1959. 3. sz. 6. l.

Somos L.: A hazafias nevelés lehetőségei tanulmányi kiránduláson
Köznevelés, 1959. 4o-42. l.

Székely Gy.: Gondolatok a szocialista hazafiságra és internacionalizmusra nevelés kérdéseiről.
Felsőoktatási Szemle, 1959. 2o5-2o9. l.

Szokolszky I.: Válasz egy vitakérdésre. Demokratikus hazafiság - szocialista hazafiság.
Pedagógusok Lapja, 1959. 4. sz. 2. l.

Gondolatok a hazafias nevelésről
/Köznevelés, 1959. XV. évf. 2. szám. 25. o.

A hazafias nevelés lehetőségei tanulmányi kiránduláson
Köznevelés, 1959. XV. évf. 2. szám 4o. oldal.

Hazafiság és internacionalizmus
Köznevelés, 1959. XV. évf. 5. szám 113. o.

Neveljünk a proletár nemzetköziség szellemében!
Pedagógiai Szemle, 1959. 425-428. l.

Hazafisággal a nacionalizmus ellen.
Pedagógiai Szemle, 1959. 781-785.l.
Szerkesztőségi cikk.

Gaál G.: Világnézeti és hazafias nevelés
Köznevelés, 1958. XIV. évf. 12. szám

Ágoston Gy.: Neveljük az uttörőket szocialista hazafiságra
Köznevelés, 1957. XIII. évf. 6. sz. 127.

Majzik L-né: Neveljünk az internacionalizmus szellemében
Köznevelés, 1956. XII. évf. 7. szám. 15o.

Bellér B.: Történelemtanitásunk és hazafias nevelésünk időszerü kérdéséről
Pedagógiai Szemle, 1955. 313. o.

Dr. Bellér: A hazafias nevelés vitás kérdéseit
Budapesti Nevelő, 1955. március 16.

Gólisz F.: Nyári tanulmányutunk a hazafias nevelés szolgálatában
Köznevelés, 1955. XI. évf. 19. sz. 451. o.

Mi a haza és a hazafiság valódi értelme?
Pedagógiai Szemle, 1955. 313.

Czéhmester I.: Hazafias nevelés a magyar irodalom óráin
Köznevelés, 1954. X. évf. 9. sz. 2o6. o.

Szilágyi P.: A hazafias nevelés néhány kérdése az irodalom tanitásában
Köznevelés, 1954. X. évf. 14-15. sz.

Temesi A.: A hazafias nevelés néhány kérdése
Köznevelés, 1953. X. évf. 22-23. sz. nov. 25.

Megtanultuk még jobban szeretni hazánkat és még jobban szeretni a Szovjetuniót
Köznevelés, 1952. VIII. évf. 2. sz. 33.

A hazafias nevelés érdemei és hibái

Sajtóvita a "Dunántuli Napló"-ban a hazafias nevelésről
Köznevelés, 1952. VIII. évf. 24. sz. 742.

Hazafiságra és munkára nevelés a biológia-tanitásban
Köznevelés, 195o. VI. évf. 22-23. sz.

A szocialista hazafiságra nevelés a történettanitás
keretében Köznevelés, 195o. VI. évf. november 24.

Hazafias nevelés iskoláinkban
Köznevelés, 195o. VI. évf. 24. sz.

Szocialista hazafiságra nevelés az ált. isk. magyar óráin
Köznevelés, 195o. VI. évf. 26. sz.

Bóka L.: Hazafiság és nemzetköziség
Köznevelés, 1949. 5. évf. 14-15. szám.

JAVASOLT IRODALOM

AJÁNLOTT IRODALOM

Vajna: Gondolatok a tanulóifjuság hazafias neveléséről
Honvédségi Szemle, 1968. 3. sz.

A honvédelmi nevelés feladatai az iskolai oktató-nevelő munka során
Kézirat - Tankönyvkiadó, 1968.

Iskola és honvédelem
Tankönyvkiadó, 1968.

Bodó L.: A hadtörténeti irodalom és az életrajzi kisregények szerepe a szocialista hazaszeretetre nevelésben
Századok, 1967. lol. évf. 1-2. sz.

Hegedüs A.: A szocialista hazafiságra nevelés néhány időszerü kérdése az ált. iskola alsó tagozatában
Módszertani Közlemények, 1967. 7. évf. 1.

Hegedüs G.: Hazafias nevelés az ifjusági irodalom
Jelenkor 1967. 6. sz.

Hunyadi Gy-né: Szocialista hazafiságra nevelés. Nevelőmunka az általános iskola 5-8 osztályában. 183-206.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.

Takács: Uj iskolai alapdokumentumok és a honvédelmi nevelés.
Honvédségi Szemle, 1967. 1. szám.

A szocialista hazafiság és az iskola
Köznevelés, 1967. XXII. évf. 4. sz. 126.

A pedagógiai légkör és a hazafias nevelés
Köznevelés, 1967. XXIII. évf. 4. sz. 129. o.

Honismereti szakköreikről
Köznevelés, 1967. XXIII. évf. 4. sz. 132.o.

Romantikát - de nem akármilyet!
Köznevelés, 1967. XII. évf. 4.

A diáklevelezés szerepe a középiskolások proletárnemzetköziségre nevelésében
Pedagógiai Szemle, XVII. évf. 1967. 1. sz. 72.o.

Az ember és a haditechnika viszonya korunkban.
Honvédelem, 1967. I. szám.

Bertók Gy.: A honvédelmi nevelésről.
Köznevelés 1966. 6. sz. 223. 1.

Miklós D.: Vietnam - a gyermekek tudatában.
Pedagógusok Lapja, 1966. 9. sz. 3. l.

Nagy R.: Honvédelmi nevelőmunka
Pártélet, 1966. 1o. sz. 95-99. l.

Náncs E.:
Menyhárt L.: Az ifjuság honvédelmi nevelése.
Budapest, 1966. Ifj. Lapk. 77. l.
/KISZ-vezetők kiskönyvtára/.

Paulin B.: A honvédelmi nevelés, munkára nevelés.
Munka és Iskola, 1966. 8. sz. 2o-23.

Rápolthy V.: Szocialista hazafiságra és internacionalizmusra nevelés az ének-zene tanitásban
/Ének-zene tanitása. 1966. IX. évf. 5. sz./

Rónai L.: Csodaautó és a hazafias nevelés.
Pedagógusok Lapja, 1966. 23/24. sz. 5. l.

Schiró Ö.: A gyermeki világképtől a differenciált látásig.
/Gondolatok a szocialista hazafiságra való nevelésről./
Társadalmi Szemle. 1966. 4. sz. 112-116.

Shiró Ö.: Kulturális nevelés - hazafias nevelés
Köznevelés, 1966. 13/14. sz. 519-52o. l.

Ifjuságunk szocialista hazafiságra nevelése és a honvédelmi nevelés. Módszertani utmutató. - a novemberi tantestületi vita anyaga. Országos Pedagógiai Intézet. Köznevelés. 1966. 21. sz. 8o1-812 . l.

A gyermeki világképől a differenciált látásig
Társadalmi Szemle, 1966. 2. szám 112. oldal

Bodó L.: A honvédelmi nevelés lehetőségei az általános iskolai osztályfőnöki munkában.
Pedagógiai Szemle, 1965. 11. sz. 1o3o-1o39.l.

Bodó: Hogyan segitheti a honvédség az iskolában folyó honvédelmi nevelőmunkát.
Honvédségi Szemle 1965. I. szám.

Faragó L.: A honvédelmi nevelésről /az alsó tagozatban./
A tanitó munkája, 1965. 9. sz. 3-6 l.

Kerekes: Az előfelvételt nyert katonák.
Honvédségi Szemle. 1965. 2. szám.

Keserü: A katonai szakirodalom iránt fokozódik az érdeklődés. Honvédségi Szemle, 1965. 3. szám.

iránt fokozódik az érdeklődés. Honvédségi Szemle, 1965. 3. szám.

Keserü: A honvédelmi nevelés ujabb lehetőségei a középiskolában.
Honvédségi Szemle, 1965. 4. szám.

Lakatos: Az ifju nemzedék készen áll szocialista hazánk védelmére.
Honvédségi Szemle, 1965. 1. szám.

Majzik L-né:
Pataki F.: A nevelési eredményvizsgálat módszertani kérdései. /Továbbképzési segédanyag/ Bp. 1965. OPI 61- 1.

Majzik L-né: A hazafiságra nevelés az általános iskola alsó tagozatán. Egy összehasonlító könyvelemzés tanulságai.
Tanulmányok a szocialista erkölcsi nevelés köréből. Budapest 1965.

Menyhárt L.: Ifjusági mozgalom és honvédelmi nevelés. Tájékoztató fontos határozatokról.
Ifju Kommunista. 1965. 5. sz. 27. 1.

Menyhárt L.: "Katona leszek én ..." Az őszi sorozások és bevonulások előtti feladatokról.
Ifju Kommunista, 1965. 1o. sz. 3o-31. 1.

Mészöly: A tizennyolc évesek önállósulási törekvése és a katonai nevelés.
Honvédségi Szemle, 1965. 2. szám.

Munk K.: Az ifjuság honvédelmi nevelése.
Pedagógiai Szemle, 1965. 1. sz. 6-13. 1.

Munk K.: A honvédelmi nevelésről.
Pártélet, 1965. 12. sz. 29-32. 1.

Sellei Z.: Akiket tanitunk és akikről mégis megfeledkezünk. /Séta a Kerepesi temetőben./
Magyar tanitás, 1965. 3. sz. 134-138. 1.

Stábel: Nevelés és előképzés.
Honvédségi Szemle, 1965. 6. szám

Szabó: Ahol az egyetem együttműködik az alakulattal.
Honvédségi Szemle, 1965. 4. szám.

Szebenyi F.: Honvédelmi nevelés a történelem tanitásban.
Köznevelés, 1965. 8. sz. 281-283. 1.

T/Iboldi T.: A rendgyakorlatok és a honvédelmi előképzés.
A testnevelés tanitása. 1965. 4. sz. 112-113.1.

A honvédelmi nevelés lehetőségei az általános iskolai osztályfőnöki munkában
Pedagógiai Szemle, 1965. 1o3o.

Bodó L.: Uj feladat.
/Honvédelmi nevelés/ Történelemtanitás. 1964. 6.sz.

Borbándi: Fokozzuk a honvédelmi nevelőmunka hatékonyságát.
Honvédségi Szemle, 1964. 11. szám.

Frank: Iskolapadból a hadseregbe.
Honvédségi Szemle, 1964. 7. szám.

Keserü I.: Honvédelmi munka a Kölcsey Ferenc Gimnáziumban.
Köznevelés, 1964. 17. sz. 65o. l.

Keserü : A középiskolai tanulóifjuság honvédelmi nevelése.
Honvédségi Szemle, 1964. 7. szám.

Nagy R.: /Tizennyolc/ 18 évesen a hadseregben./ A KISZ feladatai a honvédelmi nevelésben/
Ifju Kommunista, 1964. 5. sz. 1-3. l.

Németh: Eszünkkel és szivünkkel
Honvédségi Szemle, 1964. 9. szám.

Papp D.: A honvédelmi nevelésről.
Pártélet, 1964. 8. sz. 41-45. l.

Radnai: Az ifjukor pszichológiája.
Zrinyi Katonai Kiadó, 1964.

Stábel: Társadalmi ügy a tanulóifjuság honvédelmi nevelése.
Honvédségi Szemle, 1964. 5. szám.

Szabados: A Pedagógusok honvédelmi nevelők is.
Honvédségi Szemle, 1964. 11. szám.

Szentgyörgyi V.: A honvédelmi nevelés: társadalmi ügy.
Budapesti KISZ Élet, 1964. 9. sz. 18-2o. l.

Szengyörgyvári: A tanulóifjuság honvédelmi nevelése társadalmi ügy.
Honvédségi Szemle, 1964. 1o. szám.

Takács: Közoktatásunk és a honvédelmi nevelés.
Honvédségi Szemle, 1964. 9. szám.

Táncozos: Politikai munka az egyetemi előfelvételt nyert fiatalok között.
Honvédségi Szemle, 1964. 12. szám.

A honvédelem és az ifjuság. /Nagy Richárd nyilatkozata/
Budapesti KISZ Élet 1964. 4. sz. 3-5 p.

Durkó: Nevelés és önnevelés a korszerü egyetemi oktató-nevelő munkában az ifjukori sajátosságok alapján.
- Acta Universitatis Debreceniensis de Ludovico Kossuth nominatee. Tom. IX. 1963.
Tankönyvkiadó, 1963.

Kulcsár: Honvédelmi nevelőmunkánk néhány módszere.
Honvédségi Szemle, 1963. 1o. szám.

Pásztor: Állampolgári vagy becsületbeli kötelesség.
Honvédségi Szemle, 1963. 12. szám.

Vágó T.: "Postajárat" Kuba és Budapest között. /Kubai és magyarországi iskola kapcsolata./
Pedagógusok Lapja, 1963. 9. sz. 1. l.

Az /KISZ KB Nevelési/ Irányelvek és a honvédelem.
Ifju Kommunista, 1963. 10. sz. 24 l.

Az általános iskolai tanulók tervszerü nevelésének programja /Nevelési Terv/
Tankönyvkiadó, Budapest 1963.

A békére nevelés pszichológiája és Pedagógiája.
Budapest, 1963. Országos Béketanács

Csatáry M.: Történelemtanitásunk helyzete és feladatai
Köznevelés, 1962. VIII. évf. 23. sz. 708.

Móricz L.: A katonai nevelés időszerü kérdései.
Budapest, 1962. Zrinyi K.

Várnagy E.: A "Nemzetközi Barátság Klubja" /Levelező klub az uttörőmozgalom keretében/
Köznevelés, 1962. 9. sz. 266 l.

A MHS-ben folyó honvédelmi nevelés néhány elvi kérdése és gyakorlati módszere.
MHS kiadványa - 1962.

Bencze L.: Az érzelmi tényezők és az erkölcsi nevelés szerepe a szocialista hazafiság kialakitásában.
Népmüvelés, 1961. 12. sz. 6-7 l.

Bencze L.: Tudományos történelemszemlélet és a szocialista hazafiság. Népmüvelés, 1961. 10. sz. 8-9 l.

Majzik L.:
Dobos L.: A kommunista nevelés követelményrendszere és megvalósitásának folyamata.
Budapest, 1961. 51. l.

Varga T.: Hogy sohase feledjék!
Pedagógusok Lapja, 1959. 4. sz. 3. l.

Ismerkedés országokkal, népekkel.
Köznevelés, 1959. XV. évf. 14-15. szám. 315.

Néhány gondolat a nacionalizmusról
Köznevelés, 1959. XV. évf. 18. szám. 419. o.

Helytörténet a hazafias nevelés szolgálatában
Köznevelés, 1959. XV. évf. 18. szám. 421. o.

Hogyan bontakoztassuk ki az alsótagozatos tanulók hazafias érzelmeit
Köznevelés, 1956. 11. szám.

Hazafias nevelés egy kérdése a földrajz tanitásban
Köznevelés, 1955. XI. évfolyam 9. sz. 211.

Donászy F.: A hagyományok ápolása iskolánk életében
Köznevelés, 1954. X. évf. 8. sz. 187. o.

Laczi É.: A hazafias nevelés első osztályban
Köznevelés, 1954. X. évf. 14-15. szám.

Darvas J.: Az elmult félév néhány tanulsága
Köznevelés, 1953. március 1. IX. évf. 5. sz. 1o5. o.

A magyar-szovjet barátság hónapja iskoláinkban
Köznevelés, VIII. évf. 4. szám 1952. 189.o.

Gajdar: Timur és csapata
Köznevelés, VII. évf. 3. szám 1951. 119. o.

A DIVSZ Békeharca mozgósitja az ifjuságot
Köznevelés, VII. évf. 11. sz. 1951. 551.o.

A világ ifjusága készül a berlini béketalálkozóra
Köznevelés, VII. évf. 14. szám. 1951. 621. o.

A szovjet ifjusági irodalom a hazafias nevelés szolgálatában Köznevelés, 1951. VII. évf. 17. sz. 738. o.

Hollósy M.: Krupszkaja a hazafias nevelésről
Köznevelés, 195o. V. évf. 1-2. sz.

Hazafias nevelés az alkotmánytan óráán

Hazafias nevelés az orosz nyelvi órák keretében

Hazafiságra és munkára nevelés a kémia tanitásának keretében
Köznevelés, 195o. VI. évf. 22-23. sz.

Hazafiságra nevelés a fizika tanitásban
Köznevelés, 195o. VI. évf. 24. sz.

Hollósi M.: A hazafias nevelés jelentősége az első osztályban Köznevelés, 1949. V. évf. 1-2. sz.

A szabadságharc külföldi emlékei
Köznevelés IV. évf. 3. sz. 1948. febr. 1. 44. old.

A szabadság év
Köznevelés, 1948. IV. évf. 4. sz. 58.

A nemzetiségi békéért
Köznevelés, IV. évf. 6. sz. 1948. márc. 15.

Nemzetiségi béke a Duna medencében a multban és a jövőben
Köznevelés, IV. évf. 15. sz. 148. augusztus 1. 355.oldal

József A.: Hazám
"Köznevelés" 1948. IV. évf. XvIII. sz. szeptember 15.
441. o.

Földrajzoktatásunk a demokratikus nevelés szolgálatában
Köznevelés, 1947. 3. évf. VII. sz. 137. sz.

A Magyar Ifjuság Országos Tanácsa 1848. centennáriumának megünnepléséért
Köznevelés, III. évf. 6. sz. 1947. március 15.
114. oldal.

Szervezzünk országmegismérő kirándulásokat!
Köznevelés, 1947. III. évf. VII. sz. 2ol.

Igy dolgozik az ifjuság
Köznevelés, III. évf. 2o. sz. 1947. október 15.

Szegedi Egyetem Könyvtár

F Ü G G E L É K

K_1 KÉRDŐIV

A pedagógusokkal folytatott beszélgetések kérdései

1. a/ Az iskola,illetve az osztály nevelési tervében milyen módon,milyen formában szerepel a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelés?
   b/ Milyen időközökben és hogyan foglalkozik az ilyen irányu kérdésekkel
   - az iskola pedagógiai tanácsa,
   - a Szülői Munkaközösség,
   - a szaktárgyi munkaközösségek.
   c/ Melyik tananyagban sikerült a legjobban megvalósítani a szocialista hazafisággal és a proletár nemzetköziséggel foglalkozó párt- és állami dokumentumok intencióit?
   d/ Az iskola felettes hatóságai hogyan ösztönzik az ilyen irányu nevelőmunkát?
   e/ Kap-e elegendő segítséget a hazai pedagógiai szakirodalomtól a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelés elméleti és gyakorlati problémáinak megoldásához?
2. a/ A tantervek adnak-e megfelelő ösztönzést és lehetőséget a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre neveléshez?
   b/ A tankönyvek anyaga mennyiben segíti az ilyen irányú nevelést?
   c/ A Nevelési Terv milyen segítséget ad ehhez a munkához?
   d/ Melyek voltak az utóbbi időben azok a nemzetközi és belpolitikai események,amelyek segítették a szocia-

lista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelést.

e/ A társadalmi munka segítette-e az ilyen irányu nevelést? Ha igen,miként kell a társadalmi munkát ugy szervezni és irányítani,hogy az pozitívan befolyásolja ezt a tevékenységet?

3.a/ Osztályának tanulói értik-e az alábbi fogalmakat: haza,nemzet,hazafiság,nemzetköziség?

b/ Véleménye szerint mely osztályban válnak képessé a tanulók az egyes osztályokban és mennyire értik meg a hazafiság és a nemzetköziség fogalmát

c/ Milyen figyelemreméltó eredményeket ért el az erkölcsi nevelésnek ezen a területén?

d/ Melyek azok az eszközök és módszerek,amelyek a legjobban beváltak az Ön ilyenirányú nevelőmunkájához?

e/ Véleménye szerint mi gátolja a legjobban ezeknek az erkölcsi kategóriáknak a kialakítását?

f/ Véleménye szerint általános iskoláinkban jelenleg milyen szinvonalon van a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelés? Milyen szinvonalon van általában és hogyan látja saját iskolájában?

4.a/ Miben segíti az úttörő szervezet és a különböző szakkörök a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre nevelést?

b/ Milyen segítséget jelent a testnevelés az ilyen irányu nevelőmunkában?

c/ Hogyan használja fel az osztályfőnöki órákat a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelésre?

d/ Milyen befolyást gyakorol a szinház,a mozi,a kiállítások,múzeumok látogatása erre a nevelőmunkára?

5./ Véleménye szerint a szocialista hazafiság és proletár nemzetköziség,a nemzetiségi,illetve a nemzeti

büszkeség körüli viták milyen hatással vannak a nevelőkre,a tanulóifjuságra és általában az ilyen irányu nevelőmunkára?

6./ A szülői házzal való együttműködés során mit tapasztalt az ilyen irányú nevelőmunkában,milyen problémái voltak,min kellene változtatni ezzel kapcsolatban?

K_2 KÉRDŐIV

Az általános iskola V.és VIII.osztályos tanulók számára

/ Az x-el jelölt kérdések csak az V.oszt.számára, a xx-el jelölt kérdések csak a VIII.o.számára/

A. 1. Mi a te hazád? x
Mi a te hazád és miért szereted?
2. Tanultál,olvastál,hallottál nagy magyar hazafiakról. Sorold fela azokat,akik iránt a legnagyobb megbecsülést,szeretetet érzed. Választhatod őket bármely foglalkozási ágból és korból. Lehetnek tehát élők és holtak is.
3. Hazánk mely tájain jártál már és mely részeit néznéd meg szívesen?
4. Milyen létesítményeket ismersz,amelyek a felszabadulás óta épültek és amelyek országunk fejlődése szempontjából jelentősek?

B. 1. Milyen szocialista országokat ismersz?
2. Melyik ország áll a szocialista tábor élén?
3. Hogyan segítik egymást a szocialista országok?
4. Miért segíti Népköztársaságunk a gazdaságilag elmaradt országokat?

C. 1. Az utóbbi években történtek-e a nagyvilágban olyan események,amelyeknek örültél? Ha igen,melyek voltak azok az események,sorold fel. xx
2. Mi a véleményed a kapitalista és a szocialista társadalmak békés egymás mellett éléséről? xx

3. Meggyőződésed-e,hogy a szocialista társadalmi rend győz az egész világon. Röviden indokold meg véleményedet. xx
4. Nevezd meg azokat az országokat,amelyekben véleményed szerint a legszabadabban élnek az emberek.
5. Nevezd meg azokat az országokat,amelyekben véleményed szerint a dolgozó népnek a legjobb a sora.

D. Mit gondolsz élnek-e közöttünk manapság nagy hazafiak? Van-e lehetőség manapság hazafias tettekre? xx

Te hogyan mutathatod meg,hogy jó hazafi vagy? x

Az iskola megnevezése . . . . . .
A kérdőív kitöltője: fiú - leány
osztály: . . . . . .
legutóbbi félévi tanulmányi átlaga . . . . . .
atyja iskolai végzettsége és foglalkozása . . . . . .
. . . . . .

K_3 KÉRDŐIV

A magyar nyelv és irodalom tanárai számára

1. Milyen pozitívumai vannak az uj tantervnek / tankönyvnek/ a régivel szemben,különös tekintettel a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre való nevelésre?
2. A tanterv / a tankönyv / mely témái használhatók fel a legeredményesebben az ilyen irányu nevelésre? / évfolyamonként vázlatosan felsorolva/.
3. Milyen módszereket és eszközöket alkalmaz a szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra neveléssel kapcsolatban? /Pl.könyvekről,egyes témákról, cikkekről való beszélgetés,kirándulások,szinház- és mozi látogatások és hasonlók /.
4. Ha az iskola székhelyén vagy a környéken született vagy élt valamely író,hogyan használja ezt ki munkájában?
5. Hogyan használja fel a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre nevelés céljaira az ajánlott olvasmányokat?
6. Hogyan irányítja tanulói egyéni olvasmányait az ilyen irányú nevelés érdekében?
7. Tanítványai a hazafisággal és a nemzetköziséggel kapcsolatos dolgozataikban és megnyilatkozásaikban hogyan viszonyulnak a hazához és más országokhoz? Tervbe vette-e a hazafisággal és a nemzetköziséggel foglalkozó dolgozatok iratását?

8. Irodalomórákon hogyan valósítja meg az iskola és az élet kapcsolatának elvét?
9. Milyen lehetőségeket nyújt a tanterv / tankönyv / a honvédelmi nevelés témakörében / Osztályonként /

A kérdésekre adott válaszokat a megadott sorrendben külön ív papiron kérem. A kérdőívet a válaszokkal együtt sziveskedjék visszaküldeni.

Az iskola megnevezése: . . . . . .
A kérdőív kitöltője melyik osztályban milyen tárgyakat tanít? . . . . . .

K_4 KÉRDŐIV

A történelem és a földrajz szakos tanárok
számára

1. Saját szaktárgyai szempontjából milyen pozitívumai vannak az uj tantervnek /tankönyveknek/ a régivel szemben, különös tekintettel a szocialista hazafiságra és a proletár nemzetköziségre való nevelésre?
2. A tanterv / tankönyvek /mely témái használhatók fel a legeredményesebben az ilyen irányú nevelésre? / Évfolyamonként vázlatosan felsorolva./
3. Milyen módszereket és eszközöket alkalmaz a szocialista hazafiságra és a proletár internacionalizmusra neveléssel kapcsolatban? Vázlatosan ismertesse,hogy az alkalmazott módszerek és eszközök a tananyag mely részeinél bizonyultak a leghatékonyabbaknak.
4. Az oktatás során mely témák feldolgozásánál használt fel regionális elemeket?
5. A történelem-földrajz órákon a szocialista hazafiságra és proletár nemzetköziségre neveléssel kapcsolatban mely témák érdeklik a legjobban a tanulókat?
6. Eddigi tapasztalatai alapján miben látja a tanulók helyes viszonyát saját hazájuk és a szocialista tábor többi országaihoz és miben lát problémát?
7. Történelem-földrajz órákon hogyan valósítja meg az iskola és az élet kapcsolatának az elvét?

SZEGED